

UNIVERSITETET FOR MILJØ- OG BIOVITENSKAP

Forord

Samfunnsansvar for næringslivet er et sentralt tema i norsk samfunnsdebatt, og har vært et svært givende og lærerikt tema for meg i arbeidet med masteroppgaven. I prosessen har jeg opplevd sterkt engasjement hos samtlige samtalepartnere, noe som har bidratt til å styrke og utdype min egen interesse for temaet. En sentral utfordring har imidlertid vært å samle fokus og begrense kildeutvalget til en mengde som er egnet til et masterprosjekt. Jeg håper at oppgaven i sin helhet vil kunne bidra i debattens videre utvikling, og at de relevante parter som omtales i oppgavens analyse kan se videre nytte i masterprosjektet.

I prosessen har jeg som nevnt hatt gleden av å møte og innhente informasjon fra flere aktører, og ønsker å takke følgende personer og organisasjoner for konstruktive samtaler som har bidratt med innhold i oppgaven; Lise Bergan (Cermaq), Petter Arnesen (Marine Harvest), Rolf Jørn Karlsen (Fellesforbundet), Atle Høie (Fellesforbundet), Kristel Tonstad (UD), Karoline Andaur (WWF), nettverksorganisasjonen ForUM, Svein Hallbjørn Steien (Innovasjon Norge), Per Botolf Maurset (NUPI) og Svein-Erik Figved (WWF).

Jeg har hatt gleden av å diskutere temaet gjennom mange anledninger med min veileder Bernt Aarset. Prosessen har tidvis vært tung å gå videre med, og i slike perioder har Bernt vært en strålende motivator for å stake videre kurs for utviklingen av problemstillinger og sette begrensninger for oppgavens bredde. Derfor ønsker jeg å takke hjertelig for god oppfølging og konstruktive tilbakemeldinger.

En stor takk rettes også mot organisasjonene som har vært villige til å bidra med prosjektmidler. Jeg er svært takknemlig for den tiltro som er gitt til prosjektet mitt. Jeg vil dermed takke Fiskeri- og Havbruksnæringens Forskningsfond (FHF) v/May-Britt Manin i Maricom, Norges Vel v/Håkon Tysdal og Lise og Arnfinn Hejes fond v/Adv. Harald Røer.

Ås, 12.05.2010

Malin Sæther

Innholdsfortegnelse

FORORD	1
ANVENDTE FORKORTELSER.....	4
SAMMENDRAG	5
ENGLISH SUMMARY	8
1. INNLEDNING	11
2 UTDYPING AV TEMA OG PROBLEMSTILLING	13
2.1 TEMABESKRIVELSE.....	13
2.2 BAKGRUNN FOR AKVAKULTURTEMAET	17
2.3 PROBLEMSTILLINGER.....	19
3 LITTERATURGJENNOMGANG OG RELEVANT TEORI	21
3.1 SAMFUNNSANSVAR BEGREPETS NORMATIVE BEGREPSFORANKRING.....	21
3.2 UTVIKLINGEN AV CSR: DEFINISJONER OG FORGRENINGER INNEN BEGREPET.....	23
3.2.1 CSR: Definisjoner og drivere.....	23
3.2.2 Interessentteori.....	28
3.2.3 Legitimitetsteori.....	30
3.2.4 Lederansvar og implementeringsprosess.....	31
3.3 FAGLIG-TEORETISK PROBLEMSPEISIFISERING.....	33
4. METODE OG UNDERSØKELSESOPPLEGG.....	34
4.1 FORMÅL OG PROBLEMSTILLINGER.....	34
4.2 VALG OG INNSAMLING AV DATA	35
4.3 ANALYSEMETODE	38
4.3.1 Temasentrert innholdsanalyse	38
4.3.2 Kvalitativt intervju	38
4.4 RELIABILITET OG VALIDITET	39
5. ANALYSE AV PROBLEMSTILLINGENE.....	41
5.1 HP 1: HVORDAN UTFORMES KRAVET TIL SAMFUNNSANSVAR FOR NORSK UTENLANDSBASERT AKVAKULTURNÆRING?.....	41
<i>UP 1: Hvordan fremmes kravene gjennom uttrykk fra norske og internasjonale interessenter?</i>	43
5.1.1 Primære sosiale interessenter	43
5.1.2 Sekundære sosiale interessenter	45

5.1.3	<i>Primære ikke-sosiale interessenter</i>	49
5.1.4	<i>Sekundære ikke-sosiale interessenter</i>	52
	<i>UP 2: Hvordan samsvarer interessentenes krav til samfunnsansvar med selskapenes perspektiver på CSR?</i>	52
5.2	HP 2: HVILKE SYSTEMER BIDRAR TIL IMPLEMENTERING OG OPPFØLGING AV SELSKAPENES SAMFUNNSANSVAR?	58
5.2.1	<i>Social Accountability 8000</i>	58
5.2.2	<i>Verdensbankens verdikjedeanalyse</i>	58
5.2.3	<i>ISO 26000</i>	59
5.2.4	<i>Global Compact</i>	59
5.2.5	<i>Global reporting initiative (GRI)</i>	60
5.2.6	<i>Salmon aquaculture dialogue (SAD)</i>	60
7.	VIDERE DRØFTING AV TEMA	63
7.1	INTERESSENTENES KRAV TIL OPPDRETTSNÆRINGEN OG SELSKAPENES RESPONS.....	63
7.2	IMPLEMENTERING OG FORPLIKTELSE TIL CSR	66
	REFERANSER	68
	INTERVJUKILDER.....	70
	VEDLEGGSOVERSIKT	70
	FIGUROVERSIKT	71
	VEDLEGG	72
	<i>Vedlegg 1 – Internasjonal fagbevegelse</i>	72
	<i>Vedlegg 2 – Fellesforbundet og LOs fiskeriutvalg</i>	73
	<i>Vedlegg 3 – Norske nettaviser</i>	74
	<i>Vedlegg 4 – OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper</i>	76
	<i>Vedlegg 5 – FAOs code of conduct</i>	77
	<i>Vedlegg 6 – FEAPs code of conduct</i>	78
	<i>Vedlegg 7 – Holmenkollen guidelines</i>	79
	<i>Vedlegg 8 – St. Meld. Nr. 10</i>	80
	<i>Vedlegg 9 – Utvalg av forskningsuttrykk</i>	81
	<i>Vedlegg 10 – ForUM og OECD klagesak</i>	82
	<i>Vedlegg 11 – Intervju med fagbevegelsen</i>	83
	<i>Vedlegg 12 – Intervju med UD</i>	85
	<i>Vedlegg 13 – Aggregert interessentuttrykk</i>	87
	<i>Vedlegg 14 – Intervju med Cermaq Mainstream og Marine Harvest</i>	90
	<i>Vedlegg 15 – Implementeringssystemer</i>	92

Anvendte forkortelser

CSR	Corporate Social Responsibility (No. Selskapers Samfunnsansvar)
MNE	Multinational Enterprises (No. Multinasjonale selskaper)
MH	Marine Harvest ASA
CM	Cermaq Mainstream ASA
ILO	International Labour Organisation
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
FAO	The Food and Agricultural Organisation of the United Nations
FEAP	The Federation of European Aquaculture Producers
IFFO	International Fish meal and Fish Oil Organisation
SAD	Salmon Aquaculture Dialogue
GC	Global Compact
GRI	Global Reporting Initiative
ForUM	Forum for Utvikling og Miljø
IEH	Interesseorganisasjon for Etisk Handel
WWF	World Wildlife Foundation
COP	Communication On Progress (Global Compact)
FKD	Fiskeri- og kystdepartementet

Sammendrag

Oppgaven er et studium av samfunnsansvar for norsk utenlandsetablert akvakulturnæring. Valg av tema er motivert av interessen for den eksisterende samfunnsdebatten omkring næringen og internasjonale næringsstrukturer med fotfeste i utviklingsland. Norsk tilstedeværelse i Chile eksemplifisert ved Marine Harvest og Cermaq Mainstream er anvendt som case studium.

Presentasjon og drøfting av *Corporate social responsibility* (CSR), oversatt til norsk som *Selskapers samfunnsansvar*, er utført med hovedvekt på utviklingen av begrepets normative forankring, *interessentteori*, *legitimitetsteori*, *lederansvar* og *implementeringsprosess*. Oppgavens formål er basert på nevnte teoriprinsipper, og går ut på å studere oppfatninger omkring og kravet til samfunnsansvar i relasjonen mellom selskaper og interessenter.

Problemstillinger for oppgaven er følgende;

(HP 1) *Hvordan utformes kravet til samfunnsansvar for norsk utenlandsbasert akvakulturnæring?*

(UP 1) Hvordan fremmes kravene gjennom uttrykk fra norske og internasjonale interessenter?

(UP 2) Hvordan samsvarer interessentenes krav med selskapenes perspektiver på CSR?

(HP 2) *Hvilke systemer bidrar til implementering og oppfølging av samfunnsansvar?*

Innhenting og behandling av data er gjennomført ved metodetriangulering; kombinasjonen av *temasentrert innholdsanalyse* av tekstuelle kilder og *kvalitativt intervju*. I analysen av **HP 1** anvendes et utvalg av interessentgruppers krav til akvakulturnæringen, basert på representasjon innen fire kategorier (fig. 2.1). For innholdsanalysen har jeg plukket ut sentrale internasjonale retningslinjer og rammeverk fra ILO, OECD, FNs FAO, FEAP og *Second symposium for sustainable aquaculture*, kilder fra norske interessenter; LOs fiskeriutvalg, norske avisartikler og UD og til sist et utvalg av akademisk forskning innen akvakultur. For å belyse og utdype resultater fra kildegranskningen har jeg utført intervju med sentrale representanter i UD's næringslivsavdeling, Fellesforbundet, LOs fiskeriutvalg, Marine Harvest

og Cermaq Mainstream. For analysen av **HP 2** har jeg anvendt implementeringsstrukturer og standarder kjent ved CSR- nettverk, myndighetene og/eller selskapene; ISO 26000, SA 8000, Verdensbankens *verdikjedeanalyse for CSR*, Salmon Aquaculture Dialogue, UN Global Compact og GRI systemet.

Analyse av HP1

Primære sosiale interessenters krav til samfunnsansvar innebærer et tydelig fokus på fagbevegelsens funksjon og utbedringsbehov, ansvar for å bidra i lokalsamfunnet, myndighetenes rolle i Cermaq og implementering av ILOs kjernekonvensjoner og treparts deklarasjon. Fagbevegelsen oppfatter selskapene, med hovedvekt på Cermaq, som lite samarbeidsvillige i sin offentliggjøring av informasjon og i sin mottakelse av LOs fiskeriutvalg i Chile. Selskapene synes ikke å vektlegge en tilrettelegging av ansattes organisering i års- og bærekraftsrapporter eller andre sentrale dokumenter.

I uttrykk fra *sekundære sosiale interessenter* stiller pressen seg kritisk til myndighetenes eierskap og etiske styringsevne i Cermaq. Dårlige arbeiderforhold og brudd på ILOs kjernekonvensjoner er også hyppige punkter i pressens omtale av det statseide selskapet. Budskapet i OECDs retningslinjer synes ikke å nå tilstrekkelig frem til selskapene, da Cermaq er innklaget til OECDs norske kontaktpunkt for brudd på retningslinjene, og Marine Harvests informant har manglende kjennskap til dem. Utbedringer i det norske kontaktpunktet er et fokus for UD og norske myndigheter.

Holmenkollen guidelines og FAO og FEAPs code of conduct inneholder bransjespesifikke forskningsbaserte parametre for akvakulturnæringen innen miljø, økonomi, sosial og organisasjon, men er lite kjent for begge selskapene.

Primære ikke-sosiale interessenter representeres ved analyse av forskningsdokumenter, der jeg særskilt har vektlagt perspektiver på bæreevne. Definisjon av næringens sosiale bæreevne skiller seg ut fra de øvrige uttrykk. Sosial aksept for næringen avhenger av momenter som offentlighet, deltakelse, konsensus, samfunnsplanlegging og forståelse for næringens helhet. Slik mediedebatten fremstår i all hovedsak synes slike tiltak å gjenstå som en stor utfordring for selskapene og norske myndigheter.

Sekundære ikke-sosiale interessenter representeres av kilder forfattet av Forum for Utvikling og Miljø. Nettverksorganisasjonen ønsker en økt ansvarliggjøring av moderselskapet i etablering av en etisk ansvarlig konsernkultur og implementering av CSR. ForUM har hovedsakelig rettet kritikk mot Cermaq i sin omtale av næringen, og anklager selskapet for manglende hensyn til dykkernes sikkerhet, gravide og et særskilt fokus på kvinnelige ansatte.

Liknende kommentarer er også fremmet i LOs reportasje fra besøk til Chile og i utvalget av avisartikler (vedlegg 3). Konkrete løfter for å imøtekomme krav eller om å utbedre forhold kommer ikke til uttrykk gjennom utvalgte styringsdokumenter fra selskapene, eller utvalgte medieartikler.

Analyse av HP 2

SA 8000 og ISO 26 000 er standarder for sosialt ansvar og samfunnsansvar henholdsvis. Førstnevnte er sertifiseringssystem for implementering av parametre hentet fra blant annet ILOs kjernekonvensjoner. ISO 26 000 introduseres i slutten av 2010, og skal fungere som en veiledende standard for CSR. Ingen av representantene viser kjennskap til standardene. Verdensbankens verdikjedeanalyse er valgt ut på bakgrunn av informasjon fra Interesseorganisasjon for Etisk Handel, og er et tilgjengelig instrument for identifisering og løsning av CSR utfordringer i verdikjeden. Cermaq er kjent med IEH, og vurderer tilslutning som ikke egnet for deres virksomhet. *FNs Global Compact* er basert på ti prinsipper med frivillig rapporteringsordning. Systemet har stor internasjonal medlemsmasse, men appellerer ikke til norsk oppdrettsindustri. Medlemskap i GC er ut ifra informantenes uttalelser ikke aktuelt for Cermaq, og nettverket er ikke kjent for Marine Harvest.. For implementering og nettverksbygging har selskapene valgt å engasjere seg i *Salmon Aquaculture Dialogue* og rapporterer internt ved anvendelse av GRI parametre. SAD er en interessentorientert konsensusstyrt dialog som står for utviklingen av et sett med retningslinjer for lakseoppdrett. I dialogen er oppdrettsnæringen representert gjennom 5 av 9 medlemmer i styringsgruppen.

Som en avsluttende kommentar til analysen vil jeg bekrefte funnet av tydelige krav til samfunnsansvar fra de utvalgte interessenter, og en fremvoksende CSR orientert selskapspolitikk i Marine Harvest og Cermaq. Selskapene ønsker imidlertid i hovedsak å utføre arbeidet på egenhånd og i forum der flere av næringens medlemmer er tydelig representert. Blant de sentrale utfordringer for selskapene, som hovedrepresentanter for næringen, er å stimulere åpenhet for å øke næringens sosiale bæreevne, sikre ansattes rettigheter til fagorganisering, ta i bruk miljøvennlig teknologi og bidra til en nyansert debatt omkring næringens fordeler og ulemper.

English summary

My thesis is a study of social responsibility for the Norwegian aquaculture industry with establishments abroad. Choice of topic is motivated by an interest in the existing debate concerning the industry and international business structures with a foothold in the developing world. The Norwegian presence in Chile exemplified by Marine Harvest and Cermaq Mainstream is used as a case study.

Presentation and discussion of corporate social responsibility (CSR) is conducted with emphasis on the development of the term's normative foundation, stakeholder theory, legitimacy theory, management responsibilities and implementation process. The thesis objective is based on the aforementioned theoretical principles, and is to study the demand and perception of social responsibility in the relationship between companies and stakeholders.

Problems for the task are as follows;

(MP 1) How are demands for social responsibility put forward to the Norwegian foreign-based aquaculture industry?

(UP 1) How are claims submitted through the expressions of Norwegian and international stakeholders?

(UP 2) How to match stakeholders' requirements with the companies' perspectives on CSR?

(MP 2) What systems contribute to the implementation and monitoring of social responsibility?

Data collection and processing is completed by a combination of theme centric content analysis of textual sources and qualitative interviews. For the analysis of MP 1, I have used a range of CSR frameworks, codes and guidelines from different stakeholder groups, based on representation from four categories (Fig. 2.1). For content analysis, I selected key international policies and frameworks from the ILO, OECD, FAO of the UN, FEAP and the Second Symposium for sustainable aquaculture, sources from Norwegian stakeholders; LO's fisheries committee, Norwegian newspaper articles and Dept. of foreign affairs and finally a selection of academic research in aquaculture. To illuminate and deepen the results of source investigation, I conducted interviews with key officials in the Foreign Ministry's trade and

industry department, *Fellesforbundet*, LO's fisheries committee, Marine Harvest and Cermaq Mainstream. For the analysis of MP 2, I used following implementation structures and standards known by CSR networks, authorities and / or companies; *ISO 26000*, *SA 8000*, the World Bank's *value chain analysis for CSR*, *Salmon Aquaculture Dialogue (SAD)*, *UN Global Compact* and the *GRI system*.

Analysis of MP1

The *primary social stakeholders'* demands for social responsibility implies a clear focus on trade union functions and needs for improvement, the responsibility to contribute to the local community, the Norwegian Government's ownership responsibilities of Cermaq, and implementation of the ILO core conventions and tripartite declaration. Trade union movement perceives the companies, with emphasis on Cermaq, as uncooperative in its disclosure of information and in its reception of the LO fisheries' committee in Chile. The companies do not seem to emphasize an organization of employees' organization in the annual- and sustainability reports or other key documents.

Representing the *secondary social stakeholders*, the press expresses a critical attitude towards government ownership and ethical governance in Cermaq. Poor working conditions and violations of *ILO core conventions* are also frequent points in the press coverage of the state-owned company. The *OECD Guidelines* does not seem to reach the companies, as Cermaq is recently made defendant to the *Norwegian contact point*, and Marine Harvest's informant is not familiar with the guidelines. Improvement of the Norwegian contact point is an emphasised focus for the Norwegian authorities and the Foreign Ministry. *Holmenkollen guidelines* and the *FAO* and *FEAP code of conduct* include industry-specific research based parameters for aquaculture within the environmental, economic, social and organizational levels, but are not well known for any of the companies.

Primary non-social stakeholders are represented by research documents, where I have a special emphasis on perspectives on the carrying capacity. The perspective on the industry's social carrying capacity is different from the other expressions. Social acceptance of the industry depends on factors such as public legitimacy, participation, consensus, social planning and an overall understanding of the industry. Today's official aquaculture debate reveals a major challenge for companies and the Norwegian authorities.

Secondary non-social stakeholders are represented by sources authored by the *Forum for Development and Environment*. The network organization demands an increased accountability of the parent company in the establishment of an ethically conscious corporate

culture and implementation of CSR. ForUM has mainly focused its criticism around Cermaq in its review of the industry, accusing the company for lack of respect to diver safety, pregnant women and a special focus on female employees. Similar comments are also made in LO's report on visit to Chile and in the selection of newspaper articles (Appendix 3). Specific promises to meet the requirements or to improve conditions are not reflected in selected key documents from the companies, or selected media articles.

Analysis of the HP 2

SA 8000 and *ISO 26000* are standards for social responsibility. The former is certification system for the implementation of parameters derived from, among others, the ILO core conventions. *ISO 26000* is planned to be introduced in late 2010 and will serve as a guiding standard for CSR. None of the firm's delegates show any knowledge of the standards. The *World Bank's value chain analysis* is chosen on the basis of information from the *Association for Ethical Trading*. It is an available instrument for the identification and solution of CSR challenges in producer industries' value chain. Cermaq's representative is familiar with IEH and considers membership as not suitable for their business. *UN Global Compact* is based on ten principles and a framework for members' voluntarily annual reporting. The system has a large international membership platform, but does not seem to appeal to the Norwegian aquaculture industry. Based on the informants' statements, membership of GC is not considered important for Cermaq, and the network is not known for Marine Harvest. For CSR implementation and networking, the companies have chosen to engage in Salmon Aquaculture Dialogue and report internally by application of GRI parameters. SAD is a stakeholder-oriented consensus-driven dialogue that is responsible for the development of a set of guidelines for salmon farming.

As a final comment on the analysis, I will confirm the discovery of pronounced demands for social responsibility from selected stakeholders, and an emerging CSR-orientated company policy within Marine Harvest and Cermaq Mainstream. The companies do, however, prioritise to work on CSR issues internally, and network participation is limited to the industry specific type, such as the SAD. Among the key challenges for the two companies, as the main representatives of the industry, is to encourage openness in order to increase the industry's social carrying capacity, ensuring employees' rights of association, adopting environmentally friendly technologies and contributing to a nuanced debate about the industry's advantages and disadvantages.

1. Innledning

Norske aktører dominerer verdens fiskeoppdrettsnæring, og har siden midten av 1970-tallet vært blant bransjens pionerer globalt. Fra å være en fragmentert næring med småskala produsenter ved periodens begynnelse har den gjennomgått kraftig konsolidering og profesjonalisering for å oppnå dagens struktur. For nærmere 25 år siden begynte norske oppdrettselskaper med oppkjøp og etablering i utenlandske markeder. En slik prosess har blant annet vært preget av intensiv utbygging og produksjon, etablering av arbeidsplasser, endringer i lokal infrastruktur, økonomisk vekst og ekstensiv arealutnyttelse.

Norsk næringsvirksomhet i utlandet reguleres etter gjeldende forvaltningsprinsipper og lovgivning. Med en økende internasjonalisering av den globale næringsstruktur har forventningene til næringslivets samfunnsansvar gradvis fått større betydning. Oppfatninger om rett og galt for sosiale, miljø- og samfunnsmessige avveininger viser sterk variasjon globalt. Selskapenes interessentgrupper er spredt på tvers av kontinent- og landegrenser, og vil dermed ha økt interesse for kvalitet og etiske problemstillinger. Norske forbrukere, frivillige organisasjoner og myndigheter kjemper for etiske standarder i norske selskaper med virksomhet i utlandet ut ifra enkle prinsipper omkring menneskerettigheter og miljøhensyn.

Tema for oppgaven er samfunnsansvar blant norske bedrifter som opererer innen chilensk akvakulturnæring, eksemplifisert ved Marine Harvest og Cermaq Mainstream. *Marine Harvest* ble etablert den 1. Januar 2007, og var resultatet av fusjon mellom Pan Fish, Fjord Seafood og tidl. Marine Harvest. Selskapet er størst i verden innen produksjon av atlantisk laks, og står for en femtedel av artens globale produksjon. Det har virksomhet innen produksjon, foredling, røking og distribusjon av oppdrettsfisk. Med omkring 6200 ansatte i 18 land har selskapet en omfattende global tilstedeværelse. *Cermaq ASA* produserer atlantisk laks, coho og torsk under navnet Mainstream. Selskapet driver sin virksomhet innenfor fôrproduksjon, oppdrett og FoU. Med henholdsvis 750 og 3200 ansatte i fôrproduksjon og oppdrettsvirksomhet, samt et par sidevirksomheter innen korn- og fôrindustri, er selskapet blant verdens ledende produsenter for oppdrettsnæringen. Med Nærings- og Handelsdepartementet som hovedaksjonær (43,5% pr. 01.10.2009) representerer selskapet den norske stat i sine næringsinteresser globalt.

I kraft av å være blant oppdrettsnæringens største aktører med operasjoner langs hele produksjonslinjen setter Marine Harvest og Cermaq Mainstream et eksempel for øvrige selskaper. De er også i besittelse av eksplisitt kunnskap om produksjonsteknologi og har tilgang til norsk oppdrettsnærings akkumulerte erfaringsbakgrunn. De etiske avveininger selskapene foretar seg i sine langsiktige visjoner og daglige operasjonelle virksomhet vil ha omfattende konsekvenser for miljø og samfunn i de respektive områder. Slik skaper de et relevant grunnlag for mitt studium av samfunnsansvar for norsk utenlandsbasert akvakulturnæring.

Oppgavens teorigrunnlag er valgt med utgangspunkt i CSR begrepets normative begrepsutvikling fra 1950 årene til fremveksten av de moderne perspektiver på *interessentteori*, *legitimitetsteori*, *lederansvar* og *implementeringsprosess*. De fire begrepene videreføres som sentrale elementer i oppgavens formål og utformingen av problemstillinger.

I studiet av CSR for norske akvakulturselskaper med utenlandsetableringer har jeg valgt å anvende (1) temasentrert innholdsanalyse og (2) kvalitativt intervju. For temasentrert innholdsanalyse har jeg valgt ut tekstkilder rettet mot multinasjonale selskaper og mot akvakulturnæringen spesifikt, samt implementeringsverktøy i form av nettverkssamarbeid, CSR verktøy og standarder. Kvalitative intervju er utført med nøkkelpersoner i Marine Harvest, Cermaq Mainstream, fagbevegelsen og UD. Resultater fra den tekstuelle analysen ligger til grunn for utformingen av intervjuguider, og tema jeg ønsker å belyse gjennom intervjuprosessen er hentet fra (1).

2 Utdyping av tema og problemstilling

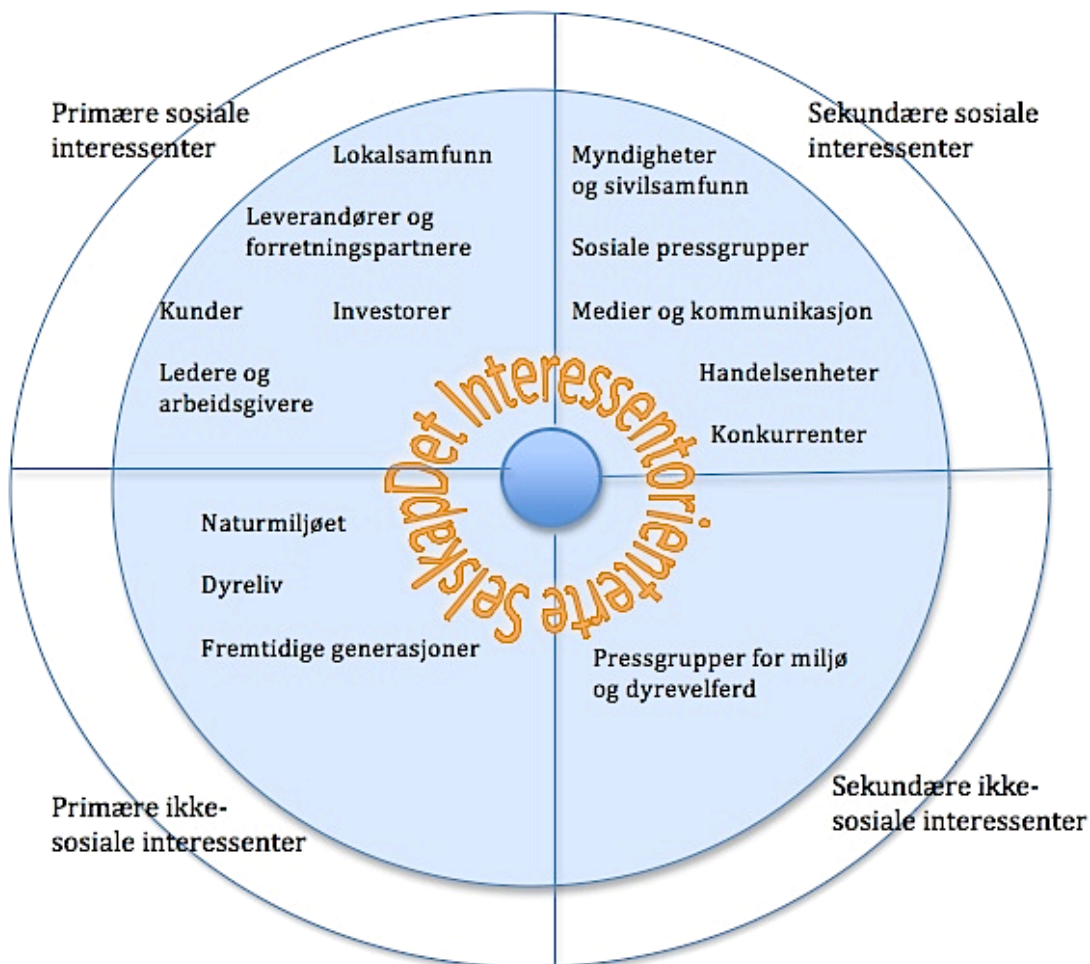
2.1 Temabeskrivelse

I oppgaven har jeg valgt å studere prinsipper og uttrykk som definerer næringslivets samfunnsansvar for norske akvakulturselskaper. Temaet står sentralt på agendaen for forskningsmiljøer innen anvendt økonomi og forretningsetikk, for norske og internasjonale myndigheter, internasjonal presse og næringslivet selv. Begrepsinnholdet for samfunnsansvar ilegges individuelle tolkninger, og verktøy som benyttes for arbeidet med næringslivets samfunnsansvar varierer med hensyn til tematikk, konkretisering og metode. Slik har jeg funnet det hensiktsmessig å tilnærme meg til temaet gjennom studiet av et case. Jeg har valgt å fokusere på norsk lakseoppdrettsvirksomhet i Chile, representert ved Marine Harvest og Cermaq Mainstream. Casestudiet innebærer i så måte de aspekter ved virksomhetene som samlet kan beskrives ved *norske multinasjonale selskapers lakseoppdrettsvirksomhet i Chile*. Slik vil store deler av oppgavens empiri være hentet fra det selskapene har til felles, mens enkelte deler angår selskapene hver for seg. De to selskapene har gjennom de siste års oppkjøp blitt de største aktørene på det globale markedet for lakseproduksjon. Jeg har valgt disse på bakgrunn av et sterkt mediefokus og påfølgende prosesser med involvering av miljøvernorganisasjonene ForUM, Norges Naturvernforbund og WWF, samt LO, Fellesforbundet og det norske kontaktpunktet for OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper. Selskapene har mottatt kritikk for manglende samfunnsansvar og brudd på retningslinjer for miljø, sysselsetting og urfolks rettigheter. Slik har det foregått en offentlig prosess med sammensatt deltakelse, som jeg mener det er hensiktsmessig å dra nytte av i diskusjonen om samfunnsansvar for norske MNE.

Opgaven er forankret i teorien om interessenters (eng. *stakeholders*) moralske partsstatus i definisjonen av selskapers samfunnsansvar. Teorien har styrket sin status gjennom de siste 15 år, og forklares både i et økonomisk og etisk-filosofisk perspektiv. I et økonomisk perspektiv er fokus på virksomheters interessenter avgjørende for omdømme og legitimitet. Wheeler og Sillanpää (1997) hevder at interessentorienterte selskaper med letthet vil utkonkurrere selskaper som ikke tar slike hensyn i løpet av det 21. århundre. Interessentbegrepets etisk-filosofiske forankring ligger i tilleggelsen av essensiell normativ verdi til hver

interessentgruppering, som videre øker selskapsledelsens evne til å ”gjøre det rette” (Carroll 2009). Fremveksten av målrettede interessentgrupper har bidratt til begrepets gradvis styrkede relevans.

Analysen hviler på en forutsetning om at selskapene påvirkes av en rekke forskjellige typer interessenter. Figur 2.1 gir en oversikt over definerte interessentkategorier som bør inkluderes i beslutningsprosesser ved ”*The stakeholder corporation*” (Wheeler & Sillanpää 1997), som for denne oppgaven eksemplifiseres ved Cermaq og Marine Harvest. Jeg tar utgangspunkt i grupperinger fra de fire sektorene i modellen; (1) primære og (2) sekundære sosiale interessenter, og (3) primære og (4) sekundære ikke-sosiale interessenter.

Figur 2.1 – Det Interessentorienterte Selskap

Kilde: Wheeler & Sillanpää (1997 s. 5)

Fra kategorien *primære sosiale interessenter* (1) har jeg valgt å se nærmere på arbeidstakeres organisering og rettigheter. ILOs kjernekonvensjoner og Tripartite Declaration (2006)

fremmer internasjonale myndigheters krav til næringslivets sosiale hensyn. ILOs kjernekonvensjoner eksisterer som et minimumskrav til hensynet til menneskerettigheter. Et dokument undertegnet av den norske ambassade i Chile uttrykker norske myndigheters politiske ståsted ved; ”*Den norske regjeringen er av den oppfatning at norske bedrifter i Chile som et minimum bør oppfylle arbeidstakerrettigheter og arbeidsvilkår i overensstemmelse med ILOs kjernekonvensjoner og andre ILO-konvensjoner ratifisert av landet.*” (Røed & Molthe 2010)

Blant *sekundære sosiale interessenter* (2) har jeg plukket ut et utvalg av mediereportasjer og – artikler som uttrykker følgende momenter fra modellen; *sivilsamfunn, sosiale pressgrupper og medier*. Videre vil jeg studere uttrykk fra norske og internasjonale *myndigheter*. Norske myndigheter kommuniserte med St. Meld. Nr 10 *Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi* sin politikk, med identifisering av fremtidig kurs. Den norske Ambassade i Chile, Det Norsk- Chilenske handelskammer (CCNC) og Innovasjon Norge representerer Norge i Chile, og er ansvarlige for videreføring av regjeringens næringspolitikk. Forsøk på samordning av samfunnskrav og felles retningslinjer for multinasjonal næringsvirksomhet har vært fremmet i hovedsak gjennom OECD (2008). Gjennom medlemskap i OECD har norske myndigheter forpliktet seg å følge opp organisasjonens retningslinjer for flernasjonale selskaper, og har etablert ”norsk kontaktpunkt” hvor UD, NHD, LO og NHO er representert. OECDs retningslinjer er det eneste multilateralt anerkjente rammeverket for samfunnsansvar som myndighetene er forpliktet til å fremme (UD 2010). Norske myndigheter har offentlig gitt sin støtte og oppfordret medier og sivilsamfunn til å ”navngi og henge ut de verste selskapene innen norsk næringsliv” (Ørstavik et al. 2009). Medienes rolle som lyskaster på kritikkverdige forhold hos næringslivet på den globale arena fremmes blant annet av NHO som et verdifullt bidrag i prosessen. I over fem år har norske medier med jevne mellomrom satt fokus på forholdene ved de norske selskapenes virksomhet i Chile.

Av *primære ikke-sosiale interessenter* (3) nevnes i modellen *naturmiljøet, dyreliv og fremtidige generasjoner*. I undersøkelsen av disse vil jeg gå igjennom forskning på miljø, marine systemer og prinsipper for bærekraft, for å trekke frem sentrale perspektiver på hvilke ordninger som bør implementeres i oppdrettsnæringsvirksomhet til det beste for naturmiljøet.

Sekundære ikke-sosiale interessenter (4) representeres i denne oppgaven ved representanter fra miljøbevegelsen. Medlemsorganisasjoner og nettverk etablerer i større grad enn tidligere et felles fokus på næringslivets samfunnsansvar. Cermaq Mainstream ble 18. Mai 2009 innklaget til det norske kontaktpunktet for OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper av miljøvernorganisasjonene ForUM og Norges Naturvernforbund, for brudd på retningslinjenes artikler 2, 4 og 5. WWF har engasjert seg i miljømerking og etablering av *Salmon Aquaculture Dialogue*, som vil analyseres under HP 2 vedrørende implementeringsverktøy for CSR (kap. 5.2.6).

I oppgaven vil jeg forsøke å gjøre rede for samspillet mellom nevnte interessentkategorier med hensikt å svare på spørsmålet; ***”Hvordan utformes kravet til samfunnsansvar for norsk utenlandsetablert akvakulturnæring?”***

Ved næringsaktivitet i utlandet bringer norske selskaper med seg en forretningskultur som inneholder egne perspektiver og produksjonspraksis, utviklet gjennom næringens moderne historiske forløp. Etablering i ny geografisk kontekst innebærer en tilpasning til nye sosiale, politiske og kulturelle forhold. Begge selskaper har blitt beskyldt av norske medier og miljøbevegelsen for å opptre etter ”dobbel standard”, hvilket betyr at næringen setter ulike krav til eget samfunnsansvar i Norge og Chile. Den norske regjering forventer ”at norske bedrifter er blant de fremste til å utvise samfunnsansvar og også på denne måten bidrar til innovasjon og verdiskaping” (UD 2009 s. 11). Det forventes at selskapene legger retningslinjer og rammeverk fra ILO og OECD til grunn for sin virksomhet, og vurderer tilslutning til FNs Global Compact (s. 12). LOs fiskerirutvalg forventer at selskapene overholder samme krav til virksomhetens utenlandsetableringer innen miljø-, sosial- og samfunnsansvar som den etterlevde standard i Norge (intervju med Rolf J. Karlsen i Fellesforbundet, 22.01.2010).

Selskapers hovedoppgave er å skape verdier og positive resultater innenfor eksisterende juridiske rammer. Som samfunnsaktører er selskaper også med å utforme sine omgivelser. Diskusjonen om *næringslivets samfunnsansvar* innebærer innføring av et bredere fokus på selskapenes ansvarsområde og forhold til samfunnet. Begrepet er kjent på engelsk som *Corporate Social Responsibility (CSR)*, og betegner bedrifters ansvar ovenfor mennesker, samfunn og miljø. I definisjonen av CSR ovenfor beskrives prinsippet om samfunnsansvar som frivillig. I den pågående debatten omkring CSR stilles det spørsmål omkring selskapers

egenvilje og interesse for å påta seg et slikt ansvar. Definisjonen jeg vil benytte som grunnlag for forståelsen av CSR begrepet er fra Carroll & Buchholtz (2002). Uttrykket representerer, slik jeg ser det, et moderne og helhetlig bilde av temaet;

”Foretakets sosiale ansvarlighet omfattes av de økonomiske, lovpålagte, etiske og filantropiske forventningene som samfunnet har til organisasjoner på et gitt tidspunkt”

2.2 Bakgrunn for akvakulturtemaet

Valget av akvakultur som tema for oppgaven kan begrunnes gjennom min bakgrunn fra bachelorstudier i kystsoneforvaltning ved Universitetet i Bergen, og et kortere arbeidsopphold ved et norskeiet akvakulturselskap etablert i Portugal. Tematikk fra arealplanlegging i kystsonen, miljøpåvirkning, selskapers internasjonalisering, samfunnsansvar og kulturelle strukturer har vært sentralt i min utdanningsbakgrunn og interessefelter forøvrig. Nedenfor presenteres en definisjon av begrepet akvakultur som jeg vil benytte videre i oppgaven, og en kort oversikt fra akvakulturnæringens historiske bakgrunn og fremtidige perspektiver.

I FAO (2000) defineres akvakultur som;

”the farming of aquatic organisms, including fish, mollusks, crustaceans and aquatic plants. Farming implies some form of intervention in the rearing process to enhance production as well as ownership of the stock being cultivated.”

Oppdrett av akvatiske organismer ble først anvendt i Kina for 3000 år siden som metode for matproduksjon. Frem til 1970-årene har norsk akvakulturproduksjon vært av liten skala, til eget forbruk. Det kommersielle segmentet av oppdrettsnæringen viste siden hurtig fremvekst. Metoder og teknologi for intensiv monokultur etablerte nye rammer for næringens utvikling. Siden begynnelsen av 2000 årene har oppdrettsnæringen opplevd sterk eierkonsentrasjon og konsolidering globalt. Potensialet for videre vekst innen akvakulturnæringen beskrives som svært gunstig, og det er høye forventninger til at dette kan være blant løsningene på verdens matforsyningsproblemer (FAO 2004). Myndighetenes forventninger til Norges rolle i havbruksnæringens vekst uttrykt ved fiskeri- og kystminister Lisbeth Berg-Hansen (2010) fordrer tydelige virkemidler innenfor samfunnsansvar så vel som næringsstimuli.

Imidlertid finnes det en rekke utfordringer for næringens tilnærming til bærekraftighet og legitimitet. I 2004 (FAO) beskrives status for verdens fiskebestander som enten fullt beskattet eller overfisket. Fra internasjonale myndigheter hevdes at akvakultur kan være den viktigste metoden for å dekke verdens økende etterspørsel etter sjømat. Imidlertid rettes kritikk mot dagens akvakultursystemer. Forskningen vektlegger et mer aktivt samarbeid mellom de private og offentlige interesser som nødvendig for å sikre forsvarlig utvikling av næringen. Slik kan global akvakulturnæring stimuleres gjennom bærekraftige satsninger, og potensielt oppnå et positivt nettobidrag til verdens fiskebestander. (Naylor & al 2000).

Akvakulturnæringen er sannsynligvis den raskest voksende blant verdens matproduserende næringer, og forsyner verden med 50% av den totale mengde tilgjengelig matfisk (FAO 2006). Derav følger spørsmål omkring bærekraft, tanken på fremtidige generasjoner og samfunnsansvar. I oppgavens kapittel 5.1.3 vil jeg utdype videre forskningens syn på oppdrettsnæringens utfordringer innen miljø- og næringsutvikling, relatert til samfunnsansvar.

2.3 Problemstillinger

(HP 1) Hvordan utformes kravet til samfunnsansvar for norsk utenlandsetablert akvakulturnæring?

(UP1) Hvordan fremmes kravene gjennom uttrykk fra norske og internasjonale interessenter?

(UP2) Hvordan samsvarer interessentenes krav med selskapenes perspektiver på CSR?

(HP 2) Hvilke systemer bidrar til implementering og oppfølging av samfunnsansvar?

I hovedproblemstillingen (HP 1) benyttes uttrykket ”krav til samfunnsansvar”. Med dette menes interessenters verdimeslige uttrykk for selskapenes samfunnsansvar. Imidlertid er kravenes betydning ikke alltid slik at de reflekterer en juridisk plikt for oppfølging hos selskapene. Felles for samtlige av dagens standarder og retningslinjer innen samfunnsansvar er *frivillighetsprinsippet* (Ørstavik 2010). Slik oppstår en refleksiv prosess mellom interessenter og lederansvar som reflekteres ved selskapers legitimitet. En stor andel av handlinger som dreier seg om samfunnsansvar dekkes av nasjonale og internasjonale reguleringer. Øvrige forventninger til næringen uttrykkes av interessenter uten formell myndighet. Likeledes viser forskningen til interessentenes sentrale rolle i utformingen av fremsatte krav til næringslivet (Carroll 1991; Carroll 2009; Figved 2009; Freeman 1984; Jones 1995; Rowley 1997; Wheeler & Sillanpää 1997). Et utvidet interessentperspektiv, slik det beskrives i oppgavens teorikapittel, legger grunnlaget for fokus i hovedproblemstillingen.

I analysen av UP 1 behandles grunnlaget for definisjon av samfunnsansvar i et interessentperspektiv. Med utgangspunkt i interessentmodell av Wheeler & Sillanpää (1997) (fig. 2.1) har jeg plukket ut uttrykk fra *primære og sekundære sosiale interessentgrupper*, samt *primære og sekundære ikke-sosiale interessentgrupper*.

I behandlingen av UP 2 vil jeg foreta en sammenlikning av innholdet i de valgte interessentuttrykk, med hensyn å gjøre rede for graden av enighet mellom interessentene, og i hvilken grad uttrykkene gjenspeiles i selskapenes CSR politikk. Selskapers reaksjon på krav om økt samfunnsansvar vises blant annet gjennom initiering av konkrete prosjekter og samarbeid.

(HP 2) *Hvilke eksisterende systemer bidrar til implementering og oppfølging av selskapenes samfunnsansvar?*

HP 2 setter fokus på implementeringsverktøy og oppfølging, som er sentrale elementer i teori om CSR. Jeg vil primært ta utgangspunkt i de eksisterende måloppfølgingsystemene SA 8000, GRI, Verdensbankens verdikjedeanalyse (VCA) og Global Compact. En tolkning av verktøy under utvikling utføres ved vurdering av iboende potensial for WWFs *Salmon Aquaculture Dialogue* og ISO 26 0000.

3 Litteraturgjennomgang og relevant teori

Forskning innen næringslivets samfunnsansvar kan deles inn i to ulike tilnærminger; *normativ* og *empirisk*. Tidlig forskning innen næringslivets samfunnsansvar skjedde i form av *normative* uttrykk for CSR innen den moralfilosofiske disiplin. Den empiriske tilnærming befinner seg innen anvendt økonomi, med anvendelse av metodikk fra markedsføring og finans. Slik utforskes konseptet slik det fungerer i praksis, og innebærer prinsipper om lederansvar, motivasjon, hvilken effekt etiske hensyn har på finansiell prestasjon og implementeringsparametre.

3.1 Samfunnsansvar begrepets normative begrepsforankring

Rett og galt i dagens samfunn formaliseres gjennom nasjonale lovverk og internasjonale konvensjoner. I utstrekningen av rettsreglenes definisjoner av rett og galt finner vi enkeltindividers moralske perspektiver. Moral kan beskrives som summen av de normer og verdier et menneske er i besittelse av. Slik er *moral* preget av sterk subjektivitet, og varierer med hensyn til blant annet kultur, oppvekstmiljø, religion, sosial status, kjønn og alder. *Etikk* er studiet av moral med hensikt å systematisere det uskrevne fenomenet, og er definert som;

"(...) the study of morality and the application of reason to elucidate specific rules and principles that determine right and wrong for a given situation. These rules and principles are called ethical theories." (Crane & Matten 2007 s. 8)

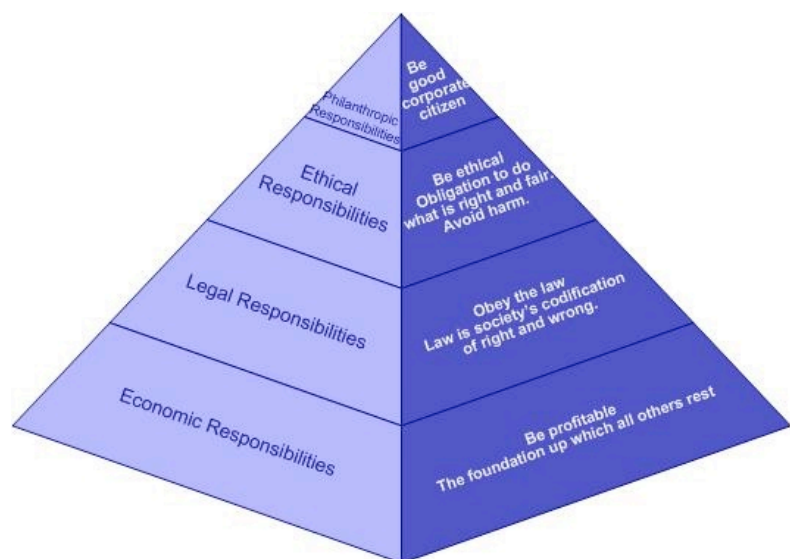
Slik etiske teorier definerer prinsipper om hva som er rett og galt, etableres teorier om grunnleggende prinsipper for CSR. Ulike samfunnsgrupperinger og myndigheter nedfeller sine perspektiver på rett og galt i form av fremsatte krav til næringen, anbefalinger og retningslinjer. Videre implementerer det enkelte selskap uttrykkene *på frivillig basis* i sin daglige virksomhet og/eller i egne formulerte prinsipper for virksomhet.

Med hensikt å posisjonere begrepet om selskapers samfunnsansvar innenfor etisk teori vil jeg trekke frem graderingen mellom *deontologisk universalisme* og *teleologisk kulturell relativisme*. Hvilket fokus bør anvendes i valget av etiske verdier for virksomheten? Kan

forhåndsbestemte, kulturelt betingete etiske prinsipper videreføres, slik universalismen fordrer? Eller bør etiske avveininger skje mer i henhold til kulturell relativisme, og avhenge helt og holdent av den respektive kulturelle kontekst? Mange etiske prinsipper fordrer en tilnærmet *universell* anskuelse, eksempelvis prinsipper som berører arbeideres sikkerhet, forbud om barnarbeid og hensyn til naturmiljøet. Imidlertid ser vi at samfunnet i et småskala geografisk perspektiv byr på ekstreme variasjoner globalt. Få interessenter har full kunnskap om den enkelte forretningskultur over landegrenser, og i enkelte tilfeller kan forsøk på å etablere universelle prinsipper tolkes som urealistiske krav til selskaper som opererer i ukjente markeder. I oppgaven har jeg valgt å se på norske selskaper i den chilenske kulturelle kontekst. De aspekter som gjør seg gjeldende for *kulturell relativisme* i forholdet til lokaliteten i Chile er blant annet fagforeningssystemet, myndigheters kontrollfunksjoner og krav til miljø sikkerhet. Dersom en utgangspunktet var *teleologisk kulturell relativisme*, ville selskapenes etiske virksomhet innebære en fullstendig tilpasning til gitt kulturell kontekst.

I forklaringen av næringslivets samfunnsansvar og CSR anvendes begrepet *pluralisme*, som innebærer en mellomposisjon i forhold til de ovennevnte begrep. Med grunnleggende aksept for ulikhet i moralske overbevisninger søkes enighet om noen felles etiske prinsipper som legges til grunn i etableringen av etiske rammer for næringslivet (Crane & Matten 2007 s. 87).

I den normative begrepsutviklingen av CSR er det filantropiske aspektet ved forretningsvirksomhet etablert i A. B. Carrolls pyramidemodell (fig. 3.1). Selskapers etiske og filantropiske ansvar kan forklares ved interessenters forventninger til selskapers hensyn og moralske avveininger. Pyramidens to øverste nivåer kan også sees på som utgangspunktet for utviklingen av juridiske virkemidler, i kraft av å gjenspeile den kontinuerlige utvikling av samfunnsverdier og mediefokus (Carroll 1991). Slik vil selskapers etiske ansvar utvikles

Figur 3.1 - Carrolls CSR- pyramide

Kilde: Carroll (1991)

parallelt med samfunnets normative debatt og stigende krav til selskapers utvidete rolle i samfunnet.

Integrert kontraktsteori (ISCT) er en sentral retning innen normativ teori om selskapers posisjon i samfunnet. ISCT kan beskrives som en utvidelse av interessenteori, deontologi og utilitarisme ved å reflektere de kontekstspesifikke aspekter ved CSR (Donaldson & Dunfee 1994). Teorien er basert på prinsippet om *grenset moralsk rasjonalitet*, som forutsetter et minstenivå av objektivitet i moralske konsepter og eliminering av kulturell relativisme i økonomisk moralsk rasjonalitet. Prinsippet kan relateres til ovenfornevnte *pluralisme*, der et utvalg av universelle etiske prinsipper legges til grunn for videre etablering av kontekstspesifikke etiske avveininger. Sentrale begrensninger ved prinsippet ovenfor er blant annet ufullstendig informasjon, menneskers mangelfulle bedømmelsesevne og økonomiske systemers kunstige form. Videreførbare momenter fra ISCT er skillet mellom makro- og mikrokontrakter. I prinsippene for førstnevnte kontrakt konkretiseres moralsk rasjonalitet og dets grensede natur, og etablerer slik et moralsk objektivt ”minimumsnivå” med unntak for sistnevntes kontrakter som tilpasses spesifikke økonomiske interaksjoner.

3.2 Utviklingen av CSR: Definisjoner og forgreninger innen begrepet

Etikk er tradisjonelt studiet av moralske avveininger hos enkeltmennesket. Spørsmålet – ”*Kan selskaper ha samfunnsansvar?*” har lenge vært gjenstand for diskusjon. Næringslivets samfunnsansvar har siden 1950 årene, med intensivering av den akademiske debatten på 1980 tallet, vært utsatt for stadig redefinering av sentrale begreper og prinsipper.

Gjennom påfølgende avsnitt vil jeg gi en oversikt over sentrale definisjoner av CSR, og drivere for samfunnsansvar.

3.2.1 CSR: Definisjoner og drivere

1950 tallet: ”Kan selskaper ha sosialt samfunnsansvar?”

Krav til selskapers sosiale og samfunnsmessige ansvar begynte raskt å spire i etterkrigstiden, og en fremvekst av større selskaper førte til generell maktforskyvning i utformingen av samfunnet i selskapenes favør. En slik utvikling økte også samfunnets krav til bedrifters sosiale og samfunnsmessige hensyn. Et eksempel på samfunnets forventninger til selskapers

sosiale ansvar er rettssaken mellom eiere og selskapsledelsen i industriselskapet *A. P. Smith Manufacturing* i 1953. Domsavgjørelsen var i favør av direktørene som i 1951 valgte å donere \$1.500 av selskapets midler til Princeton University på frivillig basis (Hood 1998). Dommen var banebrytende for sin tid, og styrket prinsippet om selskapers frivillige ansvar for sine omgivelser og relasjoner til interessentgrupper.

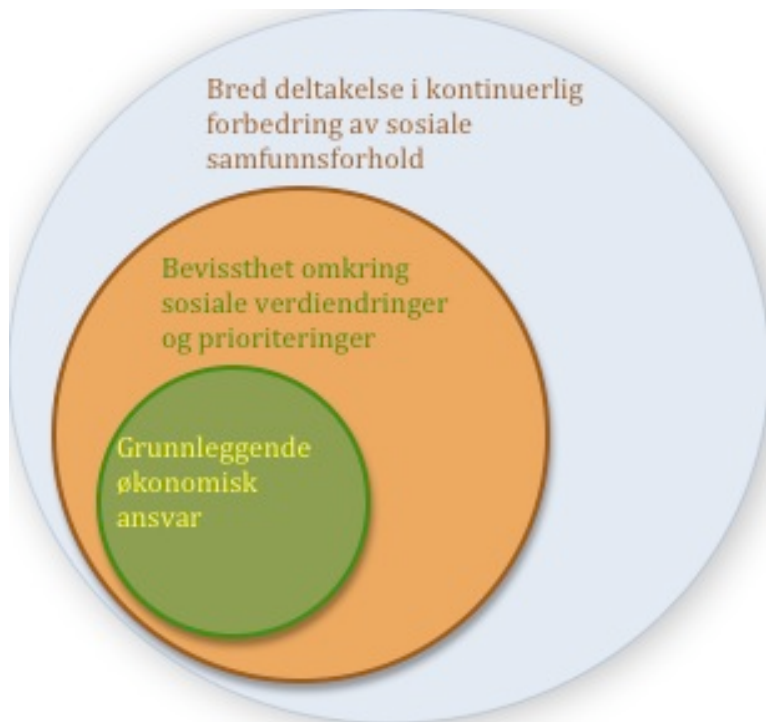
Howard Bowen omtales som ”the Father of Corporate Social Responsibility”, og fremmet den første kjente definisjon av bedriftsledelsens sosiale ansvar;

”(...) it refers to the obligations of businessmen to pursue those policies, to make those decisions, or to follow those lines of action which are desirable in terms of the objective and values of our society” (Bowen 1953, sitert i Carroll 1999 s. 291). Gjennom uttrykket påpekes en relasjon mellom selskapers forpliktelser til samfunnet og samfunnets iboende målsettinger og verdier.

1960-70 årene: Økning av forskning på CSR og formalisering av begreper

Keith Davis (1960) definerte selskapers sosiale ansvar ved *”avgjørelser som tas helt eller delvis utenom selskapets direkte økonomiske eller tekniske interesse”*. Et slikt perspektiv peker i retning av implementeringen av *filantropisk* verdisyn i selskapers forpliktelse til samfunnet. Davis (1960) var tidlig ute med å sette sosialt ansvar i kausal sammenheng med selskapers profitt på lang sikt, og slik gi positive ringvirkninger til samfunnet. Relasjonen mellom næringslivets sosiale ansvar og oppnåelse av langsiktig avkastning ble gradvis et sentralt tema for empirisk forskning. Et slikt perspektiv ble vanligere blant sentrale teoretikere i 1970- 80 årene. (Carroll 1999)

Videre gjennom 1970 årene økte fremveksten av CSR definisjoner, og selskapers balansering av hensyn til interessenter for virksomheten. Johnson (1971) introduserte begrepet *conventional wisdom*, som forklares ved at ansvarlige selskaper i sine moralske avveininger også skal ta i betraktning ansatte, leverandører, selgere, lokalsamfunn med flere. Slik knyttes CSR nærmere selskapenes ansvar ovenfor interessenter og samfunnsgrupper.

Figur 3.2 - De tre konsentriske CSR sirkler

Kilde: Egen modellering av begreper fra Carroll (1999 s. 275)

Committee for Economic Development (CED) i USA kom med et viktig bidrag i debatten omkring selskapers sosiale ansvar i 1971 (Fig.3.2). Parametrene er definert av sentrale representanter i USAs forretningsmiljø, og representerer en endring i persepsjonen av selskapers praktiske CSR innsats. I modellen presenteres en gradering av selskapers CSR aktivitet, der bevissthet og engasjement er sentrale parametre. Elementer fra Carrolls pyramide (1991) (fig.

3.1) bærer likhet til sirklene, ved å definere stadiene i CSR etter den gradvise orientering etter samfunnsморal og filantropi. Parallelt med empirisk forskning på drivere og forpliktelser til CSR, foregikk det et styrket fokus på resultatsorientert økonomistyring, eller *corporate performance*. Utvikling og implementering av nye indikatorer for selskapsytelse skjedde gradvis. Ved inkludering av parametre som produktkvalitet, kundetilfredsstillelse, gjennomtrekk av ansatte, FoU produktivitet, produktutviklingsrate, markedsvekst og miljømessige konkurransefortrinn (Brancato 1995; Lee 2008) innebærer vellykket selskapsledelse ny orientering omkring praktisk utøving av sosialt ansvar. Slik foregår tilnærmingen til CSR i begge ender; på den ene side implementerer selskaper sosiale parametre for produksjonsprosessen og øker fokus på interessenters medvirkning. På den annen side inkluderes økonomiske faktorer i CSR-begrepets sosiale perspektiver i den organisatoriske og makropolitiske sfære (Lee 2008). Resultater fra undersøkelse foretatt av USAs handelskammer (*Chamber of commerce*) og *Corporate citizenship centre* ved Boston College i 2004 sammenfaller med liknende studier, og viser at 82% av de deltagende selskapene er av den oppfatning at vellykket *corporate citizenship* styrker selskapets bunnlinje (sitert i Lee 2008; Rochlin et al. 2004). *Corporate citizenship* er en annen benevnelse for selskapers samfunnsansvar, som jeg for enkelhets skyld videre i oppgaven

velger å sidestille med betydningen av CSR.

Steiner (1971) fremmet et annet relevant aspekt ved samfunnsansvar ved å pålegge selskaper moralsk ansvar parallelt med virksomhetens størrelse. Et slikt prinsipp synes relevant i diskusjonen om selskapers relative maktposisjon og påvirkningsgrad i samfunnets utformingsprosess.

Nobelprisvinner og økonom Milton Friedman tilhører den annen side av diskusjonen med uttrykket "*the social responsibility of business is to increase its profits*" (Friedman 1970), og begrenser slik oppfatningen av næringslivets ansvar til det juridiske. Friedman argumenterer samtidig mot definisjonen av selskapers moralske ansvar, og hevder at kun enkeltindividet kan tilskrives et slikt ansvar. Friedman plasseres i dag innen såkalt fundamentalistisk økonomisk teori, og kan til tross for en tydelig posisjon i diskusjonen om CSR, settes utenfor debatten som leder frem mot det sentrale paradigmet innen selskapers samfunnsansvar.

Et nytt element i CSR diskusjonen var Henry G. Mannes introduksjon av *frivillighetsprinsippet* i *The Modern Corporation and Social Responsibility* (Manne & Wallich 1972). Til tross for vanskelige kontrollmuligheter rundt hvorvidt den enkelte aktivitet fremstår som frivillig motivert, er prinsippet videreført som et sentralt element i den moderne definisjonen av CSR.

1980-90 årene: Aksept og anvendelse av CSR begrepet

Den normative diskusjonen omkring CSR endret seg gjennom 1980 årene fra å fokusere på ulike begrepsdefinisjoner til å finne nye konseptuelle og tematiske retninger. *Corporate Social Responsiveness*, *Corporate Social Performance*, *Public Policy*, forretningsetikkk og interessentteori er eksempler på tidsperiodens konsepter (Carroll 1999). De ulike retningenes innhold vektlegger på hver sin måte delvis overlappende aspekter ved CSR. Det normative grunnlaget for hver av retningene er hovedsakelig selskapers sosiale relasjon og ansvarsforhold til samfunnet og sosiale grupperinger som berøres av virksomheten. Imidlertid var det ikke før sent på 1990 tallet at prinsippet om CSR var akseptert og tatt i bruk som prinsipp av samtlige aktørgrupper, fra myndigheter og private selskaper til NGOer og konsumenter på den globale arena (Lee 2008). Carroll introduserte sin fireparts pyramide i 1991 (fig. 3.1), som er referert til i en rekke artikler om CSR, med visualisering av elementer som selskaper bør legge til grunn for sin virksomhet.

Interessenteori har vært et kjent begrep innen ledelsesfaget siden 1960 tallet. Hensynet til leverandører, ansatte, kunder og samfunn har vært vektlagt gjennom tidligere teori og vært definert som en sentral del av CSR-begrepet. Allikevel har tidligere uttrykk vært av mer teoretisk-normativ art, parallelt med 1960-70 årenes begrepsutvikling for CSR. I etterkant av en periode med fragmentert begrepsutvikling og –utprøving, introduserte Freeman i 1984 et nytt systematisk teorigrunnlag for interessentledelse (Lee 2008). Interessenteori videreføres som sentral del i oppgavens analyse av næringslivets samfunnsansvar, og vil være gjenstand for videre drøfting i oppgavens kapittel 3.2.2.

Corporate Social Performance (CSP) beskrives som et ”mer omfattende teori, under hvilken CSR kan klassifiseres” (Carroll 1999 s. 287). I 1985 bidro Wartick og Cochran med et viktig system for kategorisering av CSP, med klassifisering av CSR, CSP og sosialt ansvar i et rammeverk bestående av prinsipper, prosesser og politiske virkemidler (Carroll 1999). I 1991 kom Donna J. Wood med et sentralt bidrag i videreutvikling av CSP konseptet. Modellen satt CSP i en bredere kontekst enn tidligere modeller, med et uttrykt fokus på resultater og ytelse (s. 289). I tabell 3.1 er konseptet gjengitt, og inneholder en utdyping av prinsipper for CSP. Prinsippet om legitimitet drøftes videre i oppgavens kap. 3.2.3, prinsippet om samfunnsansvar redegjøres for i kap. 3.2.2 om interessenteori og til slutt redegjøres for lederansvar i kap. 3.2.4.

I prosessen mot operasjonalisering av CSR begrepet har sentrale internasjonale organisasjoner som FN/FAO, Verdensbanken, OECD og ILO tatt konkrete initiativ. Gjennom nedsetting av internasjonalt gjeldende *codes of conduct* og retningslinjer har det teoretisk-normative paradigmet gradvis fått en utbredt betydning i det globale samfunn.

Tabell 3.1: Prinsipper for CSP

Kilde: Innholdet i tabellen er hentet fra Wood (1991), egen tilpasning til tabell og oversettelse.

	Legitimitet	Samfunnsansvar	Lederansvar
Forklaring	<i>Uønsket anvendelse av makt vil i det lange løp føre til tap av posisjon</i>	<i>Selskaper er ansvarlige for samfunnspåvirkning ved primær og sekundær samfunnsaktivitet</i>	<i>Direktører og ledere er moralske aktører og forplikter å skjønsmessig definere selskapets CSR</i>
Nivå	Institusjon: Basert på selskapets generiske forpliktelser	Organisasjon: Basert på selskapets fysiske omgivelser	Individet: Mennesket som aktør i en organisasjon
Fokus	Forpliktelse og sanksjoner	Adferdsparametre for organisasjoner	Eksistens av valgmuligheter og personlig ansvar
Verdi	Definerer relasjonen mellom næringsliv og samfunn og forventninger til næringslivet	Begrenser selskapers ansvar til deres aktiviteter og interessefelt	Definerer leder sitt ansvar for å anvende egen moral valg og implementering av CSR
Kilde	Davis (1973) Preston & Post (1975)	Preston & Post (1975)	Carroll (1979) Wood (1990)

3.2.2 Interessentteori

Begrepet *stakeholder* (No. interessent) stammer fra *stockholder*, andelseier i et selskap.

Begrepet *stake* oversettes blant annet til *interesse, eierandel, satse, risikere, sette på spill* (ordnett.no). Slik beskriver Archie B. Carroll idéen bak interessentteorien:

”A stake is an interest in or a share in an undertaking. The stake could be seen as a claim or a right, either a legal or moral claim or right. A stake, accordingly, can range from simply an interest in an undertaking at one extreme to a legal claim of ownership at the other extreme. In between these two extremes, it could be a right to something-either a legal right or a moral right.” (Carroll 1999 s. 198)

Frem til midten av 1980 tallet har oppfatningen av interessentstatus hovedsakelig vært begrenset til fire grupperinger; *eiere, kunder, leverandører og ansatte*. R. E. Freeman utvidet imidlertid begrepet til *”grupperinger som kan påvirke eller er under påvirkning av en organisasjon sitt formål”* (1984 s.49). Slik åpnes for inkludering av øvrige berørte

samfunnsgrupperinger, og selskapers etiske ansvar for produksjonens ytre forhold. Gjennom perspektivet på interessenter fra det *radikale CSR konseptet* tas utgangspunkt i endring og utvikling gjennom deltakelse, der interessenters medvirkning resulterer i en bærekraftig samfunnsutvikling (Figved 2009). I kommunikasjonen med interessenter er *accountability* begrepet et sentralt element, og kan forstås ved ”plikten å frembringe en redegjørelse (ikke nødvendigvis en finansiell redegjørelse) eller regnskap over de handlinger som man er ansvarlig for” (Gray et al. 1996 sitert i Figved 2009). Slik fremmes et perspektiv på selskapers plikt til offentliggjøring av, og åpenhet rundt, sine handlinger. Slik jeg velger å tolke begrepets relevans til interessentteori, er prinsippene gjensidig avhengige for en vellykket CSR tilnærming.

Figur 3.3 - Interessentkart for selskapene

Kilde: Egen skissering

I figur 3.3 har jeg tatt utgangspunkt definisjonen av interessentgrupper som skissert i figur 2.1 (blå bobler), og ønsker å presentere oppdrettselskaperens faktiske omgivelser i case studiet. For hver interessentgruppe har jeg valgt å ta for meg generelle interessentgrupper for liknende oppdrettsvirksomheter og de som gjelder mer spesifikt for Cermaq og/eller Marine Harvest i Chile, merket henholdsvis med lysebrune og gule sirkler.

Identifisering av naturmiljøet som interessent for selskapers virksomhet (Wheeler & Sillanpää 1997 s. 5) er grunnleggende for etterfølgelse av CSR prinsippene, og vil være sentralt for oppgavens videre fokus. Oppdrettsproduksjon utgjør en direkte påvirkning blant annet på miljø og de nærmeste omgivelser, preger lokal næringsstruktur og båndlegger areal i sjø og på land. Slik jeg vurderer selskapets relasjon til samfunnet, eksisterer den i en bred skala som innbefatter alt fra hensynet til nåværende, lokale grupperinger og strukturer til dets posisjon som matprodusent i verdenssamfunnet.

3.2.3 Legitimitetsteori

”Society grants legitimacy and power to business. In the long run, those who do not use power in a manner which society considers responsible will tend to lose it”

(Davis 1973 s. 314)

Selskapers legitimitet defineres av samfunnet, og formes gjennom førstnevntes evne til å tilpasse seg til gjeldende sosiale samfunnsnormer om forretningsvirksomhet. Legitimitetsprinsippet identifiserer en grunnleggende overbevisning om selskapers etiske forpliktelser til samfunnet, og sistnevntes forventninger til næringslivet. En motsats til legitimitetsprinsippet er utilitarismens perspektiver på den samfunnsøkonomiske dynamikk befestet ved A. Smiths ”usynlig hånd” teori. Smiths perspektiv er sterkt kritisert, blant annet gjennom prinsippet om ”allmenningens tragedie” og resultater fra populasjonsøkologiske funn sett i et forvaltningsperspektiv. Ideologi bak nevnte teorier støtter prinsippet om legitimitet gjennom etablering av forpliktelser og ansvarliggjøring av virksomhet. Preston & Post (1975) beskriver selskaper som sosiale institusjoner. Da de opererer i delte omgivelser står de til ansvar for de øvrige sosiale institusjoner. Legitimitetsprinsippet ansvarliggjør selskapet selv i oppfølgingen av sine generiske forpliktelser til aktuelle interessenter. Et perspektiv på begrepets aktualitet fremmes av Hannagan; *”If a firm violates public trust, then*

it is likely to be surpassed by its competitors” (2008 s. 596). Prinsippet forholder seg til interessenteori og accountability begrepet ved å utgjøre næringslivets etiske profil, og kan tolkes som et resultat av selskapenes interessentrelasjoner og evne til å redegjøre for sine handlinger.

3.2.4 Lederansvar og implementeringsprosess

Konsern- og selskapsledelsen gjør de kontinuerlige verdimeslige avveininger som preger daglig drift, og er hovedaktører i etablering av den interne bedriftskulturen. Slik spiller individuelle faktorer og lederrollen en viktig rolle for utfallet av etiske prosesser og utvikling av etisk bedriftskultur. Ford (1994) deler fokuset på etiske avgjørelsesprosesser i to: 1) Individuelle variabler hos avgjørelsestaker og 2) variabler som påvirker avgjørelsessituasjonen. Tilgjengeligheten av de ulike valgmuligheter et lederverv byr på trekkes frem som et fokusområde i implementeringen av enkeltindividets personlige ansvar. Utøvelsen av lederansvar handler blant annet om anvendelsen av egen moral i den skjønsmessige definering og implementering av CSR i virksomheten. Ledelsens hovedoppgave er å ta avgjørelser med sikte på god avkastning for virksomheten i et langsiktig perspektiv. Med utgangspunkt i et dynamisk CSR perspektiv kan det antas at en aktiv CSR politikk gir lønnsomhet på sikt, blant annet fordi myndigheter og konsumenter gradvis skjerper krav til miljø sikkerhet og samfunnsansvar. Opparbeidelse av legitimitet og omdømme for virksomheter kan slik være viktige målsettinger for bevaring av verdier som ligger i varemerker og økt etterspørsel.

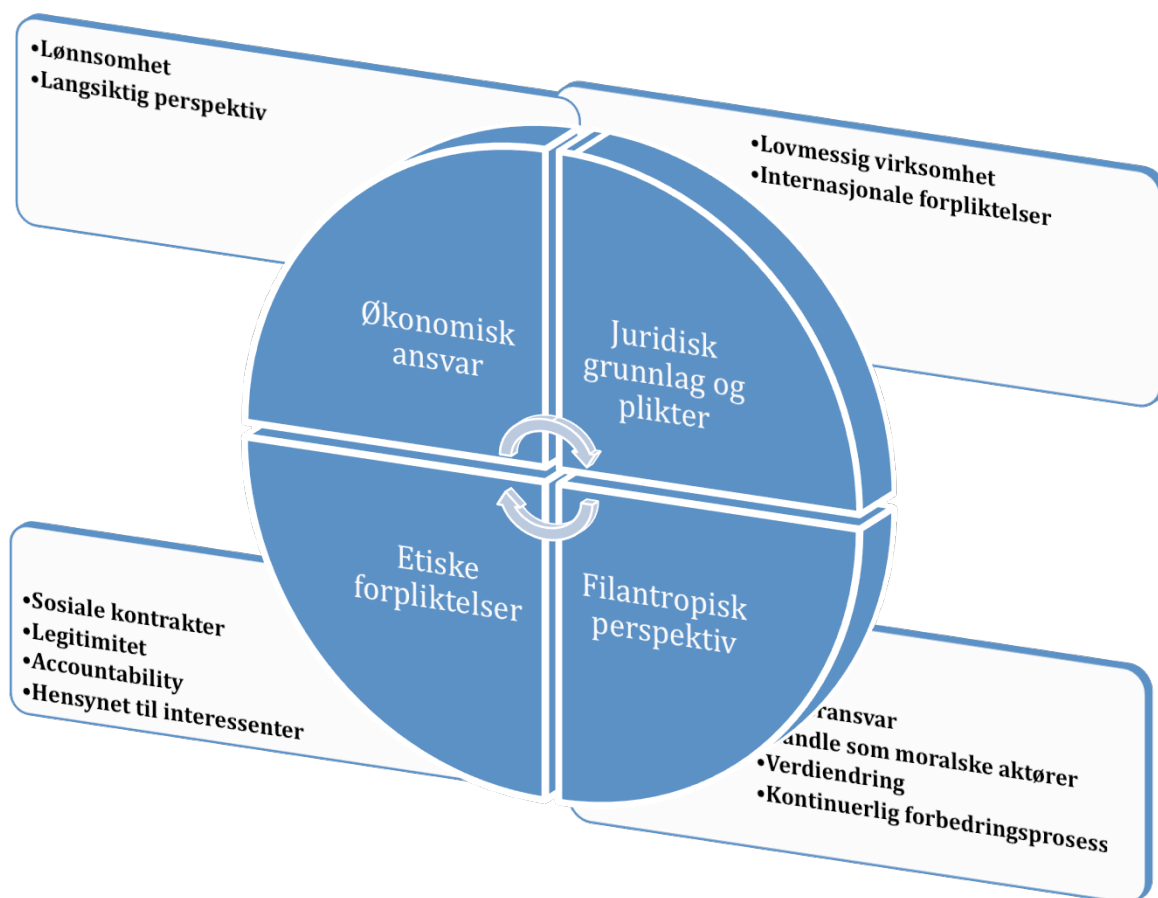
Styringsverktøy for CSR som anvendes internt i de fleste større selskaper i dag er *Code of Conduct (CoC)*, *etiske retningslinjer* og *bærekraftsrapporter*. Disse er en formalisering av selskapsledelsens moralske fundament, og fungerer som etiske parametre som selskapene alene, eller gjennom organisasjonsstrukturer felles for næringen, definerer for egen virksomhet. Fra en undersøkelse utført av UD i 2008 vektlegges nødvendigheten av egenkontroll ved utarbeidelse og implementering av etiske retningslinjer. I en komparativ undersøkelse presentert i Harvard Business Review (Brenner & Molander 1977) støttes den antatte positive effekt CoC kan ha på etiske standarder i forretningsvirksomhet, i form av å klarlegge betydningen av moralsk virksomhet.

Sentrale utfordringer ved slike uttrykk er ofte mangel på konkretisering og implementering av reglene, og det store mangfold av nærings- og kulturspesifikke kontekster. For å øke den praktiske verdi av dokumentene er det flere utfordringer som bør møtes. Svært ofte er det lite kjennskap til aktuelle strategidokumenter om samfunnsansvar utenfor ledergrupper og styret. Aktiv deltakelse i utviklingsprosessen blant selskapets ansatte og disiplinering i tilfeller av brudd på retningslinjene vil være av betydning for implementeringssuksess (Crane & Matten 2007). Det vises også at små og mellomstore bedrifter i mindre grad engasjeres omkring CSR (UD 2009). Nærmere halvparten av bedriftene fra UD's undersøkelse av 2008 hadde ikke skriftlige retningslinjer for samfunnsansvar. Årsaker til en slik mangelfull satsning på samfunnsansvar kan være en kombinasjon av ressursprioritering, mangel på kunnskap og kontroll over interne/eksterne prosesser. Et skeptisk perspektiv på bedrifters evne til å drive samfunnsansvar og egenkontroll, som samsvarer noe med Milton Friedmans ideologi (1970), er fremmet på bakgrunn av en undersøkelse utført på MBA studenter ved Harvard; *"En gruppe av mennesker (min anm. Les: MBA studenter) som ikke er i stand til å se sine handlinger i en bredere sammenheng i samfunnet de lever i, skal ikke regulere seg selv."* (Broughton 2009)

Gjeldende koder for oppdrettsnæringen er pr. i dag uttrykt ved *FEAP Code of conduct* (2000), som har tatt utgangspunkt i følgende sentrale uttrykk for etiske rammebetingelser; Holmenkollen Guidelines for Sustainable Aquaculture (1998), FAO Code of Conduct (1995) og FAO Technical guidelines for responsible fisheries (FAO 1997). Nevnte retningslinjer angir adferdsparametre som myndigheter og organisasjoner anbefaler næringslivet å ta i bruk. I oppgavens analyse vil jeg ta for meg selskapenes perspektiver på nevnte styringsverktøy for CSR.

3.3 Faglig-teoretisk problemspesifisering

Nedenfor har jeg plassert forskningens begreper i en modell som viser CSR begrepets sentrale aspekter, og som er en oppsummering av oppgavens teorijennomgang (fig. 3.4). Parametre i modellens kjerne representerer nivåer i Carrolls pyramide (1991).

Figur 3.4 - CSR begrepsmodell

Kilde: Egen modellering

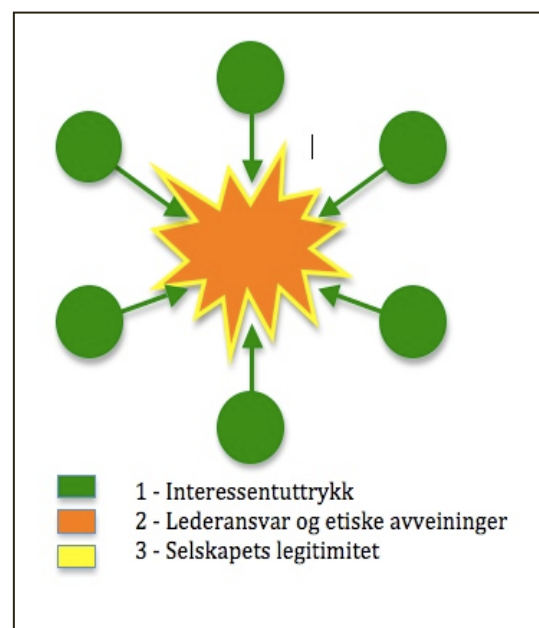
4. Metode og undersøkelsesopplegg

4.1 Formål og problemstillinger

Oppgavens formål kan beskrives ved følgende to momenter; en analyse av interessenters krav til samfunnsansvar for norske akvakulturselskapers utenlandsvirksomhet (HP 1), med en påfølgende diskusjon omkring eksisterende systemer for CSR implementering (HP 2).

Førstnevnte moment analyseres gjennom anvendelse av utvalgte primærdata, hvor hovedpunkter er plassert i standardiserte tabeller (vedlegg 1-10). Den samme tabellstrukturen er benyttet i analysen av HP 2 (vedlegg 15), med hensikt å gjøre en komparativ innholdsanalyse. Med de mest sentrale aktørgruppene har jeg utført intervjuer, og anvender primærdata herfra for å belyse sentrale muligheter og utfordringer for implementering av CSR. Videre begrunnelse for valg av oppgavens datagrunnlag følger i kap. 4.2

Med utgangspunkt i det moderne CSR-paradigmet og resultater fra de siste 50 års diskusjon og utvikling av definisjoner (kap. 3), har jeg valgt interessenteori, legitimitetsprinsippet og lederansvar for oppgavens videre undersøkelsesopplegg. Til sammen former de nevnte tre perspektiver/elementer en definisjon av det dynamiske CSR-konseptet. Slik vil oppgaven dreie seg om å analysere samspillet mellom de tre elementene (fig. 4.1). Selskapers operasjoner i det frie marked har et hovedfokus på tilfredsstillende potensielle kunder, og teorien hevder at etterlevelsen av interessentuttrykk i økende grad vil være en forutsetning for suksess (Wheeler & Sillanpää 1997). I fig. 4.1 forutsettes en enkel sammenheng mellom inkorporasjon av

Figur 4.1 - Prinsippmodell for relasjonen mellom selskaper og interessenter i forholdet mellom CSR og legitimitet

Kilde: Egen modell

interessentuttrykk i ledelsens etiske avveininger, og selskapets legitimitet. Oppgavens hensikt er å se selskapers etiske retningslinjer og primæruttrykk i sammenheng med interessenters etiske krav og kritiske kommentarer som et uttrykk for selskapenes legitimitet.

For akvakulturnæringen foretas kvalitetsavveining i første runde av de store supermarkedkjedene, som igjen vurderes gjennom konsumentenes forbruksmønster og direkte tilbakemeldinger. Så lenge produktene ikke merkes med navn på oppdrettsselskapet og oppdrettslokalitet, vil selskapenes legitimitet blant forbrukerne i mindre grad reflekteres gjennom konsumvaner. Slik synes det per i dag å være supermarkedkjedene som utgjør den største påvirkningsaktør og reflektor av selskapenes salgbarhet. Imidlertid er næringen i sin helhet avhengig av samfunnets legitimitet blant annet for fremtidig arealdisponering og offentlige prioriteringer. På lang sikt er det sannsynlig med en fortsatt økt bevissthet blant konsumenter, og derav et større lønnsomhetspotensial for selskaper med et aktivt CSR. For tiden er debatten omkring akvakultur som matproduksjonssystem og laksenæringens innsatsfaktorer sterkt fremme i medier og organisasjoners arbeid. Slik vil selskapenes opparbeidelse av legitimitet i høy grad innebære en aktiv rettferdiggjøring av næringen som et høyverdig system for matproduksjon. I oppgaven forutsetter jeg at en slik prosess innebærer å aktivt ta stilling til momenter innenfor miljø, økonomi, sosiale forhold, organisasjons- og ledelsesprosesser.

4.2 Valg og innsamling av data

Innsamling av data for analyse av oppgaveformålet kan beskrives som *eksplorerende*, påbegynt gjennom en *ustrukturert forundersøkelses*prosess. En eksplorerende metode innebærer en utforskende tilnærming til oppgavens problemstillinger, og har vist seg fordelaktig i analysen av en dynamisk begrepsutvikling og bevisstgjøringsprosess. Med ny tilpasning til momenter fra oppgavens kontinuerlige utforskende prosess, har jeg oppnådd økt forståelse av aktuelle uttrykk for CSR og implementeringsprosesser.

I masterprosjektets startfase har jeg hatt flere uformelle samtaler med sentrale personer i blant annet Innovasjon Norge, Ferd, norske myndigheter og miljøorganisasjonen ForUM. I tillegg til deltakelse ved Næringslivets Bistandskonferanse 2009, nyhetsartikler og internettsøk har jeg tilegnet meg kunnskap om forholdene som er utgangspunktet for oppgavens fokus. Neste

trinn i prosessen har vært systematisering av potensielle kilder for videre undersøkelse. I denne prosessen har jeg anvendt kvalitativ metode med valg av to elementer innenfor sjangeren; *temasentrert innholdsanalyse* og *semi-strukturert intervju*.

For analysen av HP 1 har jeg plukket ut uttrykk som representerer generelle krav til samfunnsansvar som rettes mot den gruppen MNE som Marine Harvest og Cermaq Mainstream representerer i denne oppgaven. Multinasjonale selskapers moralske avveininger for virksomheten i de ulike geografiske områder kan variere fra tilpasning til stedets kulturelle kontekst (kulturell relativisme) til gjennomgående standardiserte krav til virksomheten (deontologisk universalisme). Imidlertid skaper eksistensen av internasjonale konvensjoner for menneskerettigheter, generelle og næringsspesifikke retningslinjer og moralske krav fra et stort spekter av interessenter et sammensatt bilde av nivået for etikk i virksomheten.

Jeg har valgt å begrense undersøkelsens omfang til norske og internasjonale interessenter. Slik settes fokus på det norske og internasjonalt omfattende systemer for definisjoner og krav til CSR i næringslivet. I utvalget av kilder har jeg forutsatt at selskapene har en realistisk mulighet for kjennskap til disse. Rapporter og interessenter og kilder som legges til grunn for analysen av UP 1 er kategorisert nedenfor;

(1) Primære sosiale interessenter

<i>ILO</i>	Tripartite declaration of principles (2006) ILOs kjernekonvensjoner (FNsambandet)
<i>LOs fiskeriuvalg</i>	Intervju med Rolf Jørn Karlsen i Fellesforbundet, Leder for utvalgets besøk til Chile i 2007
<i>Fellesforbundet</i>	Intervju med Atle Høie, Internasjonal sekretær

(2) Sekundære sosiale interessenter

<i>Norske medier</i>	Utvalgte norske nyhetsreportasjer fra papir- og nettaviser (søkeord: CSR + akvakultur + Chile)
<i>OECD</i>	OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper (2008)
<i>FAO</i>	FAOs Code of Conduct (1995; FAO 1997)
<i>Second symposium for sustainable Aquaculture</i>	Holmenkollen guidelines (1998)
<i>FEAP</i>	FEAP Code of conduct (2000)
<i>UD</i>	Intervju med Kristel Tonstad, representant for utforming av ST. Meld. Nr. 10 (2009)

(3) Primære ikke-sosiale interessenter

<i>Internasjonal forskning</i>	Internasjonale artikler med tema innen akvakultur (søkeord: aquaculture + sustainability / environment + CSR)
--------------------------------	---

(4) Sekundære ikke-sosiale interessenter

<i>ForUM</i>	Reportasjer og kronikker om Cermaq Mainstream og Marine Harvest
--------------	---

I analysen av UP 2 anvendes matrise for sammenlikning av CSR parametre i ovenfornevnte kilder (vedlegg 13), som et sammenlikningsgrunnlag for studiet av selskapenes prinsipper for CSR. Undersøkelsesmetoden jeg har anvendt for å gjøre rede for selskapenes CSR er kvalitativt intervju av nøkkelpersoner i hver av selskapene, samt tekstanalyse av sentrale rapporter og dokumenter som er tilgjengelige for allmennheten¹.

For redegjørelse av HP 2 har jeg plukket ut implementeringssystemer fra de mest sentrale norske og internasjonale organisasjoner med virksomhet i knyttingspunktet mellom samfunnsansvar, bærekraftighet, akvakultur og internasjonal handel. Hvert dokument skal kvalifisere for ett eller flere av følgende krav; (1) systemer som foretrekkes av næringen, (2) systemer som anbefales av myndighetene (UD 2009) og (3) verktøy som fremmes av IEH. Slik har jeg valgt å ta for meg følgende systemer med forklarende innholdsdokumenter;

ISO 26000; *Guidance on social responsibility (utkast)* (2009)

SA 8000; *Social Accountability* (2008)

World Bank; *Verdikjedeanalyse for CSR* (2006)

Salmon Aquaculture Dialogue (SAD); *Process guidance document* (2008)

UN Global Compact; (2010)

GRI; G3 Guidelines (2000-2006)

¹ Tilgjengelig informasjon fra www.marineharvest.com og www.cermaq.no

4.3 Analysemetode

4.3.1 Temasentrert innholdsanalyse

For analyse av de utvalgte tekster har jeg valgt *temasentrert innholdsanalyse* (Thagaard 2009). Blant fordelene med en slik analyse er at den er spesielt egnet til sammenlikning av kilder. Sentrale elementer fra kildene sorteres innunder felles kategorier, som gjennom analyseprosessen sammenliknes og settes i kontrast med hverandre. Miles & Huberman (1994) anbefaler matriser for sammenlikning og presentasjon av datamaterialet. En slik metode har jeg vurdert som egnet for oppgavens casestudie, ettersom utvalget av kilder er bredt og en sentral målsetting ved analysen er å skape en oversikt over kildenes fellestrekk. En sentral utfordring kan imidlertid være å bevare kildenes kontekst, og de bakenforliggende organisasjonsspesifikke perspektiver og synspunkter. Når elementer fra teksten plukkes ut for å skape en komparativ analyse, gjøres dette for å trekke frem fellesnevner og kontraster mellom uttrykkene. Slik formålet med masterprosjektet er definert (kap. 4.1), har jeg vurdert det formålstjenlig å benytte temasentrert innholdsanalyse, slik at analysen tar utgangspunkt i kjernebegreper fra interessentenes uttrykk for CSR.

For anvendelsen av kategorier for CSR i matrisenes utforming har jeg plukket ut definisjoner av (1) Verdensbanken (2006) og (2) Gibbs (2008), som henholdsvis deler CSR inn i; (1) *Økonomi, Miljø, Sosial og Selskapsledelse* og (2) *økonomisk, økologisk, sosial og produksjonsmessig bæreevne*. Med utgangspunkt i disse har jeg videreført de tre felles benevnelsene *Økonomi, Miljø og Sosial*, og gitt siste kategori tittelen *Organisasjon og ledelse*.

4.3.2 Kvalitativt intervju

I undersøkelsesfasens siste del har jeg valgt å utføre intervju med nøkkelpersoner som representerer Marine Harvest, Cermaq Mainstream, UD's Næringslivsavdeling og fagbevegelsen. Informantene er valgt på bakgrunn av at de innehar sentrale posisjoner i CSR-arbeidet for Marine Harvest og Cermaq, samt i sentrale myndighetsorganer med virkeområde innenfor internasjonalt næringsliv og arbeiderrettigheter. Intervjuprosessen har foregått på semi-strukturert vis, med utgangspunkt i 7-9 forhåndsdefinerte spørsmål. Jeg har anvendt kvalitativt intervju som metode for å gå i dybden på enkelte aspekter ved problemstillingene, og for å få muligheten til å klare opp i noen av tekstuttrykkenes generaliteter. Samtalene er tatt opp elektronisk med hensikt å "fange opp" særpregede uttrykk og synspunkter.

Intervjuprosessene har foregått i dialogform, hvor informantene har fått anledning til å tenke og fortelle fritt omkring 4-8 spørsmål i en semi-strukturert intervjuprosess (Vedlegg 11, 12 og 14). Ut ifra temaets kontroversielle egenskaper ble mine spørsmål besvart og vurdert på ulikt vis av informantene. Selskapenes representanter kunne oppfattet mitt prosjekttema innen CSR som u håndgripelig på enkelte områder, og som et potensielt angrep på etablerte konsernkulturer. Selskapene har opplevd kritikk fra flere interessenter gjennom de siste to årene, noe som potensielt kan gi næring til en defensiv relasjon til omgivelsene. I tilnærmingen til selskapene valgte jeg slik å gjennomføre intervjuene med selskapene i forkant av intervju med LOs, Fellesforbundets og UDs informanter.

4.4 Reliabilitet og validitet

Jeg har valgt å anvende et utvalg av datamateriale med varierende preg med hensyn til avsender, målgruppe og karakter. Nedenfor vil jeg gjøre rede for egne perspektiver på kildenes *reliabilitet* og *validitet*. Begrepenes betydning kan forklares henholdsvis ved ”*i hvilken grad en måling/innsamling gir samme svar uavhengig av metode og tidspunkt*” og ”*gyldighetsgrad*” (Kirk & Miller 1986 s. 19).

Jeg vil først ta for meg de skriftlige kilder som legges til grunn for oppgaveanalysen. St. Meld. Nr. 10 (2009) inneholder en gjennomgang av ansvarsfordeling mellom myndigheter og næringslivet og aktuelle virkemidler. Før valget av kilder fastsettes, har stortingsmeldingen gitt en god oversikt over relevante kilder for oppgaven. ILOs treparts deklarasjon (2006) og kjernekonvensjoner, OECDs retningslinjer (2008), Holmenkollen guidelines (1998), FAO code of conduct (1995), FEAP code of conduct (2000), GRI *guidelines* (2000-2006), ISO 26000 (2010?) og Verdensbankens verdikjedeanalyse (2006) er normative uttrykk fra offentlige institusjoner med sine respektive virkeområder, målsettinger og etiske perspektiver. Jeg har forsøkt å få frem uttrykk fra en balansert kombinasjon av organisasjoner med virkeområder innen miljø- og ressursanvendelse, akvakultur og fiskeri, økonomi, menneskerettigheter, fagbevegelse og CSR. Et slikt utvalg ser jeg på som fordelaktig for en helhetlig analyse av interessentuttrykk og CSR krav i det norske og internasjonale samfunn.

Med en slik kildeanvendelse ønsker jeg å oppnå et diversifisert perspektiv for analysen av interessenters krav til næringen. Imidlertid kan analysen av virkemidler som ISO 26000 og Salmon Aquaculture Dialogue by på visse utfordringer, da parametre og retningslinjer er estimert ferdigstilt høsten 2010. Slik følger perspektiver på disse av *potensial* og *intensjoner* for virkemidlene.

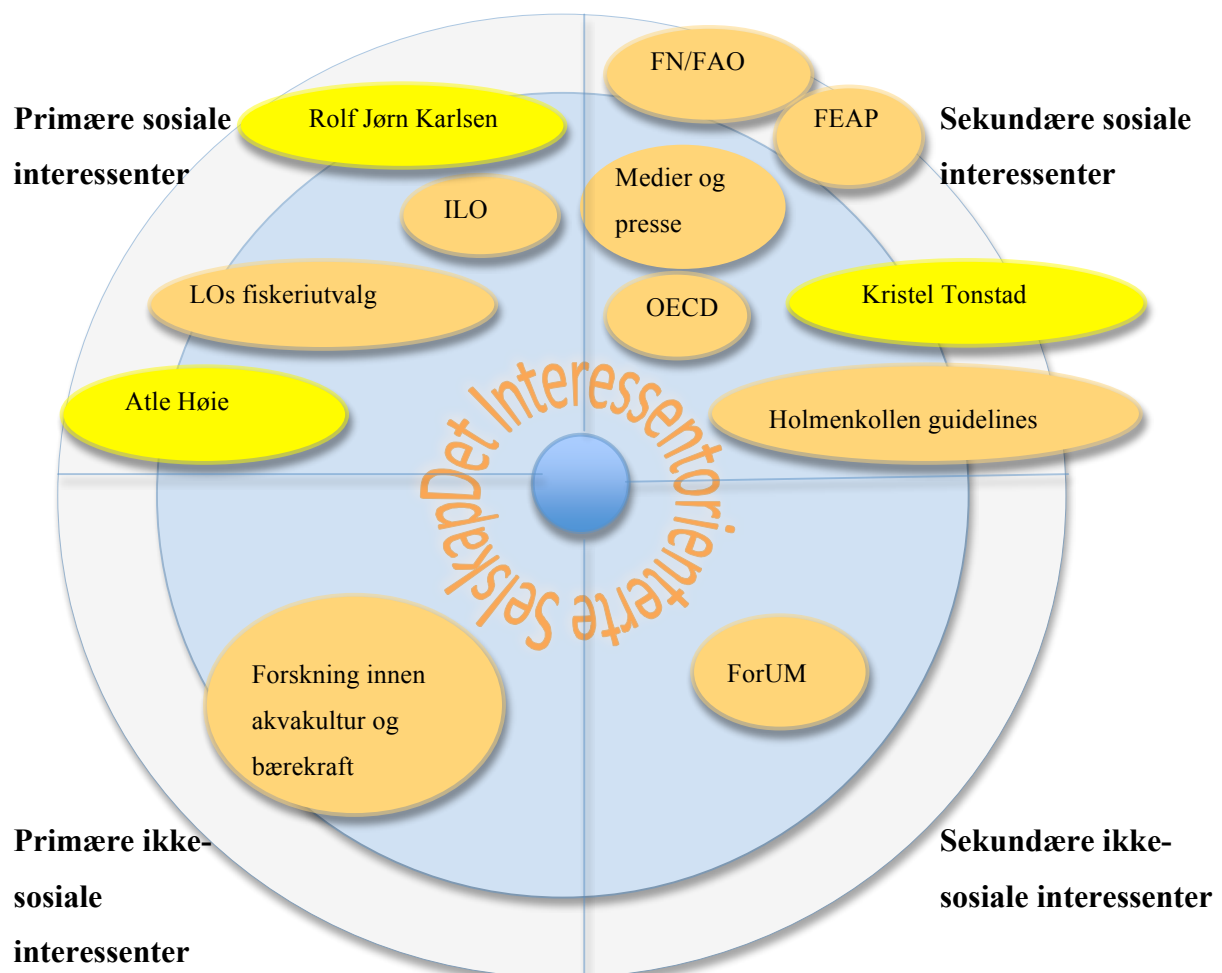
Tidspunktet for interessentuttrykkenes nedtegnelse er av sentral betydning for analysen av perspektiver på samfunnsansvar. De offentlige retningslinjene er uttrykk for institusjonenes forventninger til næringslivets samfunnsansvar til et gitt tidspunkt, som preges av kontemporære hendelser og debatt om internasjonalt næringsliv. Oppgaven inneholder hovedsakelig primærkilder fra 1995 til 2010, hvorav enkelte av disse er sitert eller omtalt i anvendte sekundærkilder. Primærkilde defineres som *den første kjente versjonen av en kilde som forskeren har tilgang til* (Fossåskaret et al. 1997 s. 212). Oppgavens kildegrunnlag innen primærkildekategorien er *offentlige dokumenter, intervjumateriale, medie- og forskningsartikler*. Kildene kan beskrives som førstehånds, med unntak av elementer i tekstene som er hentet fra rapporter med overlappende innhold (f. Eks. ILOs menneskerettighetskonvensjoner). Flere av kildene henviser til andre kilder av tidligere dato, med internasjonal legitimitet.

Når det gjelder utsagn fra de utvalgte nyhetsartikler (vedlegg 3), preges disse blant annet av temporære hendelser i Chile og det samlede mediefokus omkring dette. Artiklene er hentet ved søk i elektroniske arkiv, og stammer fra nettaviser med ulike politiske og tematiske fokus. Styrken ved anvendelse av nyhetsartikler for oppgavens undersøkelse er at de reflekterer eksisterende perspektiver, og er formulert i et mer ad hoc format. Slik kommer mening og synspunkter frem i en førstehånds form, og de gjengir i høyere grad spekteret innenfor den generelle opinion. Blant de potensielle ulemper ved anvendelsen av nyhetsartikler, er å få til en korrekt representasjon av de ulike kilder, og å trekke frem de mest aktuelle artikler.

5. Analyse av problemstillingene

5.1 HP 1: Hvordan utformes kravet til samfunnsansvar for norsk utenlandsbasert akvakultur næring?

I studiet av HP 1 vil jeg anvende tekstanalyse som metode for å finne frem til interessentenes krav som rettes mot selskapene. Jeg har valgt ut tekster som retter seg mot aktørene i oppgavens eksempelstudium, *norske multinasjonale selskapers lakseoppdrett virksomhet i Chile*. Data som ligger til grunn for redegjørelse av UP 1 er systematisert i tabeller og delt opp i underkategorier etter interessentgruppe (Fig. 7).

Figur 5.1 – Utvalgte interessenter for analysen

(Kommentar: Informanter i oransje, tekstuelle kilder i gult)

Kilde: Egenutviklet på bakgrunn av fig. 3.3

For analysen av innholdet i tabellene vil jeg gjøre et komparativt studium av uttrykkenes *målsettinger, målgrupper, innhold og implementeringsstrategier*. Uttrykkenes innhold er systematisert etter kategoribenevnelsene nedenfor;

(M) = Miljømessig ansvar og bærekraftsperspektiver

(Ø) = Økonomiske målsettinger

(S) = Sosialt ansvar

(O) = Organisasjon og ledelse

I analysen av UP 2 videreføres sentrale momenter fra diskusjonen av UP 1 i et studium av likheter og ulikheter mellom disse og uttrykk fra intervju med representanter fra Cermaq og Marine Harvest. Slik ønsker jeg å gjøre rede for selskapenes CSR fokus og interessentenes uttrykk i et komparativt studium.

Med hensyn til oppgavens formål, som beskrevet i kap. 4.1 *Formål og problemstillinger*, vil jeg i analysen av utvalgte uttrykk gjøre rede for samspillet mellom interessentuttrykk, lederansvar og selskapenes legitimitet.

UP 1: Hvordan fremmes kravene gjennom uttrykk fra norske og internasjonale interessenter?

5.1.1 Primære sosiale interessenter

I analysen av *primære sosiale interessenters* krav til samfunnsansvar har jeg plukket ut to kilder som representerer internasjonal fagbevegelse; ILOs treparts deklarasjon (2006) og kjernekonvensjoner, samt foretatt intervju med to av fagbevegelsens sentrale representanter for internasjonale forhold og LOs fiskeriutvalg.

ILO er den internasjonale arbeiderbevegelsens hovedorganisasjon. Som FNs eneste treparts organ føres en aktiv dialog og samarbeid med arbeidsgivere, myndigheter og ansatte i arbeidet for sikringen av anstendige arbeidsforhold i alle medlemsland. *ILO* er ”hovedorganet for utvikling av grunnleggende arbeidsstandarder” (UD 2009 s. 72), og uttrykker krav til internasjonal næringsvirksomhet. Gjennom *Tripartite declaration of principles* (2006) oppfordres selskaper til å bidra positivt i sosial og økonomisk utvikling. Deklarasjonens innhold fremmes ved stimulering av nasjonale myndigheter for å utvikle nye lover, rutiner og tiltak, i samarbeid med nasjonale fagforeninger og myndigheter. Etterlevelsen av deklarasjonens prinsipper er frivillig, og konsekvenser for mangelfull implementering av disse er for den enkelte bedrift av uklar betydning. ILOs kjernekonvensjoner er på den annen side folkerettslig bindende, og gjelder for selskaper som opererer i land som har ratifisert disse. Eksistensen av ILOs kontrollsystem for etterlevelse av konvensjonene kan synes å være av svak betydning, da fagbevegelsens representanter i Chile har lite kontakt med ILOs hovedkontor i Santiago (vedlegg 2).

Innholdet i trepartserklæringen og kjernekonvensjonene kan på det generelle grunnlag beskrives som henholdsvis ILOs *prospektive retningslinjer* for samfunnsansvar for MNE, og *minimumskrav* til menneskerettigheter for ansatte. Trepartserklæringen tar for seg innholdet i kjernekonvensjonene slik de gjelder spesifikt for multinasjonale selskaper, og inneholder ytterligere elementer innen sysselsetting, opplæring, arbeids- og leveforhold og industrielle relasjoner (vedlegg 1).

LOs fiskeriutvalgs engasjement retter seg hovedsakelig mot Norge og overvåking av nasjonal næringsvirksomhet. LO og Fellesforbundet er imidlertid medlemmer av syv internasjonale, og har i økende grad satset på et internasjonalt engasjement innen arbeiderrettigheter. Ifølge Rolf Jørn Karlsen i Fellesforbundet er en viktig årsak til dette norske selskapers økende tilstedeværelse i det globale samfunn. Utvalgets besøk til Chile i 2007 var det første av sin art, og var ledet av Karlsen. Grunnlaget for besøket var turbulens i næringen, og de to norske selskaperens regionale dominans. Besøket og rapporten (LO 2007) har verken vært fulgt opp med tiltak av fagbevegelsen, myndigheter eller selskapene selv. Rapporten er sendt videre til IUL, den internasjonale fagforening for ansatte i matproduksjons-, jordbruks- og hotellnæringen², der Fellesforbundet står som medlem.

”Når et selskap opererer internasjonalt, er ikke målet å ta ut grunnrenta fra landet. Målet må jo være å bidra til ikke bare økonomisk utvikling for selskapet, men den brede verdiskapningen i form av livskvalitet, hensyn til miljø. Bidra til noe inn i landet, ikke bare ta verdier ut av landet.” (Karlsen, R. J. 22.01.2010, vedlegg 11)

Perspektivet på verdiskapning som uttrykkes av Karlsen gjennom hans definisjon av CSR kan også gjenkjennes i ILOs treparts deklarasjon. Selskaper tillegges her en utvidet rolle som samfunnsutvikler, og det uttrykkes forventninger til næringslivets engasjement for det ytre miljø, samfunnsstruktur og arealmessig ressursutnyttelse. Fellesforbundets tariffavtale for fiskeoppdrettsbransjen er underskrevet av både Marine Harvest og Cermaq. Imidlertid nevner Karlsen at det ikke er etablert en kontaktstruktur mellom norske og chilenske tillitsvalgte i selskapene, og tillitsvalgt i Marine Harvest har ennå ikke besøkt anlegget i Chile.

Ifølge Karlsen er LO og Fellesforbundet forkjempere for anvendelsen av norske standarder når det gjelder hensynet til ytre miljø og kystsoneforvaltning i Chile. *Internasjonale rammeavtaler* er tidligere inngått med Norske Skog og Aker, og vurderes av Karlsen og Internasjonal sekretær i Fellesforbundet, Atle Høie som gunstig metode for å forplikte næringslivet til samfunnsansvar (Vedlegg 11). Imidlertid opplevde utvalget en frykt blant enkelte ansatte for å organisere seg. Begge representanter fra Fellesforbundet anbefaler stimuleringen av sterkere bånd mellom norsk og chilensk tillitsvalgtsystem. Høie sikter til den norske stats mangelfulle ansvarlighet i sin eierrolle i Cermaq, og hevder at fagbevegelsen vil

² Mer info: <http://cms.iuf.org/>

bruke offentligheten mer aktivt for å stille konsernledelsen til ansvar i fremtiden. Når det gjelder den norske kontaktpunktet for OECDs retningslinjer for MNE, har snever tolkning av retningslinjer og svak juridisk oppfølging svekket kontaktpunktets handlekraft, sier Høie.

5.1.2 Sekundære sosiale interessenter

De utvalgte nettavisene (vedlegg 3) fremmer uttrykk som er svært kritiske til Marine Harvest og Cermaq sin måte å drive virksomhet på hovedsakelig når det gjelder miljøhensyn. Etter kommentarer fra forsker Buschmann, er vannkvaliteten i det aktuelle området tydelig forverret, både kjemisk og biologisk (Wright & Sørensen 2009). Imidlertid settes et fokus på mediens tidligere vinkling av akvakulturnæringen, og et motargument til de siste årenes fôrdebatt er oppdrettslaksens effektive omdannelse av fiskeprotein til salgbar matfisk. Bjordal (2009) hevder at det ”årlig kastes ti ganger mer fôr-fisk på havet fra fiskebåtene som avfall enn det samlede forbruk av tilsvarende marine råvarer i norsk havbruksnæring”, og at ”uttaket av fisk fra havene har vært konstant siden før lakseoppdrett begynte”.

Pressen er også kritisk til den norske stats eierskap i Cermaq, og setter fokus på konflikten mellom forretningsvirksomhet og myndighetenes samfunnsansvar. Om næringens kollaps i Chile i 2008 mener marinbiolog Scheblein (Wright & Sørensen 2009) at selskapene burde ha kunnet forutsett utviklingen lenge før, og tatt lærdom av historien (Wright & Sørensen 2009). Selskapenes vilje til å gå i dialog med berørte grupper karakteriseres som manglende, og anvendelse av korttidskontrakter i ansettelsessystemet fremmes som en metode for å ”kvitte seg med” opposisjonelle og arbeidere som yter mindre.

Medienes uttrykk for selskapenes ledelses- og organisasjonsarbeid innen samfunnsansvar kan oppsummeres i retning at det er liten tro på selskapenes evne til å styre seg selv, og betydningen av tydelig offentlig styring er sentral. Imidlertid er det to elementer som bringer frem skuffelse over myndighetenes signaler; eierskap i Cermaq og mangelen på konkrete krav i St. Meld. Nr. 10 (2009).

OECDs Retningslinjer for flernasjonale selskaper rettes mot multinasjonale selskaper med virksomhet i eller fra OECD tilsluttede land, og følges opp gjennom nasjonale kontaktpunkter (vedlegg 4). Dokumentets sentrale målsetting er å bidra til å fremme selskapenes positive

bidrag til økonomisk, miljømessig og sosial fremgang, og det retter seg mot selskaper med virksomhet i, eller fra, OECD-tilsluttede land. Retningslinjene ble opprinnelig vedtatt i 1976, som del av OECDs etablering av ikke-bindende prinsipper og standarder rettet mot regjeringer og flernasjonale selskaper (UD). Implementering av retningslinjene er basert på frivillighetsprinsippet, og overlates slik til hvert enkelt selskap. Nasjonale kontaktutvalg i de OECD-tilsluttede landene skal ”gjennomføre PR-virksomhet, behandle forespørsler og drøfte med berørte parter alle saker som omfattes av retningslinjene” (UD s. 9).

Retningslinjene setter spesifikke krav til forvaltningssystem, konsekvensanalyse og beredskapsplaner for selskapers engasjement innen miljøhensyn. Videre er det en tydelig vektlegging av selskapets ansvar i lokalitetens økonomiske utvikling i sin helhet. Oppmerksomhet rundt teknologisk og politisk utvikling, kapasitetsutbygging, oppbygging av sosial kapital, konkurransestimulerende tiltak og åpen forbrukerdialog kreves eksplisitt. I retningslinjenes krav til selskapenes sosiale hensyn gjenfinnes hovedelementene fra ILOs treparts- og kjernekonvensjoner. For selskapenes ledelses- og organisasjonsarbeid kreves at selskapene følger gjeldende regelverk, praktiserer åpen og tillitsbasert foretaksledelse og oppfordrer leverandører til samme internpraksis.

FAOs Code of conduct ble vedtatt i 1995, og er FNs rammeverk for bærekraftig forvaltning av akvatiske organismer i nasjonal og internasjonal skala. For denne oppgaven har jeg valgt å analysere Kodens artikkel 9 om utvikling av akvakulturnæringen (vedlegg 5). Målgruppene for Koden i sin helhet er samtlige aktører i det globale samfunn med virksomhet og ansvar relatert til fiskerinæringen. Innholdet i artikkel 9 er delt inn i fire underkapitler, sortert etter; krav til lovverk og forvaltning, samarbeid om akvatiske økosystemer på tvers av nasjonalgrenser, anvendelse av genetiske ressurser og retningslinjer på produksjonsnivå. Samtlige punkter retter seg mot *Stater*, og utviklingen av nasjonalmyndigheters regulering av næringen.

Med hensyn til Kodens miljøparametre gjenspeiler disse i høy grad innholdet i forskningens uttrykk (vedlegg 9). Vektlegging av bevaringen av genetisk diversitet og avlsmateriale, samt begrense utslipp og sikre bærekraftig utvikling av næringen gjennom miljøkonsekvensanalyser preger sentrale deler av innholdet. Matsikkerhet og kvalitet er sentrale momenter for selskapenes økonomiske ansvar. Blant de sosiale hensyn som anbefales

er hensynet til interessentene; lokal fiskerinæring, rurale samfunn, produsentorganisasjoner og oppdrettere. Innen organisasjon og ledelsesprinsipper anbefaler FAO staten en aktiv dialog med næringen gjennom tydelige rammeverk, databaser, nettverk, internasjonale koder og implementeringspraksis.

The Second International Symposium on Sustainable Aquaculture i 1997 var oppfølgingen av symposiet innen samme retning i 1994, arrangert av *Senter for teknologi og menneskelige verdier (TMV)* ved Universitetet i Oslo, *Den Nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT)* og *Norges tekniske vitenskapsakademi (NTVA)*. *Holmenkollen guidelines (1998)* er formulert med intensjonen om et felles sett med retningslinjer for europeisk akvakulturindustri (vedlegg 7). En grunnleggende holdning i dokumentet er at akvakulturnæringen er et viktig bidrag til verdens matproduksjon, og trenger støtte til videre utvikling. Retningslinjene er formulert slik at hver av de fire seksjonene retter seg mot de enkelte grupperinger som kan bidra i utviklingen av definisjoner og implementering av disse.

Innholdet i retningslinjene sammenfaller i stor grad med FAO Code of Conduct og FEAPs Code of Conduct (se neste avsnitt) når det gjelder de miljømessige krav. Forskning med fokus på artsvalg, livssyklus, genetisk forbedring og polykultursystemer, alternativer til fiskeprotein, teknologiutvikling og dyrevelferd er viktige momenter i dokumentet. Økonomiske parametre innbefatter optimalisert teknologianvendelse med hensyn til bærekraftighet og en kundeorientert produktutvikling. Sosialt ansvar defineres ved anvendelse av en kommunikativ planprosess, og regulering av artsutvikling og –innføring. Innenfor organisasjon og ledelse retter to av parametrene seg til næringen; anvendelse og effektiv videreføring av alle former for relevant kompetanse og kunnskap i bedriften, samt følge internasjonale sikkerhetsstandarder og etiske kriterier. Krav til myndigheter er omfattende sammenliknet med andre interessenters krav, og innebærer utarbeidelsen av planer for nasjonal regulering av næringen, relevant utvikling av lovverket og etterlevelsen av internasjonale standarder.

Federation of European Aquaculture Producers (FEAP) er den samlede organisasjon for nasjonale akvakulturorganisasjoner i Europa. I dokumentet ”*A Code of Conduct for European*

aquaculture” (FEAP 2000) uttrykker organisasjonen sine prinsipper for ansvarlig utvikling og forvaltning av næringen (vedlegg 6). Koden henvender seg direkte til europeiske akvakulturselskaper ”som produserer levende fisk”. Implementeringsstrategi for parametrene er utvikling av felles prinsipper, og at disse skal fungere som grunnlag for nasjonale *codes of conduct*.

Innholdet i Koden innen miljø handler om fornuftig ressursbruk, lokalitetsvalg med langsiktige perspektiver, håndtering av avfall, preventiv tilnærming til forhindring av sykdommer og bærekraftig teknologianvendelse. Økonomiske hensyn innebærer for FEAP fokus på produktkvalitet, nulltoleranse for GMO og nærings samarbeid for balansen mellom tilbud og etterspørsel, FoU og kursvirksomhet.

Gjennom intervju med Kristel Tonstad i næringslivsseksjonen under UD's avdeling for *kultur, norgesfremme og protokoll* (Vedlegg 12) ønsket jeg å få nærmere greie på myndighetenes virkemiddelapparat, strategi og generelle synspunkter for CSR implementering. I samtalen omkring UD's rolle ovenfor utenlandsbaserte norske selskaper, viser Tonstad til en trend hvor regjeringen og øvrige myndighetsorganer oppfordrer til økte investeringer i utviklingsland. I forbindelse med selskapers samfunnsansvar refererer hun til st. Meld. Nr. 10, holder fast ved at hovedansvaret må ligge i bedriftene mens myndighetene følger opp de overordnede retningslinjene. Fra 2009 skal samtlige norske ambassader ha utarbeidet eget ”landnotat om næringslivets samfunnsansvar” for landet de opererer i. En tydeliggjøring av statens ansvar for egne investeringer, eierskap og innkjøp er et sentralt formål for stortingsmeldingen. En annen viktig målsetting for meldingen er å øke kunnskapsnivået blant bedrifter med lite erfaring fra CSR arbeid, da nevnte undersøkelser fra meldingen viser at 1% av 300 spurte bedrifter kjente til OECDs Retningslinjer for flernasjonale selskaper. Dersom undersøkelsen er representativ for norske flernasjonale selskaper, kan det da tenkes at vi får en situasjon der CSR- kontrollapparatet med kontaktpunktet og innklagere er blant de eneste som kjenner til retningslinjene? Hvilken virkning vil et styrket kontaktpunkt ha dersom målgruppen for retningslinjene ikke er kjent med innholdet?

På spørsmålet om bindende retningslinjer vs. Formelle krav trekker Tonstad frem en dynamikk i ”hva som er frivillig, forandres stadig”, og den økende internasjonale harmonisering av nasjonale lovverk. Fra UD's informasjonsarbeid om samfunnsansvar trekker

Tonstad frem UD's konsultasjonsorgan for næringslivets samfunnsansvar KOMpakt³. Her møtes representanter fra næringsliv, arbeiderrepresentanter, frivillige organisasjoner og departementsansatte for åpne høringer og debatt. Utover å gjengi meldingens definisjon av næringslivets samfunnsansvar, legger Tonstad til at det ”dreier seg om mer enn å følge lover og regler i vertslandet, det er å bidra til en positiv samfunnsutvikling uansett hvor i verden man opererer”.

I regjeringens *STM nr. 10 om næringslivets samfunnsansvar* (vedlegg 8) støttes behovet for internasjonalt anerkjente retningslinjer ved følgende beskrivelse; ”(...) veiledning til norske bedrifter, muligheter for bedriftens interessenter til å påklage brudd på sine rettigheter og skaper like konkurransevilkår på tvers av landegrenser” (UD 2009 s. 9) Slik kan internasjonale retningslinjer og rammeverk på en enkel måte beskrives som veiledning, klageinstans og å ha en konkurranseregulerende effekt på det internasjonale næringsliv. Dermed rettes den potensielle nytte av dokumentene mot selskapene selv, samt deres aktuelle interessenter. I meldingen uttrykkes store forventninger til OECDs retningslinjer, og et behov for å styrke det norske kontaktpunktet. Imidlertid ønsker jeg å påpeke et sentralt moment omkring effekten av innholdet i retningslinjene.

5.1.3 Primære ikke-sosiale interessenter

Artikler som er anvendt for oppgavens analyse gjenspeiler forskningens anbefalinger til fremtidig utvikling av akvakulturnæringen. Nedenfor vil jeg samlet presentere forskningens uttrykk for miljømessig, økonomisk, sosialt og organisasjons- og ledelsesansvar (vedlegg 9).

Ønsker om en *bærekraftig utvikling* av næringen uttrykkes gjennom samtlige forskningsprosjekter og organisasjonsrapporter. Begrepet er blant de mest anvendte når det gjelder uttrykte forventninger til fremtidig miljøkvalitet og hensyn, og kan således logisk knyttes opp mot næringslivets samfunnsansvar. I utdypingen av begrepet *bærekraft* vil jeg kombinere prinsippene om *reverserbarhet* og *bæreevne* (Gibbs 2008).

³ Regjeringen etablerte sommeren 1998 Det konsultative organ for menneskerettigheter og norsk økonomisk engasjement i utlandet (KOMpakt). (St. Meld. Nr. 21 (1999-2000) Menneskeverd i sentrum)

Reverserbarhetsprinsippet kan forklares ved potensialet for å tilbakeføre miljøkvaliteten til tidligere nivå ved endt aktivitet. Gibbs (2008) identifiserer *bæreevnen* for oppdrettsnæringens aktivitet ved fire kategorier, som jeg legger til grunn for presentasjonen av forskningens CSR-uttrykk;

(1) *Bæreevne i produksjonen*; oppnåelse av maksimum langsiktig produksjonsavkastning. I slik sammenheng uttrykkes kritikk mot for føranvendelse i norsk laksenæring som kan innebære utfisking av enkelte fiskearter til oppdrettsfôr, bruk av uregistrert fangst og fisk som med fordel kunne vært solgt som matfisk. Effektivitet i omdannelse av kcal for oppdrettsfisk vektlegges som avgjørelsesparameter i valget av arter for kultivering (Folke & Kautsky 1992). Potensialet for anvendelse av integrerte systemer i kommersiell oppdrettsnæring er beskrevet som kraftig undervurdert (Focardi et al. 2005). Integrerte systemer eller polykultur reduserer behovet for innsatsfaktorer ved å inkludere organismer som inngår i hverandres trofiske nivåer, og kan forhindre næringsutslipp til miljøet.

(2) *Økologisk bæreevne* defineres som ”mengde som kan produseres uten å endre økologiske prosesser, arter, populasjoner eller samfunn”. Omdannelse av kysthabitater, næringsstoffutslipp og påvirkning på de nærliggende vannmasser er eksempler på oppdrettsnæringens økologiske innvirkninger. Blant forventningene til næringen er å redusere utslippet av næringsoverskudd i naturmiljøet (Consensus 2005), motvirke lokale tilfeller av *eutrofiering*, *oksygenutmattelse* og unngå negativ påvirkning på omliggende habitater (Folke & Kautsky 1992). Det klassiske eksemplet på sistnevnte moment er utryddelse av mangroveskog (Focardi et al. 2005). Anvendelse av lokalt tilpassede arter reduserer behovet for import og modifisering (Lee & Lee 1995) og aktiv rømningskontroll er viktig for å hindre genetisk utvanning av ville fiskebestander (Consensus 2005). Forskere krever også et økt fokus på fiskevelferd (Håstein et al. 2005), der implementering av en *velferdsindeks* kan være et mulig tiltak (Consensus 2005). Måling av *vannkvalitet* er et viktig tiltak for å redusere negativ påvirkning på miljøet og oppdrettsfisken selv (Gibbs 2008). Grundig lokalitetsvurdering er et viktig verktøy i tilfredsstillelsen av den økologiske bæreevne (Tibbetts 2001).

(3) *Økonomisk bæreevne* defineres som ”den biomasse investorene er villige til å etablere og opprettholde”. Lønnsomhet i oppdrettsnæringen styres primært av markedsetterspørsel. I tilfeller der etableringer skjer med langsiktig forutsigbarhet og forhåndsmessig vurdering av

økonomisk potensial vil næringen skape arbeidsplasser og potensielt danne positive ringvirkninger i regionen. For investeringer i områder med underutviklet *lokal infrastruktur* bør selskaper også vurdere sin rolle som et ledd i den regionale utviklingen (*Gibbs 2008*). Dersom næringsetableringen skal være et bidrag i den lokale og regionale utviklingen bør selskapene også ha et henblikk på den fysiske rammen for aktivitetene. Dersom elementer som kompetent arbeidskraft, gode offentlige tjenester og støttefunksjoner og komplementær næringsaktivitet er tilstede vil det enkelte selskap kunne høste store kostnadsfordeler av dette. Slik vil det tydelig kunne lønne seg økonomisk å involvere seg i planlegging av infrastruktur og lokal næringsutvikling i en langsiktig investeringsstrategi.

(4) *Sosial bæreevne* er ”mengden biomasse og areal i hav som samfunnet er villig til å gjøre tilgjengelig for oppdrett”. Nivået for den sosiale bæreevne avhenger av flere sosiale og samfunnsmessige faktorer. Den sosiale bæreevnen vil være et produkt av blant annet eksisterende næringsstruktur, regionens sosioøkonomiske forhold, strategisk samfunnsplanlegging og informasjonsflyt. Den vil komme til uttrykk både gjennom næringspolitikken og i mediebildet, og vil trolig kunne øke parallelt med selskapenes CSR engasjement. Akvakulturnæringens fremvekst utfordrer etablerte oppfatninger av arealbruk, rettigheter i sjø og eksisterende næringsstruktur. Integrert marin- og kystplanlegging med deltakelse og transparent prosess (*Mazur & Curtis 2008*) vektlegges som verktøy i prosessen mot å sikre næringens etiske standarder for arealmessig distribusjon. De ulike samfunnsgruppers respektive oppfattelser av akvakulturnæringen ser i stor grad ut til å variere med hensyn til opplevd næringsstruktur, for enkelte representerer næringen inntekt mens for andre betyr det forurensning og forstyrrende elementer. Tiltak som fremmer forståelse for næringen og virker stimulerende på dialog mellom interessenter (*Gibbs 2008*) vil være spesielt avgjørende dersom oppdrettsnæringen skal oppleve en sunn videre utvikling (*Consensus 2005*). Ved å stimulere slike prosesser opparbeides legitimitet for næringen, som er et av de nevnte CSR prinsipper (fig 4.1). Stimulering av oppfatningene rundt næringens risiko- og verdiskapingsprosesser er viktige for å føre en opplyst debatt (*Mazur & Curtis 2008*). En slik logikk gjenspeiler avhengighetsforholdet mellom næringslivets samfunnsansvar og krav fra omgivelsene.

5.1.4 Sekundære ikke-sosiale interessenter

Forum for Utvikling og Miljø (ForUM) er et nettverk av over 50 miljø-, utviklings- og fredsorganisasjoner, og jobber med CSR og samfunnsansvar som et eget felt. Organisasjonen har, i samarbeid med Norges Naturvernforbund, innklaget Cermaq for brudd på artikkel 2, 4.1a og 5 i OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper. Ved kontakt med ForUM har jeg fått innsyn i artikler og dokumenter relatert til de norske selskaperes operasjoner i Chile, og den nevnte klageprosess. På bakgrunn av dette har jeg summert opp sentrale punkter vedrørende implementeringsprosess, verdier og målsettinger for organisasjonen (vedlegg 10).

I en artikkel i magasinet Ny Tid anbefaler ForUM ansvarliggjøring av moderselskapet som et vesentlig trinn i implementeringen av etiske retningslinjer. Selskapskultur spres fra konsernledelsen, og dersom enheten preges av informasjonsflyt vil riktige signaler herfra ha en dyptgående effekt. Neste anbefaling innen implementering av samfunnsansvar er utbedringer av kontaktpunktet for OECDs retningslinjer, som tidligere nevnt i intervju med Kristel Tonstad og i st. Meld. Nr. 10 (2009). Innenfor miljøparametre anklages Cermaq for manglende beredskap mot rømming av laks og spredning av lus og ILA. Cermaq anklages for mangelfullt sosialt hensyn på flere punkter; dykkernes sikkerhet, urfolks rettigheter, gravide arbeidere og dyptgående svakheter ved det tidl. styreleder i Cermaq Sigbjørn Johnsen omtaler som eksisterende ”komité for ansattes sikkerhet”. Vedrørende organisasjons- og ledelsesparametre retter ForUM kritikk mot selskapets generelle hensyn til sikkerhet, arbeidsmiljø og ansattes rett til organisering. ForUM retter også kritikk mot kontaktpunktet for OECDs retningslinjer; ansvarsfraskrivelse ved ønsker om behandling av norske MNE utenfor det norske kontaktpunktet, sterke bindinger til norsk næringsliv, unndragelser fra åpen drøfting av kritikk og nødvendige endringsprosesser i norske selskaper.

UP 2: Hvordan samsvarer interessentenes krav til samfunnsansvar med selskaperes perspektiver på CSR?

Gjennom analyse av UP 2 vil jeg gjøre en sammenlikning av resultater fra UP 1 (kap. 5.1), og selskaperes perspektiver. Interessentuttrykkene presenteres samlet i en aggregert tabell (vedlegg 13) med resultater fra analysen av UP1, og vil benyttes i denne form for besvarelsen av UP2. Selskaperes perspektiver presenteres ved resultater fra intervju med representanter i hvert av selskaperes konsernledelse.

På forespørsel om intervju med Marine Harvest og Cermaq fikk jeg snakke med Lise Bergan og Petter Arnesen, henholdsvis *informasjonsdirektør* i Cermaq ASA og *Vice President Feed and Environment* i Marine Harvest ASA. De er hovedrepresentanter i konsernledelsen for hvert av selskapenes CSR engasjement. Cermaq har siden 2007 arbeidet med definisjon av bærekraftsbegrepet for egen virksomhet, og nedsatte samme år internt ”Cermaq sustainability team” med formål å identifisere bærekraftsprinsipper med parametre for å måle fremgangen av disse. Marine Harvest satser på samfunnsansvar gjennom sitt rammeverk ”Qmarine”, og er i gang med utarbeidelse av code of conduct for konsernets virksomhet (pr. 22.01.2010). Besvarelsen av UP2 baseres på selskapenes perspektiver på CSR, slik de besvares gjennom intervjuprosessen (vedlegg 14) og offentlige dokumenter for selskapenes virksomhet.

(M) Miljø

Interessentene forventer *omfattende forbedringer i de operasjonelle prosesser med tilhørende utvikling av teknologi for bedre miljøhensyn, forvaltningsarbeid, utvikling av planer, konsekvensanalyse og beredskapsplaner samt en større åpenhet overfor offentligheten* (vedlegg 13).

Bergan forteller at *bærekraftig havbruk* er basis for hele Cermaqs virksomhet, og er nedfelt fra policies til produksjonsprosedyrer. Hun nevner også at flere av konsernselskapene er ISO 14001 sertifiserte⁴. I årsrapport for 2008 informeres om etablering av ”systemer for overvåking og kontroll av havbunnforurensning og utslipp” (2009 s. 30), og oppfyllelse av lokale miljøforskrifter. I selskapets *Etiske retningslinjer* forventer selskapet å være en foregangsbedrift i å ta vare på natur og miljø. Gjennom *Bærekraftsprinsippene* uttrykker selskapet at det arbeider for å følge internasjonale standarder i forbedringen av miljøstyringssystemet. Prinsippene inneholder punkter for sykdomsbehandling, medisiner, fôr, fôrproduksjon, teknologitvilling og dyrevelferd. Imidlertid inneholder dokumentet ingen forpliktelser til å etterkomme interessentenes krav vedrørende hensynet til ytre miljø, systemer for miljøforvaltning og konsekvensanalyse, informasjon til offentligheten,

⁴ Standarden er et miljøstyringssystem for kontroll av påvirkning på selskapets ytre miljø, med fokus på prosessforbedringer. Se link:

<http://www.dnv.no/tjenester/sertifisering/systemsertifisering/miljo/iso14000/>

lokalitetsvalg og økologisk bæreevne. På spørsmål om Cermaqs satsning på CSR, viser Bergan til arbeidet med utvikling og implementering av bærekraftsdefinisjoner og en satsning på å øke åpenheten om resultater på området.

Marine Harvest kommuniserer sitt miljø- og bærekraftsengasjement i Qmarine med de tilhørende 6 grunnpillarer og deltakelse i styringskomitéen for *Salmon Aquaculture Dialogue* (kap. 5.2). Arnesen legger tydelig fokus på selskapets engasjement i foranvendelse og – utvikling gjennom MSC sertifisering⁵, flere andre sertifiseringsordninger og medlemskap i *International Fishmeal and Fish oil Organisation (IFFO)*. Assosiert medlemskap i IFFO innebærer deltakelse i utviklingen av standard for ”*Responsibly sourced fishmeal and fishoil*”. Fokuset er også nevnt under Qmarines grunnpillar *Environmental responsibility*. Arnesen holder fast ved at selskapet ikke opererer ”according to double standards”, slik blant annet miljøbevegelsen i Canada hevder i sin kritikk av selskapet. Forskning og utvikling av alternative arter for oppdrettsproduksjon vises i selskapets satsning på vietnamesisk Pangasius gjennom Marine Harvest VAP Europe. På spørsmålet om selskapets muligheter for påvirkning og samhandling med norske myndigheter, trekker Arnesen frem regjeringens ”strategi for bærekraftig oppdrett”, og karakteriserer dette som et foreløpig ”tomt rammeverk som må fylles med innhold”. Til sammen gir intervju med Arnesen og *Sustainability Report 2008* inntrykk av et normativt fokus på miljøhensyn som er i tråd med interessentenes krav til næringen. Marine Harvest har også en aktiv deltakelse i nettverksinitiativ, standardordninger og dialoger innenfor næringen.

(Ø) Økonomi

Interessentenes krav til økonomisk ansvar i næringen kan oppsummeres ved *stimulering av fri konkurranse og bidrag til positive regionale ringvirkninger i form av arbeidsplasser, infrastruktur, oppbygging av sosial kapital og motarbeide korrupsjon*. Innenfor produktutvikling krever interessentene *kundeorientering, produktkvalitet og ikke anvendelse av GMO (FEAP)* (vedlegg 13).

⁵ *The Marine Stewardship Council (MSC)* er etablert, i samarbeid med matkonsernet Unilever, av WWF i 1996. Miljøsertifiseringsordning for bærekraftige fiskerier. Se link: http://www.wwf.no/dette_jobber_med/hav_og_kyst/baerekraftige_fiskerier/miljosertifisering/msc/

Bergan forteller at Cermaq Mainstream har valgt som sentral strategi å balansere sin tilstedeværelse globalt for spredning av risiko grunnet næringens iboende sykliske produksjonsforløp. Slik satser selskapet på langsiktighet for sine investeringer. I selskapets prinsipper for bærekraft uttrykkes løftet om å være ”en pålitelig samarbeidspartner i lokalmiljøene hvor vi har virksomhet”, med bidrag til lokal aktivitet og sysselsetting. Det gis opplæring for å forhindre korrupsjon i virksomheten. Ovenfornevnte punkter er kodifisert i selskapets *etiske retningslinjer*. Standarder for mattrygghet og kvalitet har selskapet ved sertifiseringsordningene ISO 22000 og ISO 9001 henholdsvis. Cermaq arbeider med produktutvikling og FoU i underselskapet *EWOS Innovation*. Innenfor dialog med konsumenter, opplysningsarbeid og kundeorientert produktutvikling har selskapet ingen uttrykte målsettinger i årsrapport eller bærekraftsprinsipper. Imidlertid ligger det i næringens natur at slike prosesser i større grad foregår mellom oppkjøpere/supermarkeder og konsumenter.

Marine Harvest er medlemmer av *SAD* blant annet for å bidra til å identifisere krav til næringen og egen virksomhet, som blir ”tøffe nok for supermarkedenes krav”. Innenfor sosialt ansvar og regional utvikling støtter Marine Harvest et nyhetsprosjekt i samarbeid med fem distriktsbaserte skoler, og sponser lokale kulturbegivenheter (www.marineharvest.com 2009 s. 34). Selskapet har i 2008 gitt 175.000 euro totalt i støtte til lokal infrastruktur (alle lokaliteter) (s. 34). I bærekraftsrapporten vises også til satsning på lokalt lederskap med hensikt å fremme lokalbefolkningens forankrede synspunkter. Standarder for produktkvalitet og matsikkerhet utgjør to av seks parametre i Qmarine programmet, og viser til blant annet kundeorientert produktutvikling. Virksomheten i Chile er SIGES⁶ sertifisert.

(S) Sosialt ansvar

Kravene fra interessenter settes innenfor følgende områder; *sikkerhet, fagorganiseringssystemet, likestilling/diskriminering, hensyn til berørte grupper, globale avtaler, menneskerettigheter, lønnsnivå og krav til ”norske standarder”* (vedlegg 13).

⁶ Chilensk standard for lakseoppdrettsbransjen: *Sistema Integrado de Gestión (SIGES)*
Se link: <http://www.salmonchile.cl/frontend/seccion.asp?contid=38&secid=6&subsecid=64>

Cermaq definerer sosialt ansvar for oppdrettsvirksomheten i sine *bærekraftsprinsipper* og *etiske retningslinjer*. Prinsippene krever ”høyt nivå for sikkerhet” for ansatte, registrering og rapportering i ulykkestilfeller, ”systematisk opplæring” for ansatte og krav til liknende standarder for leverandører. Oppfølging av dykkerulykker i 2008 er foretatt gjennom skjerpede rutiner for oppfølging av innleide dykkere (Cermaq 2009 s. 29). Under kapittel 4 i Cermaqs etiske retningslinjer om arbeidsmiljø kreves rettferdig behandling av alle ansatte og gode og konkurransedyktige arbeidsvilkår med sikte på personlig utvikling.

Likestillingshensyn og mødre i arbeid uttrykkes ikke spesifikt. I årsrapport for 2008 refereres til Cermaqs tilrettelegging av norske fagforeningsrepresentanters besøk i Chile. Imidlertid sier rapport fra LOs fiskeriutvalgs besøk til Chile til at ”*utvalget fikk gjennomgående færre opplysninger fra Mainstream enn Marine Harvest*” (2007 s. 9). Videre inneholder de nevnte dokumentene ingen erklæringer om fagforeninger eller vektlegging av ansattes organisasjonsrett. Virksomheten i Chile er sertifisert med den internasjonale HMS standarden OHSAS 18001.

Marine Harvest definerer parametre for sosialt ansvar i eget kapittel av *Qmarine*. Ambisjoner for 2009 er reevaluering av sikkerhetssystemer, etablering av gruppebasert infrastruktur og å trekke ulykestallet ned til null. Ytterligere tiltak for stimulering av dykkeres sikkerhet, trivsel for kvinner i næringen og urfolks rettigheter er ikke nevnt i *Qmarine* programmet (2009 s. 38). Punkter om diskriminering og lønnsordninger er inkludert. Gjennom medlemskap i styringskomitéen for SAD deltar Arnesen i nettverk med næringens interessenter på vegne av Marine Harvest, hvor sosialt ansvar er ett av syv satsningsområder.

(O) Organisasjon og ledelse

Interessentene setter krav til selskapene innenfor områdene *statlig eierskap (Cermaq), implementering av OECDs retningslinjer, CSR samarbeid og ansvarliggjøring på tvers av styre, ledelse og bedriftskultur, teknologiledelse, etterleve lover og reguleringer, håndheve samme standarder ”ute som hjemme”, samarbeid med ILO i Santiago, harmonisering av lønnsnivåer, følge offentlighetsprinsipper, bekjempe bestikkelser, være i dialog med myndigheter og foreta samarbeid på tvers av næringen innen utvikling av standarder og felles strategi*. (Vedlegg 13)

Ifølge Bergan har Cermaq vært aktiv pådriver for etablering av egne GRI parametre og aktiv anvendelse av systemet for oppdrettsnæringen i sin helhet. Slik håper Bergan på en mer aktiv

transparens for næringen. Hun forteller også at Cermaq ikke anser medlemskap i Global Compact og IEH som relevant for selskapet, da de heller ønsker å arbeide med CSR parametre internt. FEAPs og FAOs *code of conduct* og *Holmekollen guidelines* er mindre viktige for både Cermaq og Marine Harvest, ifølge respondentene. Cermaqs årlige generalforsamling anses for å være en sentral møteplass for selskapet for dialog med berørte parter og myndigheter. Etter erfaring med klageprosess ved OECDs nasjonale kontaktpunkt ønsker Bergan en styrket prosessstruktur og bedre oppfølging i forbindelse med innklaging av selskaper. Bergan uttrykker ikke kjennskap til ISO 26000. Oppfølging av leverandører foregår mellom de operative selskaper og leverandører, mens holdingselskapet er lite involvert i dette samarbeidet. Bergan beskriver Cermaqs deltakelse i *SAD* som en mulighet for nærings samarbeid og kommunikasjon med interessenter. Hun trekker også frem medienes ”konfliktsøkende dekning av sektoren”, og at det gjør det nødvendig for selskapet å satse på åpenhet, relasjonsbygging og opprydding av problemområder. Det støtter opp under den antatte dynamikk presentert i kapittel 4.1 (Fig. 6).

Arnesen trekker frem selskapenes mulighet til å kommentere prosess og innhold for FKDs arbeid med ”strategi for miljømessig bærekraftig havbruksnæring”. *Code of conduct* for Marine Harvest er under utvikling, og beskrives som et viktig styringsdokument for virksomheten. Arnesen mangler kjennskap til Global Compact og IEH. Imidlertid representerer han selskapet i *SADs* styringskomité, som han i likhet med Bergan vektlegger som en viktig møteplattform og mulighet for å øke næringens transparens. Marine Harvest skal ifølge Arnesen følge samme prinsipper for CSR i utlandet som i Norge, og avviser anklager om ”double standards” fra Canadisk miljøbevegelse. Arnesen anser FAOs og FEAPs *code of conduct* og *Holmekollen guidelines* som lite relevante for Marine Harvest sin virksomhet.

5.2 HP 2: Hvilke systemer bidrar til implementering og oppfølging av selskapenes samfunnsansvar?

Praktisk oppfølging av uttrykk for CSR og påfølgende implementering er preget av store utfordringer. I en undersøkelse utført av Synovate Norge for Utenriksdepartementet i 2008 viste det seg at kun 44% av bedriftene rapporterer om samfunnsansvar, og at temaet kun var oppe til drøfting i 28 og 20% av henholdsvis ledergrupper og styrever (UD 2009 s. 8). For norske utenlandsinvesteringer kan oppfølging av CSR være en særskilt utfordrende oppgave å håndtere. Blant årsakene til det er at krav fremmes fra ulike kulturelle hold, og relasjoner til norske myndigheter svekkes utenfor landegrensene. Et moment som fragmenterer bildet ytterligere er nye konkurranseforhold i nytt marked, der fokus på driftsmarginer kan bety tilnærming til lokale standarder for HMS og hensyn til miljøkvalitet. Marine Harvest og Cermaq konkurrerer med lokale selskaper i produksjonen av laks, imidlertid i en større skala og med bedre forutsetninger gjennom tilgang til norsk næringskunnskap og teknologi.

5.2.1 Social Accountability 8000

Blant virkemidlene for selskapers implementering av CSR parametre er SA 8000 den eneste internasjonale sertifiserbare standarden for sosialt ansvar (Vedlegg 15, tabell 12). ST. Meld. Nr. 10 (2009) vektlegger sertifiseringens positive aspekter, som å være et hjelpeverktøy i arbeidet med CSR og synliggjøring av arbeidet mot kunder. Hovedpunktene i standardens innhold dekker krav fra de fleste av interessentene i oppgavens analyse (vedlegg 13), ILOs kjernekonvensjoner og setter spesifikke krav til ledelse og implementering av standarden. Slik kan SA 8000 beskrives som et passende system for oppfølging av interessenters krav, med DNV som aktuell kontrollinstans. I intervju med Arnesen og Bergan uttrykker begge parter at de ikke har kjennskap til standarden.

5.2.2 Verdensbankens verdikjedeanalyse

Verdensbanken har en kooperativliknende struktur med 186 medlemsland som andelseiere, og har som hovedformål å bekjempe fattigdom gjennom økonomisk og teknologisk støtte til utvikling (vedlegg 15, tabell 13). En CSR modul for verdikjedeanalyse er utviklet med hensikt å gi bedrifter en veiledning i å øke i konkurranseevne gjennom CSR. Et slikt prinsipp vektlegges blant annet gjennom representant fra Initiativ for Etisk Handel (IEH), under den

begrunnelse at suksessfaktorer for langsiktig forretningsvirksomhet i høy grad sammenfaller med prinsipper for CSR. Verdikjedeanalysen er et verktøy rettet mot industrisektor i utviklingsland, i relasjon til internasjonale eksportmarkeder. Jeg har valgt ut dokumentet på grunn av måten CSR tilknyttes til verdikjeden og perspektivet på konkurranseevne. For oppdrettsselskapene kan dette være et verktøy for en industritilpasset kostnadsfokusert CSR implementering. En potensiell svakhet med systemet er at fokuset på kostnad og nytte kan undergrave tiltak som selskaper bør foreta seg på frivillig vis, basert på et filantropisk verdisyn. Instrumentet er ikke kjent for de to informantene i Cermaq og Marine Harvest.

5.2.3 ISO 26000

Arbeidet med den veiledende standard for samfunnsansvar ISO 26000 estimeres å være ferdigstilt høsten 2010. Utarbeidelsesprosessen har foregått med deltakelse fra interessentgrupper fra industri, myndigheter, arbeidere, konsumenter, NGOs og forskningsfora (Vedlegg 15, tabell 14). Den norske regjeringen og resten av det internasjonale samfunn knytter store forhåpninger til betydningen av den fremtidige ISO standarden for samfunnsansvar. Den inneholder veiledende standarder for CSR, og kan ansees for å være et potensielt implementeringsverktøy for næringslivets samfunnsansvar i årene fremover. Imidlertid er det en mulighet for at ISO 26000, i sin mangel på *standardisering* av samfunnsansvar begrepet, vil inngå i rekken av internasjonale rammeverk med frivillig og nedprioritert oppfølging. Verken Arnesen i Marine Harvest eller Bergan i Cermaq kjenner til standarden.

5.2.4 Global Compact

Global Compact er FNs initiativ til samfunnsansvar gjennom nettverksmedlemskap (vedlegg 15, tabell 15). Ideen var på etableringstidspunktet å skape et internasjonalt nettverkssamarbeid i foreningen av bistand og utenlandsinvestering. Global Compact har over 7700 selskapsmedlemmer og representasjon fra interessenter fra mer enn 130 land (UN 2009). Størrelsen på initiativet kan være en faktor som taler for den praktiske betydningen av prinsippene. Imidlertid baseres systemet fullstendig på frivillighet, og når bare 50% av bedriftene fulgte opp ved å sende inn COP rapport i 2007 (UD 2009 s. 65), kan det settes spørsmålstegn ved nettverksmedlemmenes praktiske etterlevelse av prinsippene. Lise Bergan i Cermaq hevder at selskapet oppfyller de krav som settes gjennom Global Compact sine

prinsipper, og at formell tilslutning til initiativet ikke ønskes. Representanten for Marine Harvest har ikke kjennskap til Global Compact.

5.2.5 Global reporting initiative (GRI)

Global Reporting Initiative (GRI) er et frivillig internasjonalt nettverk bygget på samarbeid mellom selskaper, frivillige organisasjoner og arbeidstakerorganisasjoner, akademia, investorer, revisorer og andre interessenter (vedlegg 15, tabell 16). GRI anvender 80 indikatorer for måling av økonomiske, sosiale og miljømessige resultater. Systemet kritiseres for å være omfattende og i størst grad tilpasset store bedrifter. Ifølge st. Meld. Nr. 10 anbefaler Global Compact anvendelsen av GRI for medlemmenes årlige COP rapportering. Innholdet i GRI rammeverket som beskrevet innenfor kategoriene ovenfor samsvarer i høy grad med innholdet i den aggregerte interessenttabellen (vedlegg 13). Cermaq rapporterer om sin virksomhet etter GRI systemet, med egne indikatortillegg som følger; fiskehelse, fôrproduksjon, miljøpåvirkning, arbeidsforhold, samfunnsforhold og produktansvar (ref. L. Bergan, vedlegg 14). Første evaluering av Cermaqs CSR initiativ og rapporteringer i henhold til GRI systemet vil offentliggjøres i årsrapport for 2009 i april 2010. Marine Harvest rapporterer også etter GRI systemet, og utarbeider etter C-nivå. Slik er systemet anvendt av begge selskaper i en startfase, og by på en eventuell sammenkobling mot Global Compact nettverket.

5.2.6 Salmon aquaculture dialogue (SAD)

Salmon Aquaculture Dialogue ledes av en styringsgruppe på 9 representanter, og arbeider med utviklingen av standarder for lakseoppdrettsnæringen, basert på konsensus mellom nettverksdeltakerne i en transparent prosess (vedlegg 15, tabell 17). Over halvparten av deltakerne i styringsgruppen representerer akvakulturnæringens interesser, mens de resterende representerer ulike miljø- og bærekraftsorganisasjoner. Petter Arnesen representerer Marine Harvest som representant i styringsgruppen, og Cermaq har deltatt som medlem gjennom to år. Laksedialogen arbeider per i dag med utarbeidelsen av styringsdokumentet, og har som målsetting å ferdigstille et rammeverk for næringen i løpet av høsten 2010. Slik indikatorene for samfunnspåvirkning er definert på WWFs hjemmeside, fremstår innholdet i kategorien (S) som mangelfull med hensyn til interessentenes krav. Blant prinsippene for SAD bekreftes det at rammeverket skal følge internasjonale og nasjonale lover og lokale reguleringer, men blant de tilgjengelige dokumenter på WWFs hjemmeside har jeg ikke funnet noe som tilsier at SAD støtter opp om de koder og rammeverk som er analysert i oppgaven (kap. 5.1).

6. Konkluderende kommentarer til analysen

Forventninger og krav til videre utvikling av oppdrettsnæringen rettes til dels mot myndighetsapparatet og forvaltningen, og til dels mot konsernledelsen. Selskapenes oppfølging av kravene skjer på en frivillig basis, der systemene for implementering og oppfølging synes å være mangelfulle og byr på fremtidige utfordringer. Innen *miljøansvar* er det hovedsakelig de næringsspesifikke retningslinjer og Koder som definerer de mest spesifikke krav til næringen. Mediene setter fokus på negativ påvirkning på naturmiljøet, og flere interessentgrupper krever etterlevelse av samme rutiner og hensyn som vi har i Norge. *Økonomihensyn* er krevet hovedsakelig gjennom OECDs retningslinjer, der enkeltsaker videreføres til det nasjonale kontaktpunktet. Selskapene er folkerettslig forpliktet til overholdelsen av *sosialt ansvar* etter ILOs kjernekonvensjoner. Imidlertid fremmes også omfattende krav til organisasjonsrett og kollektive forhandlinger fra ILOs trepartserklæring og LOs fiskeriutvalg. Fagforeningssystemets nåværende tilstand omtales som utilstrekkelig, og ikke i tråd med norsk standard. Krav til selskapenes (O) organisasjon og ledelse og myndighetenes ansvar uttrykkes hovedsakelig i FAOs code of conduct og OECDs retningslinjer. Interessentene har forventninger til selskapenes anvendelse av systemer som; miljøkomité, komité for ansattes sikkerhet, globale konsernavtaler og dialoger med interessenter.

I samsvaret mellom interessentenes og selskapenes uttrykk for samfunnsansvar har selskapene en ulik ytre CSR profil. Cermaq kan kategoriseres mellom *defensiv* og *reaktiv*⁷ med hensyn til etterlevelsen av interessentenes ønsker. Konkrete eksempler er oppfølgingen av LOs fiskeriutvalgs besøk til Chile (LO 2007), behandlingen av konkrete klagesaker i mediene (Dahl 2009; Ergo 2003; Wright & Sørensen 2009) og tilsvar i prosessen tilknyttet OECDs nasjonale kontaktpunkt (ForUM & NNV 2009). Cermaqs arbeid med bærekraftsindikatorer og GRI rapportering kan delvis synes å være et svar på *konfliktsøkende mediedekning* (ref. Intervju med Bergan). Selskapet ser nødvendigheten av å bygge relasjoner, rydde opp i klanderverdige forhold og øke åpenhet mot interessenter. Imidlertid fremstår selskapet som *defensivt* gjennom mediens fremstillinger, og dette bekreftes delvis i fraværet av forpliktende

⁷ Selskaper plasseres i skalaen *defensiv - reaktiv - proaktiv* på grunnlag av reaksjonsmønster og aksept for samfunnets krav til CSR (Crane & Matten 2007)

punkter i selskapets offentlig tilgjengelige CSR info. Marine Harvest gir uttrykk for et mer omfattende samfunnsansvar gjennom engasjement i *SAD* og utgivelse av bærekraftsrapport for både norsk og utenlandsbasert virksomhet. Imidlertid mangler også her konkrete uttrykk for forpliktelser og resultatsrapportering gjennom tilgjengelige sertifiseringssystemer og indikatorer.

Utvalget av implementeringsverktøy viser noe av diversiteten i relevante metoder for implementering og fokusering på samfunnsansvar for oppdrettsnæringen. Standardene SA 8000 og ISO 26000 er henholdsvis hjelpemidler for implementering av sosialt ansvar og samfunnsansvar i sin helhet. De er ikke kjent for selskapene, men omtales under eget kapittel i st. Meld. Nr. 10 (pkt. 6.4). Den fremtidige betydning av ISO 26000 og *SAD* er imidlertid ennå uvis, da endelig rammeverk er planlagt å foreligge i løpet av høsten 2010. Et fokus på elementer under økonomisk ansvar, verdikjedeanalyse og leverandørkontroll, fremmes gjennom Verdensbankens implementeringsverktøy. Liknende fokus er blant kjerneaktivitetene i det NHO-initierte nettverket IEH. Elementer fra nettverksarbeidet er analysert av Cermaq *Sustainability Team*, mens representanten fra Marine Harvest kjenner ikke til nevnte analyseverktøy eller IEH. Global Compact er et omfattende nettverk med global tilslutning, mens implementering og oppfølging av de definerte krav synes å lide under lav rapporteringsgrad fra medlemmene. Cermaq anser ikke medlemskap som aktuelt, og representanten fra Marine Harvest kjenner ikke til nettverket. Begge selskaper befinner seg i en startfase i rapporteringen gjennom GRI systemet. Totalt sett bidrar nevnte verktøy for implementering av samfunnsansvar til bedriftene ved hjelp av å identifisere nøkkelindikatorer, følge opp sosialt ansvar, delta i nettverk og samarbeide om optimaliseringen av eksisterende systemer. Selskapenes begrensede kjennskap til verktøyene kan begrunnes av flere forhold, blant annet et foretrukket internt prosessforløp eller mangel på åpenhet i næringen i sin helhet. Videre diskusjon av oppfølging og implementering og relaterte spørsmål følger i neste kapittel.

7. Videre drøfting av tema

7.1 Interessentenes krav til oppdrettsnæringen og selskapenes respons

Selskapene kritiseres av flere interessenter for å operere etter dobbel standard. Arnesen i Marine Harvest hevder det motsatte. Hva betyr egentlig begrepet *dobbel standard*? Dersom standarden for virksomhet reguleres etter ulike prinsipper i de ulike geografiske kontekster, mens kravet om samfunnsansvar settes til konsernet i sin helhet, og selskapene først og fremst velger å forholde seg til nasjonale reguleringer, kan de da anklages for å operere etter *dobbel standard*? Spørsmålet her må være hvilke standarder det er snakk om, og av hvem standardene settes. Dersom det holdes fast ved interessentteoriens prinsipper, er det interessentenes utsagn samlet som utgjør moralske krav til selskapene, og er gjeldende på grunnlag av selskapers definerte ansvar for sine omgivelser og tilstedeværelse i samfunnet.

Mye tyder på at interessenters forventninger til norske selskaper overstiger forventningene til lokalt forankrede selskaper i Chile. Lise Bergan i Cermaq forklarer anklager fra urbefolkningens representanter under årsmøte – ”norske selskaper fremstår som mer lydhøre for krav, sammenliknet med chilenske selskaper” (Intervju 18.januar 2010). Begge selskaper vektlegger etterlevelse av lokale lover og forskrifter. I Cermaqs årsrapport bekreftes at ”Cermaq oppfyller lokale miljøforskrifter”. Imidlertid baseres interessentenes krav til samfunnsansvar i større grad på norske standarder for miljøhensyn, økonomisk og sosialt ansvar og prinsipper for organisasjon og ledelse. Følgende bør det være en sentral omstillingsprosess for selskapene å ta innover seg disse forventningene for å skape legitimitet for akvakulturindustrien som helhet.

Gjennom oppgavens teoridel presenteres den moralfilosofiske motivasjonen for samfunnsansvar og elementer fra *integrert kontraktsteori*. Diskusjonen omkring *doble standarder* og interessenters krav kan relateres til forholdet mellom *universalisme* og *relativisme*. De internasjonale rammeverk og verktøy for implementering av samfunnsansvar innebærer en forventning om selskapers etterlevelse av utvalgte kontekstuaavhengige (universelle) *makrokontrakter*. Videre representerer nasjonal myndighetsutøvelse, juridisk rammeverk og lokale interessentuttrykk gjeldende for lokaliteten (her: Region X, Chile)

relativistiske *mikrokontrakter* der selskapene har en selvskreven partsstatus. I Chile skiller selskapenes mikrokontrakter seg ut fra liknende kontrakter som medfølger produksjon i Norge. Likevel synes flere av interessentgruppene å fokusere på en kontekstuavhengig definisjon av standarder gjennom sine forventninger til ”norske standarder” i Chile. Dersom bevisstgjøringen omkring matproduksjon, leverandør- og samfunnsansvar vil fortsette å øke, er det naturlig å tro at det lønner seg for selskapene å føre en proaktiv CSR strategi. Med et effektivt globalt informasjonssamfunn reduseres den reelle forskjellen makro- og mikrokontrakter, og norske selskaper forventes å operere med de samme standarder for miljø, økonomi, sosiale forhold og ledelsesprinsipper på tvers av konsernstrukturen. Nivået for selskapers forpliktelse til samfunnsansvar forventes også å korrespondere med selskapets størrelse (Steiner 1971). Marine Harvest og Cermaq har opparbeidet seg en relativ dominans i oppdrettsvolum både i Chile og på verdensbasis, og forventes dermed å opptre forbilledlig for resten av næringen.

Det norske kontaktpunktet for OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper har fått nevneverdig kritikk fra blant annet Cermaq, Fellesforbundet og ForUM. Kritikken innebærer blant annet krav til uavhengighet fra myndighetene, bedre avklaring rundt behandlingsrutiner og balansert kildeanvendelse for klagesaker. I påvente av resultatene av den pågående endringsprosessen for kontaktpunktet synes prosessen å være omfattende frem mot en realisering av interessentenes ønskete virkeform.

Anvendelse av fiskeprotein som innsatsfaktor i akvakulturindustrien er et element som oppdrettsnæringen stadig kritiseres for. Det typiske utsagnet er at oppdrettslaksen spiser viltfanget fisk som kunne vært direkte konsumert av forbrukere eller er næringsgrunnlaget for andre marine arter. Videre hevdes at dersom akvakulturnæringen fortsetter å anvende fiskeprotein som hovedinnsatsfaktor, vil dette bidra til å redusere havets fiskebestander. Imidlertid er det også slik at en større andel av fiskeproteinet anvendes norsk grise- og kyllingoppdrett, og blant annet ifølge *norsk fiskeoppdrett* og Bjordal (2009) kan det ikke påvises sammenheng mellom fiskerienes globale uttak og oppdrettnæringens fremvekst gjennom de siste 35 år. Oppdrettet laks har gradvis inntatt en sterkere posisjon i verdensmarkedet, og konverterer fiskeprotein til ferdig filet med en rate på 100:65, sammenliknet med kylling på 100:20 og gris på 100:13. Næringen er ennå ung, sammenliknet med landbrukets kjøttproduksjon, og behøver økt legitimitet hos myndigheter og interessenter for å sikre fremtidig vekst. Å satse på åpenhet, en tydelig CSR strategi og lobbyvirksomhet

for næringens posisjon i det globale matproduksjonssystem synes å være avgjørende for akvakulturselskaperens fremtid.

Interessentene krever tydeligere ansvarsutøvelse fra norske myndigheter på flere områder. I kraft av å være største aksjeeier i Cermaq har myndighetene et særskilt ansvar, og en konkret mulighet til å etterleve krav fra internasjonale rammeverk og anvende etablerte standarder som refereres til i st. Meld. Nr. 10 (2009) for sin virksomhet. Videre har norske myndigheter juridisk og forvaltningsmessig kontroll over selskaper i Norge. Som nevnt i kap. 5 mener ForUM at ansvarliggjøring av konsernledelse og hovedkontor er et viktig virkemiddel for implementering av samfunnsansvar. Slik er det naturlig at myndighetene bidrar med en aktiv informasjons- og kunnskapsdialog med utgangspunkt i velfungerende systemer. På bakgrunn av oppgavens analyse synes myndighetenes incentiv- og informasjonsapparat til å være av mindre betydning for selskapene, og de velger å gjennomføre det meste av arbeidet med samfunnsansvar på intern basis. Interessenter krever i økende grad at selskaper *forplikter* seg til samfunnsansvar, mens myndighetene forfekter *frivillighetsprinsippet* på alle områder som ikke kontrolleres av lovverk. Vi ser en fremvekst av standarder, miljømerkingssystemer, nettverk og ”koder” – hva forhindrer norske myndigheter å formuleringen av en egen ”standard” som uttrykker forventninger til norske selskaper, være seg i norsk eller internasjonal kontekst? Myndighetene setter høye forventninger til akvakulturnæringens fremvekst. En miljømessig, økonomisk og sosial tilpasning av næringens globaliserte struktur synes å behøve myndigheter som legger tydelige føringer for en bærekraftig og langsiktig utvikling. Et viktig bidrag til næringen kan være systematisering av interessentenes krav til aktørene, anvendelse av incentivordninger og støtte til implementering og gjennomføring. Nedenfor (fig. 7.1) har jeg omformet figur 4.1 i oppgavens metodedel, og inkludert *accountability* i den dynamiske fremstillingen av relasjonen mellom lederansvar, interessenter og legitimitet.

Lederansvar (interessenthensyn + accountability)

Figur 7.1 – CSR og legitimitetsprinsippet

Kilde: Egen utforming

7.2 Implementering og forpliktelse til CSR

En stor utfordring for oppfølging av interessentenes krav er offentliggjøring av målbare parametre for samfunnsansvar. Jeg ønsker å trekke frem et eksempel på selskapers konkrete offentlige CSR målsettinger fra klesbransjen. Stormberg setter mål for sin virksomhet innen *klimanøytralitet*⁸ og bidrar med 1% av omsetningen til *sosiale velferdsordninger*⁹. Slike konkrete mål på sosiale bidrag og miljøsatsning kan ha fordelen av å være både forpliktende og å fremme merkevarens CSR profil.

Cermaq og Marine Harvest har opparbeidet seg sertifiseringer gjennom ISO, OHSAS¹⁰ og SIGES¹¹ for deler av, eller hele, konsernets virksomhet, og rapporterer etter GRI systemet. Imidlertid kan det være krevende for de fleste utenforstående å sette seg inn i standardenes innhold og hvordan disse i praksis påvirker selskapenes daglige virkemål. Selskapene er ulike når det gjelder offentliggjøring av konkrete forpliktelser, rapportering og målsettinger for samfunnsansvar. Cermaq's formulering av konsernets *bærekraftsprinsipper* er preget av generalitet og anvendelse av uforpliktende språk. Selskapet har hittil heller ikke gitt ut noen selvstendig rapport som redegjør for bærekraft og samfunnsansvar for konsernet¹². Marine Harvest fører en aktiv linje for offentliggjøring av CSR parametre gjennom to bærekraftsrapporter (for norsk og utenlandsbasert virksomhet) og en hjemmeside rik på informasjon. Selskapet viser til et aktivt engasjement for samarbeid med interessenter gjennom medlemskap i SAD og IFFO, samt bidrag til lokalsamfunn. De har også i flere sammenhenger vist sin evne til å etterkomme interessenters krav til økt åpenhet. Imidlertid viser begge selskaper minimalt av forpliktelser og oppmerksomhet til de øvrige internasjonalt etablerte standarder og rammeverk.

⁸ Se: <http://www.stormberg.no/Om-Stormberg/Miljo/Klimanoytral-bedrift/>

⁹ Se: <http://www.stormberg.no/Om-Stormberg/Samfunnsansvar/1/>

¹⁰ Internasjonal HMS-standard; www.ohsas.org

¹¹ Chilensk standard for produktkvalitet, miljøforvaltning og HMS i akvakulturnæringen; www.siges-salmonchile.cl

¹² Cermaq presenterer sin første *bærekraftsrapport* for konsernet torsdag 29. April 2010

Uttrykte krav til større sosialt ansvar ovenfor ansatte fordrer en vurdering av tiltak som standardisering av driften gjennom SA 8000, søke drift som er i overensstemmelse med og inngåelse av globale rammeavtaler med fagbevegelsen. Selskapenes økonomiske ansvar bør søkes konsensus for blant annet gjennom aktiv gjennomgåelse av OECDs retningslinjer for MNE og verdikjedeanalyse for konsernets virkeområde. Selskapenes GRI rapportering synes å være av liten verdi for stimulering av selskapenes legitimitet og samfunnets aksept av næringen under ett. Medlemskap i Global Compact og COP rapportering gjennom anvendelse av allerede utfylte GRI indikatorer kan bidra til å føre selskapene i riktig retning i henhold til *accountability* begrepet.

Et strukturert fokus på CSR og etisk lederskap av næringslivet, og akvakulturnæringen spesifikt, er en relativt ny trend i markedet som følge av økende forbrukerkrav. I tråd med oppfordringer til næringssamarbeid og -vekst kan det også være naturlig at Fiskeri- og Havbruksnæringens Landsforening tar tydeligere til orde for multinasjonale selskaper og fremmer internasjonale rammeverk aktivt overfor sine medlemmer. Norske myndigheter bidrar konkret ved å fremme nettverk og implementeringsverktøy gjennom st. Meld. Nr. 10 og regjeringens konsultasjonsorgan KOMpakt. Dersom myndighetene ønsker å nå frem til representantene i Marine Harvest og Cermaq, vil jeg etter oppgavens analyse anbefale et større fokus på inkludering av ledelsen i hvert av selskapene i sektorielt arbeid for bærekraftighet i oppdrettsnæringen. Slik kan det oppnås en kommunikativ prosess mellom FKD og næringens representanter, med aktivt konsensussøkende fokus på samfunnsansvar i norsk utenlandsetablert akvakulturnæring.

Referanser

- Berg-Hansen, L. (2010). *Hvordan Norge kan bli verdens fremste sjømatnasjon*. kystdepartementet, F.-o. Oslo: regjeringen.no.
- Bjordal, K. (2009). Dokumentfalsk. *Journalisten*.
- Bowen, H. (1953). *Social Responsibilities of The Businessman*. New York: Harper.
- Brancato, C. K. (1995). *New corporate performance measures*. The conference board, New York.
- Brenner, S. N. & Molander, E. A. (1977). Is the ethics of business changing? *Harvard Business review*, 19: 48-54.
- Broughton, P. D. (2009). Master i Apokalypse fra Harvard. *Aftenposten Innsikt*: 58-60.
- Carroll, A. B. (1991). The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of the organizational stakeholders - balancing economic, legal and social responsibilities. Tilgjengelig fra: http://findarticles.com/p/articles/mi_m1038/is_n4_v34/ai_11000639/.
- Carroll, A. B. (1999). Corporate Social Responsibility: Evolution of a Definitional Construct. *Business and Society*, 38 (3): 268-295.
- Carroll, A. B. & Buchholtz, A. K. (2002). *Business and society: Ethics and stakeholder management*. New York: Thomson Learning.
- Carroll, A. B. (2009). *Business ethics: brief readings on vital topics*. 1st utg. Oxon: Routledge.
- Cermaq. (2009). Cermaq årsrapport 2008. Oslo: Cermaq ASA.
- Consensus. (2005). Defining Indicators for Sustainable Aquaculture Development in Europe. *Coordination Action - EU 6th Framework Programme*. Oostende, Belgia: Consensus - Sustainable Aquaculture in Europe. 1-118 s.
- Crane, A. & Matten, D. (2007). *Business ethics : managing corporate citizenship and sustainability in the age of globalization*. 2nd utg. Oxford: Oxford University Press. XXIII, 566 s. s.
- Dahl, B. E. (2009, 19.05.). Vil ikke ha egne miljøkomiteer. *Rogalands Avis*.
- Davis, K. (1960). Can business afford to ignore social responsibilities? *California Management Review*, 2 (3): 70-76.
- Davis, K. (1973). The case for and against business assumption of social responsibilities. *Academy of Management journal*, 16: 312-322.
- Donaldson, T. & Dunfee, T. W. (1994). Toward a unified conception of business ethics: Integrative social contracts theory. *Academy of Management Review*, 19 (2): 252-284.
- Ergo, T. (2003, 4.12.). Avdekket 80 lovbrudd og mangler - ble truet med full stans. *VG*.
- FAO. (1995). Code of Conduct for Responsible Fisheries. I: Nations, F. a. A. O. o. t. U. (red.). Roma. 41 s.
- FAO. (1997). FAO Technical guidelines for Responsible Fisheries. Roma: FAO of the UN.
- FAO. (2000). The state of World Fisheries and Aquaculture. I: Department, F. a. A. (red.). Rome: FN.
- FAO. (2004). The state of World Fisheries and Aquaculture. Roma: FN.
- FAO. (2006). State of world Aquaculture: 2006. I: 500, F. F. T. P. (red.). Roma: FAO Fisheries department.
- FEAP. (2000). FEAP Code of Conduct. I: Producers, F. o. E. A. (red.): FEAP.
- Figved, S.-E. (2009). *Har store norske selskaper et aktivt og ansvarlig eksternt interessentengasjement som muliggjør en bærekraftig samfunnsutvikling?* MAN 28181 Bedriftens samfunnsansvar under globalisering og klimapress Oslo: Handelshøyskolen BI
- FNsambandet. *ILOs ryggrad - konvensjonene*. I: FN-sambandet (red.). Konvensjoner. Oslo. Tilgjengelig fra: http://www.fn.no:8080/fn/ilo_informasjon/konvensjoner (lest 07.04.).
- Focardi, S., Corsi, I. & Franchi, E. (2005). Safety issues and sustainable development of European aquaculture: new tools for environmentally sound aquaculture. *Aquaculture International*, 13: 3-17.
- Folke, C. & Kautsky, N. (1992). Aquaculture with its environment: Prospects for sustainability. *Ocean & Coastal Management*, 17: 5-24.
- Ford, R. C. & Richardson, W. D. (1994). Ethical Decision Making: A review of the Empirical Literature. *Journal of business ethics* (Mar 1994).
- ForUM & NNV. (2009). *Klage over brudd på OECD retningslinjene for flernasjonale selskaper*. Oslo: ForUM (18.05.).
- Fossåskaret, E., Fuglestad, O. L. & Aase, T. H. (1997). *Metodisk Feltarbeid: Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Boston: Pitman/Ballinger.
- Friedman, M. (1970). The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits. *The New York Times Magazine*.
- Gibbs, M. T. (2008). Implementation barriers to establishing a sustainable coastal aquaculture sector. *Marine Policy*, 33: 83-89. Tilgjengelig fra: www.elsevier.com/locate/marpol.

- Gray, R., Owen, D. & Adams, C. (1996). *Accounting and Accountability - changes and challenges in corporate social and environmental reporting*: Prentice Hall.
- GRI. (2000-2006). *G3 Guidelines*.
<http://www.globalreporting.org/ReportingFramework/ReportingFrameworkDownloads/#1>: Global Reporting Initiative.
- Hannagan, T. (2008). *Ethical values and corporate social responsibility*. 5. utg. Harlow: Prentice Hall.
- Hood, J. (1998). Do corporations have social responsibilities? , 48 (11).
- Håstein, T., Scarfe, A. D. & Lund, V. L. (2005). Science-based assessment of welfare: aquatic animals. *Rev. Sci Tech.*, 24 (2): 529-547.
- ILO. (2006). *Tripartite Declaration of Principles concerning multinational enterprises and social policy*. Geneva: International Labour Organisation. 1-29 s.
- ISO. (2009). *Guidance on social responsibility*. Draft international standard, ISO 26000. Genève: ISO.
- Johnson, H. L. (1971). *Business in contemporary society: Framework and issues*. Belmont, California: Wadsworth Pub. Co.
- Jones, T. M. (1995). Instrumental stakeholder theory: a synthesis of ethics and economics. *Academy of Management Review*, 20: 404-437.
- Kirk, J. & Miller, M. L. (1986). *Reliability and validity in qualitative research*. Qualitative research methods, b. 4. Beverly Hills: Sage.
- Lee, C.-S. & Lee, K. S. (1995). Implications of sustainable aquaculture in future technology transfer: The Oceanic Institute experience. *Int. J. Sustain. Dev. World Ecol.*, 2: 212-218.
- Lee, M.-D. P. (2008). A review of the theories of corporate social responsibility: Its evolutionary path and the road ahead. *International Journal of Management Reviews*, 10 (1): 53-73.
- LO. (2007). Rapport fra fiskeritvalgets besøk til Chile 25.11.- 03.12.2007. I: Fiskeritvalg, L. (red.). Oslo: Landsorganisasjonen i Norge.
- Manne, H. G. & Wallich, H. C. (1972). The modern corporation and social responsibility. *American Enterprise Institute for Public Policy Research*.
- Mazur, N. A. & Curtis, A. L. (2008). Understanding community perceptions of aquaculture: lessons from Australia. *Aquacult Int*, 16: 601-621.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis. An expanded sourcebook*. 2. utgave utg. California: Sage.
- Naylor, R. L. & al, e. (2000). Effect of aquaculture on world fish supplies. *Nature*, 405: 1017-1024.
- NTNU. (1998). Holmenkollen Guidelines for Sustainable Aquaculture. *Second International Symposium on Sustainable Aquaculture*. Oslo: NTNU.
- OECD. (2008). *OECD Guidelines for Multinational Enterprises*. Publishing, O. 1-65 s.
 ordnett.no. Tilgjengelig fra: http://www.ordnett.no/ordbok.html?search=stake&search_type=&publications=19.
- Preston, L. E. & Post, J. E. (1975). *Private management and public policy: The principle of public responsibility*. NJ: LE Preston.
- Rochlin, S., Witter, K., Mirvis, P., Jordan, S. & Beevas, D. T. (2004). The state of Corporate Citizenship in the U.S.: A view from inside, 2003-2004. Boston: The Centre for Corporate Citizenship at Boston College.
- Rowley, T. J. (1997). Moving beyond dyadic ties: A network theory of stakeholder influences. *Academy of Management Review*, 22: 887-910.
- Røed, K. & Molthe, B. (2010). *Chile - Næringslivets samfunnsansvar*: Kongelig Norsk Ambassade.
- SAD. (2008). *Salmon Aquaculture Dialogue*. WWF (red.). Process Guidance Document.
<http://www.worldwildlife.org/what/globalmarkets/aquaculture/dialogues-salmon.html>: WWF.org.
- SAI. (2008). *Social Accountability 8000*, 8000. New York: Social Accountability International. 10 s.
- Steiner, G. A. (1971). *Business and society*. New York: Random House.
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse - En innføring i kvalitativ metode*. 3. utgave utg. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.
- Tibbetts, J. (2001). Aquaculture: Satisfying the Global Appetite. *Environmental Health Perspectives*, 109 (7): A318-A323.
- UD. (2000). *OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper*. UD. Oslo: regjeringen.no.
- UD. (2009). *St. meld. nr. 10 (2008-2009): Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi*. Utenriksdepartementet. Oslo: Utenriksdepartementet. 102 s.
- UD. (2010). *6.1 OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper*. Jensen, J. T. (red.). Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi, 1: Utenriksdepartementet.
- UN. (2009). *Overview of the UN Global Compact*. I: Nations, U. (red.). United Nations Global Compact. New York. Tilgjengelig fra: <http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/index.html>.
- Verdensbanken. (2006). A Corporate Social Responsibility (CSR) Diagnosis module for application in Value Chain Analysis. I: Institute, O. D. (red.). *Programme on business and development performance*: World Bank / International Finance Corporation. 80 s.

- Wheeler, D. & Sillanpää, M. (1997). *The stakeholder corporation*. 1st utg. London: Pitman Publishing.
- Wood, D. J. (1991). Corporate social performance revisited. *The Academy of Management Review*, 16: 691-718.
- Wright, M. C. & Sørensen, G. (2009). Lakseeventyret som falt i fisk. *Bistandsaktuelt* (3): 21-25.
- www.marineharvest.com. (2009). Sustainability Report 2008. I: ASA, M. H. (red.). Oslo: Marine Harvest ASA.
- www.unglobalcompact.org. (2010). *The Ten Principles*. I: compact, F. f. t. g. (red.). United Nations global compact. New York: UN (lest 29.03.2010).
- Ørstavik, G., Ødegard, J. T. & Høie, A. (2009). Lynavleder for norske selskap? *Ny Tid*.
- Ørstavik, G. (2010, 22. mars). Etisk kvalitetssikring. *Aftenposten*.

Intervjukilder

- Arnesen, Petter (2010) *Kvalitativt semi-strukturert intervju* 22.januar
- Bergan, Lise (2010) *Kvalitativt semi-strukturert intervju* 18.januar
- Høie, Atle (2010) *Kvalitativt semi-strukturert intervju* 22.januar
- Karlsen, Rolf Jørn (2010) *Kvalitativt semi-strukturert intervju* 22.januar
- Tonstad, Kristel (2010) *Kvalitativt semi-strukturert intervju* 22.januar

Vedleggsoversikt

- Vedlegg 1** Tabell 1: Fagbevegelsens samlede uttrykk
- Vedlegg 2** Tabell 2: Fellesforbundet og LOs fiskerirutvalg
- Vedlegg 3** Tabell 3: Norske nettaviser
- Vedlegg 4** Tabell 4: OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper
- Vedlegg 5** Tabell 5: FAOs Code of Conduct
- Vedlegg 6** Tabell 6: FEAPs Code of Conduct
- Vedlegg 7** Tabell 7: Holmenkollen guidelines
- Vedlegg 8** Tabell 8: St. Meld. Nr. 10: Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi
- Vedlegg 9** Tabell 9: Utvalgte forskningsuttrykk
- Vedlegg 10** Tabell 10: ForUM og OECD klagesak
- Vedlegg 11** Intervjuguide fagbevegelsen
- Vedlegg 12** Intervjuguide UD
- Vedlegg 13** Tabell 11: Aggregert interessentuttrykk
- Vedlegg 14** Intervjuguide Marine Harvest og Cermaq
- Vedlegg 15** Tabell 12-17: Implementeringssystemer

Figuroversikt

- Figur 2.1** Det Interessentorienterte Selskap
- Figur 3.1** Carrolls CSR- pyramide
- Figur 3.2** De tre konsentriske CSR sirkler
- Tabell 3.1** Prinsipper for CSP
- Figur 3.3** Interessentkart for selskapene
- Figur 3.4** CSR begrepsmodell
- Figur 4.1** Prinsippmodell for relasjonen mellom selskaper og interessenter i forholdet mellom CSR og legitimitet
- Figur 7.1** CSR og legitimitetsprinsippet

Vedlegg

Vedlegg 1 – Internasjonal fagbevegelse

Tabell 1: Internasjonal fagbevegelse

ILO	(TRI) Tripartite declaration of principles concerning MNEs and social policy (2006) (8K) ILOs åtte kjernekonvensjoner (FNsambandet)	
Målsetting	Oppfordre til selskapers positive bidrag til økonomisk og sosial utvikling. (TRI) Etablering av minimumsstandarder for menneskerettigheter i arbeidslivet (8K)	
Målgruppe (r)	Myndigheter, fagforeninger, arbeidsgiverorganisasjoner og multinasjonale selskaper (TRI) i stater som har ratifisert konvensjonene, og selskaper som opererer i disse (8K)	
	(M)	–
	(Ø)	– Skape arbeidsplasser i utviklingsland (TRI) – Anvendelse av teknologi som fremmer direkte og indirekte sysselsetting (TRI)
	(S)	– Myndigheter skal stimulere til fulltids, produktive og frie ansettelser (TRI) – Lokalt tilpassede ansettelsesplaner og –politikk (TRI) – Prioritere sysselsetting og fremmelse av lokale arbeidere i alle nivåer (TRI) – Unngå diskriminering basert på rase, kjønn, religion, politiske meninger og nasjonalitet (TRI) – Sikre passende lønnsnivå, ansettelsesgodter og tilfredsstillende arbeidsforhold (TRI) – Motarbeide barnarbeid (TRI) – Sikkerhet og helsetiltak for ansatte (TRI) – Konvensjon nr. 138 om minstealder for adgang til sysselsetting (8K) – Konvensjon nr. 182 om forbud mot og umiddelbare tiltak for å avskaffe de verste former for barnarbeid (8K) – Konvensjon nr. 100 om lik lønn for mannlige og kvinnelige arbeidere for arbeid av lik verdi (8K) – Konvensjon nr. 111 om diskriminering i sysselsetting og yrke (8K) – Konvensjon nr. 29 om tvangsarbeid (8K) – Konvensjon nr. 105 om avskaffelse av tvangsarbeid (8K)
	(O)	– Sikre positiv utvikling innen sysselsetting (TRI) – Utvikling og opplæring av sosial kapital (TRI) – Opprettholde ansattes rett til å organisere seg og føre kollektive forhandlinger (TRI) – Konvensjon nr. 87 om foreningsfrihet og vern av organisasjonsretten – Konvensjon nr. 98 om retten til å organisere seg til å føre kollektive forhandlinger
Implementering	Målet vil fremmes ved nasjonale myndigheters direkte implementering av egnede lover, rutiner og tiltak, og gjennom samarbeid mellom fagforeninger og myndigheter (TRI) Konvensjonene er folkerettslig bindende. Gjennom å ratifisere en konvensjon forplikter stater seg til å oppfylle konvensjonene og samtidig akseptere internasjonal overvåking gjennom ILOs kontrollsystem. FNs medlemsland må rapportere om sitt forhold til kjernekonvensjonene, uavhengig av ratifisering av konvensjonene. (8K)	

Vedlegg 2 – Fellesforbundet og LOs fiskeriutvalg

Tabell 2: Fellesforbundet og LOs fiskeriutvalg

<i>LOs fiskeriutvalg</i>	Rapport fra LOs besøk til Chile (LO 2007)	
<i>CSR definisjon</i>		
<i>Verdier og målsettinger</i>	(M)	<ul style="list-style-type: none"> - Redusere anvendelse av antibiotika (I Chile - 600 tonn antibiotika til prod. av 600 000 tonn laks, mens forholdet er 0,75 tonn : 680 000 tonn i Norge) - En aktiv kystsoneforvaltning kan løse spenninger mellom urbefolkning og oppdrettsnæring
	(Ø)	-
	(S)	<ul style="list-style-type: none"> - Bedre engasjement fra hovedtillitsvalgte i hvert av selskapene - Bedre kontaktstruktur mellom norske og chilenske tillitsvalgte - Fri rett til å organisere seg - Etablering av verneombud (mangler i Chile) - Hensynsfull og åpen dialog/opplysningsplikt overfor urbefolkning - Sikre lønnsforhold over minstelønn (stemmer ikke i flere tilfeller) - Unngå outsourcing og korttidskontrakter - Følge opp HMS- arbeid og faglige rettigheter hos underleverandører (lovfestet pr. Jan 2007) - Ekstra oppmerksomhet mot situasjonen for kvinner i laksenæringen
	(O)	<ul style="list-style-type: none"> - Bedre lederkultur på mellomledernivå - Ansvarliggjøring av styreleder og konsernledelse - Klar beskjed fra konsernledelse til lokale ledere om hva som er akseptable arbeidsforhold - Bør samarbeide med ILOs kontor i Santiago - Studere konsekvensene av de enorme lønnsforskjellene mellom ledere, mellomledere og arbeidere - Harmonisering av arbeidsforhold og lønnsnivå ved sammenslåelse av selskaper - Norske myndigheter bør spille mer aktiv rolle i Mainstream
<i>Implementering</i>	<p><u>Ønske om:</u></p> <p>Etablering av ”Internasjonale rammeavtaler”</p> <p>Skape sterkere bånd mellom norsk og chilensk fagbevegelse</p> <p>Sterkere samarbeid med ILOs hovedkontor i Santiago</p>	

Vedlegg 3 – Norske nettaviser

Tabell 3: Norske nettaviser

Nyhetssøk	<i>Norske nettaviser</i>
Innhold	<p><i>Utvalg av artikler med tema innen CSR, akvakultur og norsk oppdrett i Chile i tidsrommet juni 2007 – januar d. Å.</i></p> <p><i>(søkeord: CSR + akvakultur + Marine Harvest + Cermaq + Chile)</i></p>
(M)	<p>”Om en økende befolkning skal spise sjømat, må det komme fra havbruk. Ellers tømmer vi havene.” (...) ”laks som husdyr til dels spiser samme sjømat som den ville laksen, bare mye mindre.” (Bjordal 2009)</p> <p>”Dette at lakselusa blir arveleg motstandsdyktig og overlever behandling er noko vi visste ville skje. Det hende i Chile for tre-fire år sidan.” (sitat; Ole J. Torrissen, Havforskningsinstituttet) (Ulvedal & Rugland 2010)</p> <p>”Innholdet av fosfor, nitrogen og næringssalter i havvannet (eutrofiering) er økt, oksygenivået er gått ned og forekomsten av mikroorganismer i vannet er tydelig endret. Dette er i ferd med å gå utover artsrikdommen i hele området. Samtidig er forekomsten av alger sterkt øket, sier han.” (sitat; Alejandro Buschmann Rubio, Centro-i-mar, Universidad de los Lagos) (Wright & Sørensen 2009)</p>
(Ø)	<p>”Butikk og samfunnsansvar kolliderer når den norske stat driver oppdrett i Chile” (Larsen 2008)</p> <p>”Dette handler om dårlig forvaltning. Selskapene kan klandre seg selv. Vet man hva som har skjedd i næringens historie, burde man unngått at det samme skjer her.” (sitat; Alfredo Wendt Scheblein) (Wright & Sørensen 2009)</p>
(S)	<p>”En av de klagene vi hører fra våre partnerorganisasjoner er at Cermaq er uvillig til å gå i dialog med berørte grupper” (sitat; Elin Enge, Forum for Utvikling og Miljø) (Wright 2009)</p> <p>”Et hovedproblem er kontraktssystemet. Folk blir ansatt på korttidskontrakter, fra noen uker opp til elleve måneder. De som ikke jobber hardt nok eller er opposisjonelle, får problemer med å få ny kontrakt.” (Henriksen 2007)</p> <p>”Kvinner har lovfestet rett til en time lønnet ammepause daglig til barnet er 16 mnd. Men de som benytter retten får ikke ny kontrakt.” (Henriksen 2007)</p>
(O)	<p>”La ansatte som er interesserte få slippe til” (Midgaard 2009)</p> <p>”(CSR) er i skuddet som aldri tidligere. Men den norske stat aner foreløpig ikke hvilke krav den skal stille til norske selskaper som opererer ute – ikke engang i de tilfeller hvor den selv er eier” (Larsen 2008)</p> <p>”En lærdom er at oppdrettsnæringa i liten grad har evnet å styre seg selv. Effektive offentlige reguleringer er nødvendige” (Nordlys 2009)</p> <p>”Verken Cermaq eller Marine Harvest ser noen grunn til å opprette en egen miljøkomité, slik Pure Salmon Campaign krever.” (Dahl 2009)</p> <p>”Vi er mest opptatt av samfunnsansvar i en internasjonal sammenheng – at bedriftene skal ha de</p>

	<p>samme standardene ute som hjemme. Det er ofte mye presentasjon og kosmetikk, men lite under” (sitat; Guri Tajet, Fremtiden i våre hender) (Revfem 2008)</p> <p>”Det er overraskende og skuffende at en rødgrønn regjering og en SV-statsråd for bistand og miljø ikke er mer offensive. Skal samfunnsansvar bidra til at markedet tjener samfunnet og ikke omvendt, må myndighetene i mye større grad tørre å stille konkrete krav.” (Foshaug 2009)</p>
--	--

Vedlegg 4 – OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper

Tabell 4: OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper

Myndighet	OECD
Dok. tittel	Retningslinjer for flernasjonale selskaper (2000)
Målsetting	Fremme selskapenes positive bidrag til økonomisk, miljø- messig og sosial fremgang
Målgruppe(r)	MNCs med virksomhet i eller fra OECD- tilsluttede land
Innhold	(M) <ul style="list-style-type: none"> - ”Opprette og vedlikeholde et miljøforvaltningssystem som høver for selskapet”; - fastsette mål med jevnlig vurdering, overvåking og verifikasjon - Åpenhet og kommunikasjon om miljøpåvirkning ovenfor arbeidstakere, offentligheten og berørte samfunn - Utarbeidelse av <i>miljøkonsekvensanalyse</i> dersom virksomhet kan få betydelige miljø-, helse- og sikkerhetsmessige følger - Beredskapsplaner
	(Ø) <ul style="list-style-type: none"> - Følge teknologisk og politisk utvikling, bidra der det er aktuelt - Lokal kapasitetsutbygging - Oppbygging av sosial kapital v/ opplæringsmuligheter, opplæring innen HMS - Delta i, og stimulere til, fri konkurranse - Tilfredsstillende forbrukere ved åpenhet og relevant informasjon
	(S) <ul style="list-style-type: none"> - Respektere menneskerettigheter - Tillate ansattes organisering i fagforeninger - Avskaffelse av barne- og tvangsarbeid - Sikre gjennomføring av effektive tariffavtaler og meningsfulle forhandlinger - Overholde like gunstige standarder for ansatte som tilsvarende arbeidsgivere i vertslandet
	(O) <ul style="list-style-type: none"> - Følge gjeldende lover, forskrifter og skatteregler - Følge gode prinsipper for foretaksledelse - Aktivt informasjonsarbeid overfor ansatte - Oppfordre partnere og leverandører til å følge samme retningslinjer - Følge offentlighetsprinsipper - Bekjemping av bestikkelser
Implementering	Basert på frivillighetsprinsippet, foregår internt i selskaper. Nasjonale kontaktutvalg; PR-virksomhet, drøfting av enkeltsaker, ”gjøre retningslinjene mer virkningsfulle”.

Vedlegg 5 – FAOs code of conduct

Tabell 5: FAOs code of conduct

Myndighet	Food and Agriculture Organisation of the United Nations	
Dok. tittel	Code of conduct for responsible fisheries (FAO 1995) Art. 9: Aquaculture development	
Målsetting	Etablering av relevante prinsipper for biologiske, teknologiske, økonomiske, sosiale, miljømessige og kommersielle hensyn. Bistå nasjonalstater i utviklingen av juridisk og institusjonelt rammeverk for akvakulturnæringen.	
Målgruppe (r)	Det globale samfunn; medlemmer og ikke-medlemmer av FAO, fiskerierheter, lokale, regionale og globale frivillige og offentlige organisasjoner, alle mennesker som arbeider med bevaring og forvaltning av fiskeriressurser, alle i fiskerinæringens produksjonslinje og andre som bruker det akvatiske miljø og kan relateres til fiskerier (FAO 1995 s. 3, Art. 4)	
Innhold	(M)	<ul style="list-style-type: none"> – Kontinuerlig evaluering av næringens effekter på genetisk diversitet og økosystemer, basert på nyere vitenskap – Foreta spesifikke miljøkonsekvensanalyser for næringen med hensikt å forhindre negativ påvirkning av den marine økologi og aktuelle sosioøkonomiske konsekvenser – Bidra til forskning på, og bevaring av truede fiskearter – Bevare genetisk diversitet og opprettholde økosystemer gjennom tilstrekkelig forvaltning. Spesielt fokus på å forhindre negativ påvirkning på naturlige fiskebestander fra GMO- og introduserte arter. – Sørg for anvendelse av passende rutiner for behandling av avlsmateriale i produksjonen av egg, yngel og småfisk – Støtte tiltak innen forbedring og anvendelse av egnete fôrtyper, tilsetningsstoffer og gjødslingsstoffer – Sikre ansvarlig og adekvat medisiner, sykdomsbehandling tilsetning av kjemiske stoffer – Sørg for ansvarlig deponering av avfallsmateriale og –stoffer fra akvakulturvirksomhet – Utforme og oppdatere planer og strategier som sikrer bærekraftig utvikling av akvakulturnæringen, med et rasjonelt forbruk av innsatsfaktorer som deles med andre formål.
	(Ø)	<ul style="list-style-type: none"> – Satse på matsikkerhet for oppdrettsprodukter og satse på metoder som fremmer kvalitet og verdiskaping gjennom hele produksjonsprosessen frem til transport av ferdig produkt
	(S)	<ul style="list-style-type: none"> – Sørg for at lokal fiskerinærings tilgang til kystområder ikke forhindres av akvakulturvirksomhet – Sørg for ansvarliggjøring av akvakulturnæringen ved å støtte rurale samfunn, produsentorganisasjoner og oppdrettere
	(O)	<ul style="list-style-type: none"> – Etablering av juridisk og administrativt rammeverk som sikrer ansvarlig utvikling av næringen – Etablere databaser og delta i nettverk som sørger for effektiv samling og utveksling av informasjon for planlegging av næringen på nasjonalt, subregionalt, regionalt og globalt nivå – Samarbeide i utvikling, tilpasning og implementering av internasjonale koder for introduksjon og overføring av akvatiske organismer – Sørg for deltakelse fra oppdrettermiljøet i utviklingen av rammer og standarder for praksis – Ansvarlig utvikling av akvakulturnæringen, innbefattet kulturbaserte fiskerier innen ”transboundary” akvatiske økosystemer (utdypes i rammeverkets kapittel 9.2)

Implementering	FAO står for implementeringen av <i>Code of Conduct for Responsible fisheries</i> , og rapporterer til FN om arbeidets progresjon og nødvendige fremtidige tiltak. Stater og internasjonale frivillige og offentlige organisasjoner bør fremme forståelsen for Koden blant de involverte i næringen, ved innføring av skjemarapportering og frivillig aksept av implementering. (FAO 1995 s. 3, Art. 4)
-----------------------	---

Vedlegg 6 – FEAPs code of conduct

Tabell 6: FEAPs code of conduct

Myndighet	Federation of European Aquaculture Producers (FEAP)	
Dok. tittel	A Code of Conduct for European aquaculture	
Målsetting	Å fremme en ansvarlig utvikling av forvaltning av en levedyktig europeisk akvakulturnæring, og sikre høy kvalitet i matproduksjonen med respekt for miljømessige avveininger og forbrukernes krav.	
Målgruppe (r)	Europeiske akvakulturselskaper som produserer levende fisk.	
Innhold	(M)	<ul style="list-style-type: none"> – Hensyn til fornuftig ressursbruk oppnå felles forståelse i næringen (detaljerte punkter under <i>The Environment</i>) – Lokalitetsvalg skal støtte konservering av vannressurser – Avfallshåndtering skal skje med hensyn til menneskers helse og naturmiljø – Hensyn til fiskevelferd (med detaljerte punkter under <i>Husbandry and Welfare</i>) – Anvende preventive tiltak for å hindre sykdomsutbrudd og igangsette effektive helbredelsesrutiner dersom slikt skulle oppstå – Lokaliteter skal plasseres slik at det fører til lavest mulig negativ interaksjon med miljøet, med langsiktige perspektiver. – Sørg for implementering av teknologi som kan bidra til økt bærekraftighet for selskapers aktiviteter, der økonomien tillater dette.
	(Ø)	<ul style="list-style-type: none"> – Etterstrebe høyest mulig produktkvalitet (detaljerte punkter under <i>The Consumer</i>) – Næringen samlet er ansvarlig for å sikre kort- og langsiktig balanse mellom tilbud og etterspørsel innen europeisk akvakultur – FEAP støtter ikke anvendelsen av GMO i akvakulturnæringen
	(S)	<ul style="list-style-type: none"> – Fokus på krav til selskapenes sosiale bidrag i lokalsamfunnet – Anvendelse av teknologi og utstyr som trykker de ansattes sikkerhet, samt tilstrekkelig instruksjon og opplæring
	(O)	<ul style="list-style-type: none"> – Selskaper bør samarbeide med europeiske, nasjonale og regionale myndigheter – Felles utarbeidelse av standarder og målsettinger i samarbeid med øvrige produsenter – Skal samarbeide med andre aktører innen forskning, teknologiutvikling og kursaktiviteter med hensikt å forbedre sosial og miljømessig tilpasning av næringen.
Implementering	Koden er ment for å motivere og assistere i utviklingen av ”best practice” prinsipper. Forhåpentligvis vil Koden fungere som grunnlag for utviklingen av individuelle nasjonale <i>Codes of Practice</i> eller <i>Codes of Conduct</i> (FEAP 2000 s. 2)	

Vedlegg 7 – Holmenkollen guidelines

Tabell 7: Holmenkollen guidelines

Myndighet	Norwegian Academy of Technological Sciences (på bakgrunn av the Second International Symposium on Sustainable Aquaculture / Oslo 1997)								
Dok. tittel	Holmenkollen guidelines for sustainable aquaculture 1998								
Målsetting	Formulere et felles sett med retningslinjer for europeisk akvakulturindustri. Dokumentet representerer konsensus mellom 28 land som inkluderer de ledende nasjoner innen akvakultur samt raskt voksende nasjonalmarkeder.								
Målgruppe (r)	Retningslinjene er rettet mot ulike grupper; hvert lands myndigheter, akvakulturselskapene, forskningsmiljøene og de relevante offisielle enheter.								
Innhold	<table border="0"> <tr> <td>(M)</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> – Prioritere forskning på relevante arter for domestisering, kontroll av livssyklus og genetisk forbedring – Prioritere forskning på polykultur systemer for omni- og herbivore arter, spesielt i omdanningen av organisk avfallsmateriale – Prioritere utvikling av alternativer til fiskeprotein og –fett til anvendelse i fiskefôr – Utvikle best mulig teknologi for bevaring av miljøet og effektiv ressursanvendelse – Anerkjenne akvakultur som viktig bidrag til verdens matproduksjon og støtte næringens utvikling – Sikre etiske forhold i produksjonen og rutiner for dyrevelferd </td> </tr> <tr> <td>(Ø)</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> – Anvendelse av ny teknologi og forvaltningsmetode for å motarbeide mulig negativ påvirkning av miljøet og fremtidige generasjoner – Styrket dialog med konsumenter, opplysninger om varen og satse på kundeorientert produktutvikling </td> </tr> <tr> <td>(S)</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> – Koordinering og samarbeid mellom departementer og implementering av kommunikativ planprosess som inkluderer aktuelle interesser – Regulere anvendelsen av eksotiske arter, GMO og fremavlete arter med hensyn til menneskers helse og å forhindre rømninger </td> </tr> <tr> <td>(O)</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> – Kreve oppfølging av disse retningslinjer fra alle involverte i akvakulturprosjekter – Prioritere overføring, tilpasning og implementering av kunnskap, teknologi, nyskaping, kapasitetsutbygging, instruksjoner og utdanning for å oppnå fullt potensial for akvakultur i utviklingsland – Utvikle offisiell plan for utvikling av akvakultur med parametre innen matsikkerhet, landskapsutvikling, sykdomskontroll, biodiversitet, bærekraftig ressursbruk, integrert anvendelse av vannressurser og produksjonsareal – Utvikle og implementere nasjonal strategisk utviklingsplan for akvakultur og annen matproduksjon – Relevante lover og reguleringer, kvotesystem og reguleringsprosesser – Myndigheters forståelse for potensielle problemer ved fri markedsstyrt utvikling av global akvakulturproduksjon, og dens konsekvenser for den fattigere verden i tilfeller av overfiske og utfisking av enkelte arter til oppdrettsfôr – Følge internasjonale standarder for matsikkerhetsnivå, miljøsikkerhet og etiske kriterier </td> </tr> </table>	(M)	<ul style="list-style-type: none"> – Prioritere forskning på relevante arter for domestisering, kontroll av livssyklus og genetisk forbedring – Prioritere forskning på polykultur systemer for omni- og herbivore arter, spesielt i omdanningen av organisk avfallsmateriale – Prioritere utvikling av alternativer til fiskeprotein og –fett til anvendelse i fiskefôr – Utvikle best mulig teknologi for bevaring av miljøet og effektiv ressursanvendelse – Anerkjenne akvakultur som viktig bidrag til verdens matproduksjon og støtte næringens utvikling – Sikre etiske forhold i produksjonen og rutiner for dyrevelferd 	(Ø)	<ul style="list-style-type: none"> – Anvendelse av ny teknologi og forvaltningsmetode for å motarbeide mulig negativ påvirkning av miljøet og fremtidige generasjoner – Styrket dialog med konsumenter, opplysninger om varen og satse på kundeorientert produktutvikling 	(S)	<ul style="list-style-type: none"> – Koordinering og samarbeid mellom departementer og implementering av kommunikativ planprosess som inkluderer aktuelle interesser – Regulere anvendelsen av eksotiske arter, GMO og fremavlete arter med hensyn til menneskers helse og å forhindre rømninger 	(O)	<ul style="list-style-type: none"> – Kreve oppfølging av disse retningslinjer fra alle involverte i akvakulturprosjekter – Prioritere overføring, tilpasning og implementering av kunnskap, teknologi, nyskaping, kapasitetsutbygging, instruksjoner og utdanning for å oppnå fullt potensial for akvakultur i utviklingsland – Utvikle offisiell plan for utvikling av akvakultur med parametre innen matsikkerhet, landskapsutvikling, sykdomskontroll, biodiversitet, bærekraftig ressursbruk, integrert anvendelse av vannressurser og produksjonsareal – Utvikle og implementere nasjonal strategisk utviklingsplan for akvakultur og annen matproduksjon – Relevante lover og reguleringer, kvotesystem og reguleringsprosesser – Myndigheters forståelse for potensielle problemer ved fri markedsstyrt utvikling av global akvakulturproduksjon, og dens konsekvenser for den fattigere verden i tilfeller av overfiske og utfisking av enkelte arter til oppdrettsfôr – Følge internasjonale standarder for matsikkerhetsnivå, miljøsikkerhet og etiske kriterier
(M)	<ul style="list-style-type: none"> – Prioritere forskning på relevante arter for domestisering, kontroll av livssyklus og genetisk forbedring – Prioritere forskning på polykultur systemer for omni- og herbivore arter, spesielt i omdanningen av organisk avfallsmateriale – Prioritere utvikling av alternativer til fiskeprotein og –fett til anvendelse i fiskefôr – Utvikle best mulig teknologi for bevaring av miljøet og effektiv ressursanvendelse – Anerkjenne akvakultur som viktig bidrag til verdens matproduksjon og støtte næringens utvikling – Sikre etiske forhold i produksjonen og rutiner for dyrevelferd 								
(Ø)	<ul style="list-style-type: none"> – Anvendelse av ny teknologi og forvaltningsmetode for å motarbeide mulig negativ påvirkning av miljøet og fremtidige generasjoner – Styrket dialog med konsumenter, opplysninger om varen og satse på kundeorientert produktutvikling 								
(S)	<ul style="list-style-type: none"> – Koordinering og samarbeid mellom departementer og implementering av kommunikativ planprosess som inkluderer aktuelle interesser – Regulere anvendelsen av eksotiske arter, GMO og fremavlete arter med hensyn til menneskers helse og å forhindre rømninger 								
(O)	<ul style="list-style-type: none"> – Kreve oppfølging av disse retningslinjer fra alle involverte i akvakulturprosjekter – Prioritere overføring, tilpasning og implementering av kunnskap, teknologi, nyskaping, kapasitetsutbygging, instruksjoner og utdanning for å oppnå fullt potensial for akvakultur i utviklingsland – Utvikle offisiell plan for utvikling av akvakultur med parametre innen matsikkerhet, landskapsutvikling, sykdomskontroll, biodiversitet, bærekraftig ressursbruk, integrert anvendelse av vannressurser og produksjonsareal – Utvikle og implementere nasjonal strategisk utviklingsplan for akvakultur og annen matproduksjon – Relevante lover og reguleringer, kvotesystem og reguleringsprosesser – Myndigheters forståelse for potensielle problemer ved fri markedsstyrt utvikling av global akvakulturproduksjon, og dens konsekvenser for den fattigere verden i tilfeller av overfiske og utfisking av enkelte arter til oppdrettsfôr – Følge internasjonale standarder for matsikkerhetsnivå, miljøsikkerhet og etiske kriterier 								
Implementering	De fire målgrupper nevnt ovenfor er ansvarlige for implementering av retningslinjene. Ovenfornevnte myndighet skal distribuere og bistå i utvekslingen av informasjon om dokumentets innhold.								

Vedlegg 8 – St. Meld. Nr. 10

Tabell 8: St. Meld. Nr. 10

UD	St. Meld. Nr. 10 (2008-2009) Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi (Kap. 1.6 Mål, ambisjoner og forventninger)	
CSR definisjon	”Samfunnsansvar innebærer hva bedriftene gjør på en frivillig basis utover å overholde eksisterende lover og regler i det landet man opererer”	
Verdier og målsettinger	(M)	<ul style="list-style-type: none"> - ”Bedrifter som evner å ligge i forkant av utviklingen i forhold til innovasjon og miljømessig ressursanvendelse, kan få både økonomiske og markedsmessige fortrinn” (UD s. 31) - ”Norge vil arbeide for at OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper revideres med hensyn til menneskerettigheter og klima/miljø.” (UD s. 11)
	(Ø)	- Aktivt motarbeider korrupsjon
	(S)	<ul style="list-style-type: none"> - Oppfordrer norske bedrifter til å arbeide aktivt for globale konsernavtaler som bygger på ILOs kjernekonvensjoner og bidrar til å sikre arbeidstakers rettigheter. - Utvikle mer forpliktende rammeverk for menneskerettigheter som del av CSR, styrke og samordne Norges innsats jfr. Nyetablert global strategi - Respekterer urfolks rettigheter - Etablerer ordninger slik at ansattes synspunkter kan høres
	(O)	<ul style="list-style-type: none"> - Fra 2009 skal alle ambassader utarbeide eget ”landnotat om næringslivets samfunnsansvar” Landnotatene omhandler relevant lovgivning, retningslinjer, standarder og nettverk. - Hovedansvaret for samfunnsansvar må ligge hos bedriftene. Myndighetene følger opp de overordnede retningslinjene - <i>Styrket nasjonalt kontaktpunkt for OECDs retningslinjer</i> - <i>Bedrifter med statlig eierskap skal være ledende i å ta samfunnsansvar.</i> - <i>Regjeringen forventer bl. A. at bedrifter; setter seg inn i OECDs retningslinjer for flernasj. Selsk., integrerer forholdet til CSR i styre, ledelse og bedriftskultur, vurderer å slutte seg til Global Compact og tar med seg god praksis fra norsk fagforeningskultur.</i>
Implementering	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Etablering av KOMpakt (ledes av UD v/næringslivsseksjonen) i 2008: Konsultasjonsorgan for næringslivets samfunnsansvar, regjeringens politikk, oppfølging av STM nr 10. Medlemmer fra næringslivet, partene i arbeidslivet, frivillige organisasjoner og ulike departementer deltar.</i> - <i>”Regjeringen vil sette av økte ressurser til internasjonale initiativ og organer som fremmer samfunnsansvar, herunder FNs Global Compact, Global Reporting Initiative, ILO, og det nasjonale kontaktpunktet for OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper.” (UD s. 11)</i> - <i>Regjeringen vil foreslå en ”utvidet opplysningsplikt om etiske retningslinjer og samfunnsansvar” som del av Regnskapsloven for største regnskapspliktige bedrifter. (UD)</i> 	

Vedlegg 9 – Utvalg av forskningsuttrykk

Tabell 9: Utvalg av forskningsuttrykk

Forskningens definisjoner av akvakulturnæringens bærekrafts- og miljøutfordringer	
Innhold	<i>Artikler funnet ved søk i "ISI web of knowledge"</i> <i>Anvendte søkeord: aquaculture + sustainability / environment + CSR</i>
(M)	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Økologisk bæreevne</i> er mengde som kan produseres uten å endre økologiske prosesser, arter, populasjoner eller samfunn (Gibbs 2008) - Anvendelse av forvaltningsprinsipper som baseres på biologiske vurderinger og bærekraftig praksis (Focardi et al. 2005) - Kcal- omdannelses effektivitet som parameter i artsvalg (Folke & Kautsky 1992 s. 10) - Vurdere anvendelse av integrerte oppdrettssystemer (polykultur) (Focardi et al. 2005) - <i>Reduksjon av utslipp</i> av næringsoverskudd i naturmiljøet (Consensus 2005) - Motvirke lokale tilfeller av <i>eutrofiering, oksygenutmattelse</i> og negativ påvirkning på omliggende habitater (Folke & Kautsky 1992) - Anvendelse av lokalt tilpassede arter reduserer behovet for import og modifisering (Lee & Lee 1995) - Aktiv rømningskontroll hindrer genetisk utvanning av ville fiskebestander (Consensus 2005) - Forskere krever også et økt fokus på fiskevelferd (Håstein et al. 2005) gjennom; implementering av <i>velferdsindeks</i> (Consensus 2005), måling av vannkvalitet (Gibbs 2008) og grundig lokalitetsvurdering for å tilfredsstille økologisk bæreevne (Tibbetts 2001)
(Ø)	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Økonomisk bæreevne</i> tilsvarer den biomasse investorene er villige til å etablere og opprettholde (Gibbs 2008) - I tilfeller der etableringer skjer med langsiktig forutsigbarhet og forhåndsmessig vurdering av økonomisk potensial vil næringen skape arbeidsplasser og potensielt danne positive ringvirkninger i regionen (Gibbs 2008) - Selskaper bør vurdere sin rolle som et ledd i den regionale utviklingen med hensyn til lokal infrastruktur, da dette også vil være lønnsomt i en langsiktig investeringsstrategi (Gibbs 2008)
(S)	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Sosial bæreevne</i> er mengden biomasse og areal i hav som samfunnet er villig til å gjøre tilgjengelig for oppdrett (Gibbs 2008) - Tiltak som fremmer forståelse for næringen og virker stimulerende på dialog mellom interessenter vil være avgjørende for næringens fremtidige utvikling (Consensus 2005; Gibbs 2008; Mazur & Curtis 2008)
(O)	<ul style="list-style-type: none"> - Integrert marin- og kystplanlegging med deltakelse og transparent prosess (Mazur & Curtis 2008) - Aktiv dialog med myndigheter sikrer større bevissthet rundt problemområder og konstruktive forbedringsprosesser (Mazur & Curtis 2008)

Vedlegg 10 – ForUM og OECD klagesak

Tabell 10: ForUM og OECD klagesak

Forum for utvikling og miljø	(A) Artikler om Cermaq og Marine Harvest i Chile (K) Innklaging av Cermaq til det norske kontaktpunktet for OECDs rammeverk for flernasjonale selskaper	
Verdier og målsettinger	(M)	- Klagerne mener selskapet har brutt OECD-retningslinjenes artikkel 5 om miljøvern ved å ha manglende beredskap mot rømming av laks, spredning av lus og spredning av laksesykdommen Infeksiøs lakseanemi (ILA) (ForUM & NNV 2009a) (K)
	(Ø)	
	(S)	- ”Chilenske myndigheter har i årevis slitt med å få oppdretterne til å ta dykkernes sikkerhet på alvor” (Ergo 2003) (A) - ”(Sigbjørn) Johnsen fremhever overfor næringsministeren at Mainstream Chile har egen komité for ansattes sikkerhet. Men denne er praktisk talt fraværende og tilfredsstillende ikke lovens krav, skriver det chilenske arbeidstilsynet.” (Ergo 2003) (A) - Klagerne mener at selskapet har brutt OECD-retningslinjenes artikkel 2 ved ikke å ta tilstrekkelig hensyn til urfolkens rettigheter i Canada og Chile (ForUM & NNV 2009a) (K) - ”Noen av våre påstander om ulovlige arbeidsforhold ble bekreftet av en chilensk domsstol da Cermaq nylig ble dømt for å ha sparket 15 gravide arbeidere ved sine anlegg i Chile.”(Ørstavik et al. 2009)
(O)	- ”Av det som fremkommer her, kan man lett påvise en høy grad av overtredelser, upålitelighet og mangler i selskapet. Spesielt alvorlige er overtredelsene innen sikkerhet og arbeidsmiljø” (Sitat: Arbeidstilsynet i rapport til Cermaq Mainstream) (Ergo 2003) (A) - Klagerne mener Cermaq har brutt OECD-retningslinjenes artikkel 4.1 a gjennom ubegrunnede oppsigelser og forsøk på å hindre fri organisering av ansatte (ForUM & NNV 2009a) (K) - ”It is our understanding that Cermaq breaches the international guidelines on sustainability, employment conditions and human rights, particularly through the activities of the company's fish farming subsidiary Mainstream.” (Sitat; Kostrzeva, M., representant fra Cermaq's investeringsselskap “GES investment services Poland”) (Kostrzeva 2009) (A) - ”Vårt inntrykk er at det har skjedd en endring de siste par årene i retning av å skyve ansvaret fra seg for å unngå behandling av klager mot norske selskap i Norge. For å oppnå dette, velger kontaktpunktet (OECDs) den til enhver tid mest hensiktsmessige begrunnelsen.” (Ørstavik et al. 2009) (A) - Saksbehandlingen og ansvarsfraskrivelsen hos det norske kontaktpunktet det siste året er urovekkende. Det gir inntrykk av å være et organ med alt for sterke bindinger til norsk næringsliv, og som i stedet for å gå inn i en åpen drøfting av kritikk mot norske, flernasjonale bedrifter for å skape nødvendige endringer, fungerer som en lynavleder. (Ørstavik et al. 2009) (A)	
Implementering	- ”Moterselskapet må ansvarliggjøres” (Ørstavik et al. 2009) (A) - ”Selv om klagen tar utgangspunkt i konkrete forhold i Chile og Canada må det gjøres en totalvurdering av konsernet og den strategiske tenkningen som gjøres i Norge” (ForUM & NNV 2009b) (K) - ”Kontaktpunktet må være uavhengig, balansert og faglig kompetent dersom det skal ha tillit.” (Ørstavik et al. 2009) (A)	

Intervju med fagbevegelsen / Fellesforbundet

Mandag 22. januar

Informant: Rolf Jørn Karlsen

Yrkesbakgrunn:

Rolle i LOs Fiskeriutvalg:

1. Kan du kort beskrive arbeidstakerorganisasjonenes (LO og Fellesforbundets) rolle ovenfor norske MNS i Chile?
2. Hvordan foregår initieringen av et slikt engasjement som besøket i Chile i 2007?
3. Hvilke er de viktigste samarbeidsinstansene i arbeidet med enkeltsaker og brudd på arbeidstakerrettigheter internasjonalt?
4. Hvordan foregår oppfølgingen av rapporteringer?
 - a. Av selskapene?
 - b. Gjennom lokale arbeidstakerorganisasjoner?
 - c. Av lokale myndigheter?
5. Hvordan foregår kommunikasjon og samarbeid med konsern/selskapsledelsen ved et slikt engasjement?
 - a. Ved engasjementets oppstart?
 - b. For fremtidig utbedring av forhold?
6. ILOs kjernekonvensjoner og *Tripartite Declaration of Principles for MNE*
 - a. Kunnskap om disse i norske MNS?
 - b. Overføringen av kunnskap og bevisstgjøring – hvordan foregår det?
7. Integrasjon og samarbeid med øvrige organisasjoner for implementering av retningslinjer for arbeidstakerhensyn;
 - a. GRI (Global Reporting Initiative)
 - b. IEH
 - c. OECD watch / Norsk kontaktpunkt
 - d. UDs KOMpakt
 - e. FNs Global Compact
8. ISOs nye standard for samfunnsansvar – ISO 26000; hvilken verdi vil en slik standard ha for arbeidstakerrettigheter i norske MNS?

Informant 2:

Atle Høie

Stilling:

Internasjonal sekretær i Fellesforbundet:

-
1. Hvordan skjer oppfølging etter et slikt besøk som ble foretatt av LOs fiskeriutvalg til Chile i 2007?
 2. Hvordan fungerer ”internasjonale rammeavtaler”, og hvordan følges disse opp?
 3. Hva er ditt kjennskap til OECDs retningslinjer og det norske kontaktpunktet?
 4. Hvordan ser du på myndighetenes ansvar i CSR-debatten?

Intervju med Utenriksdepartementet (UD)

Fredag 22. Januar 2010

Informant: Kristel Tonstad
Yrkesbakgrunn:
Stilling i UD: Næringslivsseksjonen - førstekonsulent
Ansvarsområde: Utarbeidelse og oppfølging av stortingsmelding 10

1. Kan du kort beskrive UD's rolle ovenfor norske utenlandsbaserte direkteinvesteringer (NUD)?
2. Hvilke effekter forventes fra STM nr 10 Næringslivets samfunnsansvar?
3. Prinsippet om samfunnsansvar er pr. i dag frivillig. Vurderer norske myndigheter innføring av bindende retningslinjer eller formelle krav?
4. Oppfordrer UD (opplyser om), gjennom norske ambassader internasjonalt, til at norske akvakulturselskaper benytter seg av følgende;
 - a. Retningslinjer
 - *Federation of European Aquaculture Producers (FEAP)s CoC, 2000*
 - *FAOs Code of conduct/Technical guidelines for responsible fisheries, 1995/97*
 - *Holmenkollen Guidelines for responsible fisheries, 1998*
 - *OECDs Retningslinjer for flernasjonale selskaper*
 - *ILOs Tripartite declaration of principles*
 - b. Samarbeid og nettverk
 - *GRI – Skandinavisk nettverk*
 - *FNs Global Compact*
 - *Initiativ for Etisk Handel (IEH)*
 - *WWFs Salmon Aquaculture Dialogue*
 - c. Sikring av virksomhet gjennom internasjonale standarder
 - *SA8000 for Social Accountability*
 - *ISO 26000 (som introduseres i 2010)*

- *Verdikjedeanalyse/ leverandørkontroll* – ressurser bl. A. Tilgjengelig ved Verdensbanken

5. Hvilken rolle spiller norske myndigheter for NUD i etableringsprosessen?
6. I hvilken grad følger myndighetene opp selskapenes kontinuerlige CSR implementering, og eventuelle brudd på internasjonale retningslinjer?
7. Fra St. Meld. Nr 10: *"Samfunnsansvar innebærer hva bedriftene gjør på en frivillig basis utover å overholde eksisterende lover og regler i det landet man opererer"*
- Hvordan kan utviklingen innen CSR gjennom de siste ti år karakteriseres fra myndighetenes perspektiv? (ansvar, frivillighet/retningslinjer/plikter)
8. Er det noe du ønsker å legge til avslutningsvis?

Takk for oppmerksomheten!

Vedlegg 13 – Aggregert interessentuttrykk

Tabell 11: Aggregert interessentuttrykk

Samlet presentasjon av interessentenes uttrykk	
Frekvens	Verdiuttrykk
(M)	<ul style="list-style-type: none"> 3x – Beredskap mot rømming av laks, spredning av lus og spredning av laksesykdommen Infeksiøs lakseanemi (ILA) 4x – Prioritere forskning på relevante (lokale) arter for domestisering, kontroll av livssyklus og genetisk forbedring, polykultur systemer 3x – Fiskefôr; alternativer til fiskeprotein og –fett, tilsetningsstoffer og gjødslingsstoffer 6x – Utvikle best mulig teknologi for bevaring av miljøet og effektiv ressursanvendelse 2x – Anerkjenne akvakultur som viktig bidrag til verdens matproduksjon og støtte næringens utvikling – Sikre etiske forhold i produksjonen og rutiner for dyrevelferd 3x – Kystsoneforvaltningspraksis; ta hensyn til ytre miljø og videreføre norske prinsipper 2x – Redusere anvendelse av antibiotika (I Chile - 600 tonn antibiotika til prod. av 600 000 tonn laks, mens forholdet er 0,75 tonn : 680 000 tonn i Norge) 4x – Innholdet av fosfor, nitrogen og næringssalter i havvannet (eutrofiering), forekomsten av mikroorganismer i vannet, artsrikdommen i hele området. Samtidig er forekomsten av alger sterkt øket. 2x – ”Opprette og vedlikeholde et miljøforvaltningssystem som høver for selskapet”; fastsette mål med jevnlig vurdering, overvåking og verifikasjon – Åpenhet og kommunikasjon om miljøpåvirkning ovenfor arbeidstakere, offentligheten og berørte samfunn 2x – Utarbeidelse av miljøkonsekvensanalyse dersom virksomhet kan få betydelige miljø, helse- og sikkerhetsmessige følger – Beredskapsplaner 2x – Sørge for anvendelse av passende rutiner for behandling av avlsmateriale i produksjonen av egg, yngel og småfisk 3x – Sikre ansvarlig og adekvat medisinerings, sykdomsbehandling tilsetning av kjemiske stoffer – Sørge for ansvarlig deponering av avfallsmateriale og –stoffer fra akvakulturvirksomhet 2x – Utforme og oppdatere bærekraftsplaner og strategier 2x – Lokalitetsvalg og støtte konservering av vannressurser 2x – Revidering av OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper med hensyn til menneskerettigheter og klima/miljø.” 2x – Tilfredsstill Økologisk bæreevne
(Ø)	<ul style="list-style-type: none"> - Tilfredsstill Økonomisk bæreevne 4x - I tilfeller der etableringer skjer med langsiktig forutsigbarhet og forhåndsmessig vurdering av økonomisk potensial vil næringen skape arbeidsplasser og potensielt danne positive ringvirkninger i regionen 2x – Selskaper bør vurdere sin rolle som et ledd i den regionale utviklingen med hensyn til lokal infrastruktur, da dette også vil være lønnsomt i en langsiktig investeringsstrategi – Aktivt motarbeider korrupsjon 2x – Styrket dialog med konsumenter, opplysninger om varen og satse på kundeorientert produktutvikling 2x – Etterstrebe høyest mulig produktkvalitet og matsikkerhet – FEAP støtter ikke anvendelsen av GMO i akvakulturnæringen – ”Butikk og samfunnsansvar kolliderer når den norske stat driver oppdrett i Chile” 2x – Oppbygging av sosial kapital v/ opplæringsmuligheter, opplæring innen HMS – Delta i, og stimulere til, fri konkurranse
(S)	<ul style="list-style-type: none"> 4x - Komité for ansattes sikkerhet. Denne er praktisk talt fraværende og tilfredsstill ikke lovens krav, skriver det chilenske arbeidstilsynet. Anvendelse av teknologi og utstyr som trygger de ansattes sikkerhet, samt tilstrekkelig instruksjon og opplæring. Sikre Dykkernes sikkerhet 3x – Ta tilstrekkelig hensyn til urfolkens rettigheter; ”En av de klagen vi hører fra våre partnerorganisasjoner er at Cermaq er uvillig til å gå i dialog med berørte grupper”

	<ul style="list-style-type: none"> - Ekstra oppmerksomhet mot situasjonen for kvinner i laksenæringen - Cermaq er dømt for å ha sparket 15 gravide arbeidere ved sine anlegg i Chile.
2x	<ul style="list-style-type: none"> - Sosial bæreevne er mengden biomasse og areal i hav som samfunnet er villig til å gjøre tilgjengelig for oppdrett. Tiltak som fremmer forståelse for næringen og virker stimulerende på dialog mellom interessenter vil være avgjørende for næringens fremtidige utvikling.
	<ul style="list-style-type: none"> - Oppfordrer norske bedrifter til å arbeide aktivt for globale konsernavtaler som bygger på ILOs kjernekonvensjoner og bidrar til å sikre arbeidstakeres rettigheter.
3x	<ul style="list-style-type: none"> - Utvikle mer forpliktende rammeverk for menneskerettigheter som del av CSR, styrke og samordne Norges innsats jfr. Nyetablert global strategi. - Regulere anvendelsen av eksotiske arter, GMO og fremavlete arter med hensyn til menneskers helse og å forhindre rømminger
	<ul style="list-style-type: none"> - Anvendelse av teknologi som fremmer direkte og indirekte sysselsetting
7x	<ul style="list-style-type: none"> - Myndigheter og selskaper skal stimulere til fulltids, produktive og frie ansettelse
2x	<ul style="list-style-type: none"> - Lokalt tilpassede ansettelsesplaner og –politikk
3x	<ul style="list-style-type: none"> - Unngå diskriminering basert på rase, kjønn, religion, politiske meninger og nasjonalitet
3x	<ul style="list-style-type: none"> - Sikre passende lønnsnivå og ansettelsesgodter
2x	<ul style="list-style-type: none"> - Motarbeide barnearbeid, minstealder for adgang til sysselsetting, forbud mot og umiddelbare tiltak for å avskaffe de verste former for barnearbeid - Bedre engasjement fra hovedtillitsvalgte i hvert av selskapene, bedre kontaktstruktur mellom norske og chilenske tillitsvalgte
6x	<ul style="list-style-type: none"> - Fri rett til å organisere seg og sikre gjennomføring av effektive tariffavtaler og meningsfulle forhandlinger - Etablering av verneombud - Ta med norske standarder til Chile, overholde like gunstige standarder for ansatte som tilsvarende arbeidsgivere i vertslandet
	<ul style="list-style-type: none"> - Følge opp HMS-arbeid og faglige rettigheter hos underleverandører (lovfestet)
2x	<ul style="list-style-type: none"> - Sørge for at lokal fiskerinærings tilgang til kystområder ikke forhindres av akvakulturvirksomhet

(O)	<ul style="list-style-type: none"> - Landnotat om næringslivets samfunnsansvar; relevant lovgivning, retningslinjer, standarder og nettverk - Meldingen slår klart fast at hovedansvaret for samfunnsansvar må ligge hos bedriftene. Myndighetene følger opp de overordnede retningslinjene. - <i>Bedrifter med statlig eierskap skal være ledende i å ta samfunnsansvar</i> - <i>Styrket nasjonalt kontaktpunkt for OECDs retningslinjer er en viktig satsning, åpne høringer med interessenter og konsultasjoner med FNs spesialrepresentant for menneskerettigheter og næringsliv.</i> 2x - Behandling av klager mot norske selskap i Norge (mht. OECDs kontaktpkt) 2x - <i>Selskaper forventes å sette seg inn i OECDs retningslinjer for flernasj. Selsk.,</i> - Integrere forholdet til CSR i styre, ledelse og bedriftskultur - Vurdere å slutte seg til Global Compact og tar med seg god praksis fra norsk fagforeningskultur 3x - Prioritere overføring, tilpasning og implementering av kunnskap, teknologi, nyskaping, kapasitetsutbygging, instruksjoner og utdanning for å oppnå fullt potensial for akvakultur i utviklingsland 4x - Utvikle offisiell plan for utvikling av akvakultur med parametre innen matsikkerhet, landskapsutvikling, sykdomskontroll, biodiversitet, bærekraftig ressursbruk, integrert anvendelse av vannressurser og produksjonsareal 3x - Relevante lover og reguleringer, kvotesystem og reguleringsprosesser - Myndigheters forståelse for potensielle problemer ved fri markedsstyrt utvikling av global akvakulturproduksjon, og dens konsekvenser for den fattigere verden i tilfeller av overfiske og utfisking av enkelte arter til oppdrettsfôr 4x - Konkrete krav fra norske myndigheter, særlig kontroll over egen virksomhet - Opprette miljøkomité i hvert av selskapene - Bedriftene skal ha de samme standardene ute som hjemme. - Bedre lederkultur på mellomledernivå 2x - Ansvarliggjøring av styreleder og konsernledelse - Kommunikasjon mellom konsernledelse og lokale mellomledere om hva som er akseptable arbeidsforhold - Samarbeid med ILOs kontor i Santiago - Studere konsekvensene av de enorme lønnsforskjellene mellom ledere, mellomledere og arbeidere - Harmonisering av arbeidsforhold og lønnsnivå ved sammenslåelse av selskaper - Følge offentlighetsprinsipper - Bekjemping av bestikkelser - Etablere databaser og delta i nettverk som sørger for effektiv samling og utveksling av informasjon for planlegging av næringen på nasjonalt, subregionalt, regionalt og globalt nivå 2x - Dialog mellom myndigheter og oppdrettermiljøet i utviklingen av rammer og standarder for praksis 2x - Ansvarlig utvikling av akvakulturnæringen, innbefattet kulturbaserte fiskerier innen transnasjonale akvatiske økosystemer - Nærings samarbeid: Felles utarbeidelse av standarder og målsettinger i samarbeid med øvrige produsenter, sikre kort- og langsiktig balanse mellom tilbud og etterspørsel innen europeisk akvakultur, forskning, teknologiutvikling og kursaktiviteter med hensikt å forbedre sosial og miljømessig tilpasning av næringen.
-----	--

Spørsmål til Cermaq Mainstream og Marine Harvest;

Informant: Lise Bergan / Petter Arnesen

Utdanning:

Yrkesbakgrunn:

Stilling:

Ansvar og engasjement i selskapet:

1. Hvor er selskapet tilstede med oppdrettsproduksjon globalt?
2. Når startet selskapet sin produksjon i Chile?
3. Hvordan vil du beskrive selskapets satsning på CSR?
4. Hvilke interne rammeverk har Cermaq for samfunnsansvar/CSR?
 - a. Konkrete dokumenter
 - b. Målingsinstrumenter / indikatorer for oppfølging av prinsipper
 - c. Offentlig rapportering
 - d. Deltakelse i CSR samarbeid;
 - GRI
 - Global Compact
 - NHOs Interesseorganisasjon for Etisk Handel (IEH)
5. Hvilket forhold har selskapet til næringsspesifikke *codes of conduct*?
(Bidratt i utformingsprosesser?)
(Implementert innhold i egne retningslinjer?)
 - a. *Federation of European Aquaculture Producers (FEAP)s CoC, 2000*

- b. *FAOs Code of conduct/Technical guidelines for responsible fisheries, 1995/97*
 - c. *Holmenkollen Guidelines for responsible fisheries, 1998*
6. Hvilke oppfatninger har selskapet til verdien av, og føringer lagt gjennom retningslinjer for MNE?
(Implementert innhold i egne retningslinjer?)
- a. STM nr. 10 (2008-2009) Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi
 - b. OECDs Retningslinjer for flernasjonale selskaper
 - c. ILOs Tripartite declaration of principles
 - d. SA8000 for Social Accountability
 - e. ISO 26000 (som introduseres i 2010)
 - f. Verdensbanken (instrumenter som anbefales for CSR diagnostisering/VCA)
7. Hvordan foregår implementeringen av CSR i de ulike nivå i selskapet?
- a. Konsernnivå
 - b. Ledergrupper i selskaper
 - c. Ovenfor leverandører og samarbeidspartnere
8. Hvilke barrierer oppleves utfordrende for CSR arbeidet?
Har du evt. noe å tilføye som du mener er viktig innen temaet om CSR for utenlandsbasert næringsvirksomhet?

Takk for oppmerksomheten!

Vedlegg 15 – Implementeringssystemer

Tabell 12: SA 8000

Organisasjon	Social Accountability International (SAI)	
Dok. tittel	Social Accountability 8000 (SA8000)	
Målsetting	Standard for utforming av etiske retningslinjer for bedrifter med fokus på arbeidsforhold for personell innenfor selskapers handlingsområde; direkte, i leverandørers og underleverandørers virksomhet. SA8000 er en utarbeidet standard basert på nasjonale lovverk, ILOs konvensjoner og FNs erklæring om menneskerettigheter.	
Målgruppe (r)	Verktøy for SA8000 kontrollører og selskaper som søker SA8000 godkjenning	
Innhold <i>(Verdensbanken 2006 s. 4)</i>	(M)	–
	(Ø)	–
	(S)	<ul style="list-style-type: none"> – Regler mot barnearbeid – Regler mot tvungent arbeid – Standarder for HMS – Rett til organisering i fagforeninger og kollektive forhandlinger – Forbud mot diskriminering – Forbud mot fysisk avstraffelse og manglende respekt for menneskerett – Regler for arbeidstimer og minstekrav til inntekt
	(O)	– Ledelses- og driftssystemer for CSR
Implementering	Samarbeid med <i>Social accountability accreditation service (SAAS)</i> for utnevning og kontroll av sertifiseringselskaper. Det Norske Veritas er en av selskapene som utfører slik virksomhet.	

Tabell 13: Verdensbankens verdikjedeanalyse

Organisasjon	Verdensbanken	
Dok. tittel	A CSR diagnosis module for application in value chain analysis (VCA) (2006)	
Målsetting	Bredere verdikjedeanalyse eller frittstående analyse av CSR bidrag med hensikt å øke konkurransevne og interninvestering. Veileder i økt konkurransevne gjennom CSR.	
Målgruppe (r)	Veilederen er rettet mot anvendelse innen industrisektor og sub-sektor i utviklingsland, i relasjon til internasjonale eksportmarkeder.	
Innhold <i>(Verdensbanken 2006 s. 4)</i>	(M)	<ul style="list-style-type: none"> – Miljøsikkerhet i produksjon, produkter og tjenester – Effektiv ressurs- og energianvendelse – Miljøkonsekvensanalyse og forvaltning – Miljørapportering og forvaltningssystemer
	(Ø)	<ul style="list-style-type: none"> – Økonomisk bidrag til offentlig sektor – Sysselsetting og utvikling av arbeidskraft – Anskaffelsesrutiner og forvaltning av forsyningskjeden – Teknologioverføring og IPR
	(S)	<ul style="list-style-type: none"> – Helse og sikkerhet for ansatte – Arbeidsstandarder og arbeidsforhold – Korrupsjon og bestikkelser – Menneskerettigheter – Konflikthåndtering og voldeligheter – Sosialpåvirkningsanalyse og forvaltning – Lokalsamfunn- og NGO engasjement – Veldedighet – Sosial/samfunnsinvesteringer – Sosial rapportering og forvaltningssystemer
	(O)	<p><i>Corporate Governance</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Rettigheter og behandling av andelseiere – Styrings- og forretningsprinsipper – Offentlighetsprinsipper og rapportering – Styrets ansvar – Kunde- og forbrukerhensyn
Implementering	<p>Ansatte og konsulenter i <i>Foreign investment advisory services (FIAS)</i> og andre som jobber med CSR prosjekter og verdikjedeanalyse.</p> <p>Trinn for trinn verdikjedeanalyse;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kartlegge verdikjeden med tilhørende parametre 2. Identifisere drivere for verdikjeden 3. Detaljert analyse: CSR benchmarking 4. Identifisere tilbudssiden med hensyn til identifisering av barrierer for å nå referansepunktet 5. Finne oppnåelige CSR-baserte strategier som kan overkomme barrierene, og ansvarsdeling for implementering <p>Kalkulere kostnad og nytte for implementering av strategier, og etablere målingssystem for ytelse</p>	

Tabell 14: ISO 26000

Organisasjon	ISO – International Standards Organisation	
Dok. tittel	Guidance on social responsibility (ISO 2009)	
Målsetting	Etablere en felles internasjonal standard for samfunnsansvar, utarbeidet av over 90 land og 40 organisasjoner med representasjon fra interessentgruppene; <i>industri, myndigheter, arbeidere, konsumenter, NGOs og forskning med mer.</i>	
Målgruppe (r)	Organisasjoner i offentlig og privat sektor, i utviklingsland og utviklede land. Veileder for definering og implementering av CSR strategi internt i selskaper og organisasjoner.	
Innhold	(M)	– <u>Miljøhensyn</u> ; Forhindre forurensning, bærekraftig ressursanvendelse, orientering omkring klimaproblematikk, beskytte miljøet og gjenopprette naturlige habitater,
	(Ø)	– <u>Konsumenthensyn</u> ; Ærlig markedsføring, saklig informasjonsspredning og ærlige kontraktsforhold, verne om konsumenters helse, og sikkerhet, bærekraftig konsum, kundeservice og rettferdig klagebehandling/konfliktløsning, opplæring og bevisstgjøring,
	(S)	– Organisasjonsstyring – <u>Menneskerettigheter</u> ; due diligence, risikosituasjoner, unngåelse av medskyldighet, behandling av klagesaker, diskriminering av sårbare grupper, sivile og politiske rettigheter, økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, fundamentale arbeiderrettigheter – <u>Arbeiderpraksis</u> ; ansatte relasjoner, arbeidsforhold og sosial omsorg, sosial dialog, helse og sikkerhet, utvikling og opplæring av menneskelige ressurser, – <u>Involvering av lokalsamfunn og utvikling</u> ; Kontaktskapende praksis, utdanning og kultur, sysselsetting og kompetansebygging, teknologiutvikling og tilgjengelighet, generering av inntekt, helse, sosiale investeringer,
	(O)	– <u>Operasjonell praksis</u> ; Anti-korrupsjon, ansvarlig politisk engasjement, fri konkurranse, oppfordre til sosialt ansvar, respekt for eiendomsrett,
Implementering	En målsetting for standarden er å gi virksomheter et verktøy for hvordan prinsippene kan implementeres og brukes. ISO26000 vil ikke etablere absolutte krav som andre ISO standarder. I forbindelse med utarbeidelsen av standarden er det underskrevet avtale med ILO og Global Compact, og innholdet vil bygge på sistnevntes prinsipper.	

Tabell 15: Global Compact

Organisasjon	FN / Global Compact (etabl. 1999)	
Målsetting	<ol style="list-style-type: none"> 1. Å gjøre de ti prinsippene til en del av forretningsvirksomheten i bedrifter over hele verden 2. Å fremme aktiviteter og partnerskap som bidrar til å innfri FN's mål om en bærekraftig utvikling 	
Medlemmer	Global Compact er per i dag verdens største frivillige initiativ for samfunnsansvar. Omkring 4000 selskaper fra over 120 land er tilsluttet (UD 2009 s. 64).	
Innhold	(M)	<ul style="list-style-type: none"> - 7. Prinsipp: Støtte føre-var prinsipp med hensyn til miljøutfordringer - 8. Prinsipp: Initiativ til økt ansvarlighet for miljøet - 9. Prinsipp: Oppmuntre til utvikling og spredning av miljøvennlig teknologi
	(Ø)	- 10. Prinsipp: Motarbeide alle former for korrupsjon
	(S)	<ul style="list-style-type: none"> - 1. Prinsipp: Støtte og verne om internasjonalt anerkjente menneskerettigheter - 2. Prinsipp: Unngå menneskerettighetsbrudd - 3. Prinsipp: Overholde retten til organisering og kollektive forhandlinger - 4. Prinsipp: Unngå tvangsarbeid - 5. Prinsipp: Sette en stopper for barnearbeid - 6. Prinsipp: Arbeide mot diskriminering
	(O)	-
Implementering	Det kreves årlig rapportering av selskapenes oppfølging av prinsippene i eget document - <i>Communication on Progress (COP)</i> .	

Tabell 16: Global Reporting Initiative

Organisasjon	Global reporting initiative (GRI)	
Dok. tittel	G3 Guidelines	
Målsetting	Tilby et rammeverk for vurdering av selskapers økonomiske, miljømessige og sosiale ytelse. Indikatorene er utviklet i samarbeid med et bredt utvalg av interessenter og organisasjoner.	
Målgruppe (r)	Selskaper av alle størrelser, virkeområde og lokalitet	
Innhold	(M)	– <i>Miljø</i> : Innsatsfaktorer, energi, vann, biodiversitet, utslipp & avfall, produkter & tjenester, regulatorisk etterlevelse, transport og generelt
	(Ø)	– <i>Økonomi</i> : Økonomisk ytelse, tilstedeværelse i markedet, indirekte økonomisk påvirkning – <i>Produktansvar</i> : Kundens helse og sikkerhet, produkt- og servicemerking, markedsføring, kundens privatrett, rettslighet
	(S)	– <i>Arbeidsstandarder</i> : Sysselsetting, ansatt/ledelse relasjoner, sikkerhet & helse, opplæring & utdanning, diversitet & like muligheter – <i>Menneskerettigheter</i> : Investerings- og anskaffelsespraksis, ikke-diskriminering, retten til organisering og kollektive forhandlinger, barnearbeid, tvangsarbeid, sikkerhetstiltak – <i>Samfunn</i> : Lokalsamfunn, korrupsjon, offentlighetsprinsipper, konkurranseaktivitet, rettslighet
	(O)	– <i>Generelle rapporteringsdetaljer</i> ; gjennomføringsvurdering, datasamling og – spredning, definisjoner, rapporteringsmedium, rapporteringsfrekvens – <i>Selskapet</i> ; Visjon, bærekraftsstrategi, profil, virksomhet, interessenter, styringsstruktur og ledelsessystem
Implementering	Rapportering skal foregå årlig, og anbefales tilgjengeliggjort via selskapers webside. Selskaper velger applikasjonsnivå på bakgrunn av graden av engasjement og valg av eksternkontroll. Kvalifiserte rapporter graderes fra C – C+ - B – B+ - A – A+. Sektortillegg er tilgjengelig for flere sektorer, nærmeste for akvakultur er <i>food processing</i> .	

Tabell 17: Salmon Aquaculture dialogue

Organisasjon	World Wildlife Foundation (WWF)
Dok. tittel	Salmon Aquaculture Dialogue – Process guidance document (SAD 2008)
Målsetting	Utvikle målbare, ytelsesbaserte standarder som minimerer eller eliminerer negativ påvirkning på naturmiljøet og sosiale forhold fra lakseoppdrettsindustrien, mens lønnsomhet i industrien opprettholdes.
Målgruppe (r)	Skal fungere som en dialog mellom næringen og dens interessenter. Implementeringen av rammeverk med indikatorer og anvendelse av disse er rettet mot selskapene.
Innhold	(M) – Påvirkning av bunnforhold og lokalisering – Kjemisk input – Sykdommer og parasitter – Rømningskontroll – Næringssalter og bæreevne
	(Ø) – Fôrpolitikk
	(S) 1. Hensyn til ansatte 2. Befolkningsgrupper som står i konflikt med næringens arealanvendelse
	(O)
Implementering	Styringskomitéen (SK) er satt sammen av <i>Coastal Alliance for Aquaculture Reform (CAAR)</i> , <i>Fundación Terram</i> , <i>Marine Harvest</i> , <i>Fiskeri- og Havbruksnæringens landsforening (FHL)</i> , <i>the Pew Environment Group</i> , <i>Salmon of the Americas (SOTA)</i> , <i>SalmonChile</i> , <i>Skretting</i> og <i>WWF (PG)</i> <i>Rammeverket vil bestå av;</i> 1. Prinsipper 2. Kriterier 3. Indikatorer – målbare, kvantitative ytelsesnivåer som gir tilbakemelding om tilfredsstillelse av kriteriene